

•

Îmrali

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

Îmrâlî:

Pergale imraliyê a şer, berî wê û piştî wê

@Abdusamet yigit

Weşanên dîrokî

2022-kanun-Almanya-Berlin

Grafik: zindi şîyar

ISBN 968-4-940996-30-9

Pêşgotin:

Mijare imraliyê û fahmkirina wê di aslê xwe de wê ji ya ku em wê fahmdikin wê kûrtir û wê xwediyê gelek wateyên ku mirov wê karibê li ser rengên fahmkirinê ên zanînê re ku wê karibê ji wê derxê bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê weke nêzîkatîyek li rengê pêşketina xalkên herêmê jî bê. Wê di wê temenê de jî wê dikarê wê di awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Lê di aslê xwe de wê, tiştekê din wê bi wê re wê, di teybetiya herêmê re wê bi awayekê vekirî wê weke ku wê bi wê re wê karibê bide dîyarkirin. Ew jî wê, di nava desthilatên herêmê û xalkên herêmê de wê hertimî wê çendî wê ji hev dûr bin û wê çawa wê li hev wê binerin wê karibê weke neynika wê jî bê.

Ji aliyekê din ve wê bi teybetî wê, rengê nerînên desthilatên herêmê li xalkên herêmê û pêşketina wan wê çawa bê wê dîmenekê wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide dîyarkirina bê. Wê ber çî wê pergalek mirovî, demokratik û adilane wê pêşnekeve wê hinekî jî sedemên wê di wê nûqteyê de wê karibê were lêgerîn. Ev nûqte wê weke aliyekê wê yê giring bê.

Li gorî ku mirov wê bi rehetî wê fahmdikê wê, bi fahmkirina rewşa imraliyê re wê sedemên pêşneketin, û rengê nerîna desthilat û rêveberan a li girseyên xalkên herêmê jî wê di rengekê çawa de bê wê neynikek ji wê re jî bê. Ji wê aliyê ve wê, karibê dîmenekê pirr zêde vekirî wê di derbarê pêşketina herêmê de wê bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê, mijare imraliyê wê, di wê temenê de wê, di wê nûqteyê de wê baş fahmkirina wê, weke nûqteyek destpêkê a derketinê jî wê weke ku wê karibê were bikarhanîn. Yanî wê, di wê nûqteyê de wê, girseyên xalkên herêmê wê di wê nûqteyê de li xwe werin û êdî bi win û azadiya xwe re rabina ser pîyan.

Di wê temenê de wê, êdî wê çawa wê xwe ji girseyên ku ew hertimî 'îteatê' bikin derxin êdî ew bi wê re ku ew karibin wê bikin. Di wê

temenê de wê imrali wê di awayekê de wê weke hişmendî û raperîna li wê nûqteyê jî bê. Di wê warê de wê, têngînên li ser têtikiya nava zayendan wê di wê mijarê de wê, tenê wê weke aliyekê ku wê di nava kurdan de wê bê barî li asta tekoşînê wê were kirin bê.

Ji wê aliyê ve wê imrali wê weke nûqteyekê hişmendiyê ku wê mejuya wê heta demên eyûbîyan û ji wê wîrdetir jî wê karibê herê bê. Wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, pirsê mirov dikarê wê bikê. Ji Selahadinê Eyûbî û heta ocalan wê di wê navberê de wê, pêvajoyên çawa wê derbas bibin li herê me bi şer û pevçûnên li hemberî civakê û hwd re wê, karibê di wê nûqteyê de wê têngînekê baş di fahmkirinê de bi xwe re bidina me. Bersivên bo fahmkirina imraliyê wê li ser wê nûqteyê wê çendî ku wê hinek ji wan di roja me û di nava rengê fahmkirina wê de wê vêşarî bin wê gelek ji wan jî wê di mejuya bûhûrî de wê, weke ku wê vêşarî bin. Wan jî kifşbikê û li ser wê temenê fahmbikê û werênê ser ziman. Wê hingê wê karibê ew di temenekê rast de ew were fahmkirin.

Abdusamet Yigit

Destpêk: bi kortasî îmrî

Imralîi ku wê bahsa wê were kirin wê weke çerçoveyek ku wê di mejiyê hemû kurdan de wê destpêka sedsalê de wê were afirandin bê. Wê di wê temenê de wê weke rengê encama rewşa bêstatû hiştina civake kurd ve girêdayî wê dikarê wê fahmbikê û wê weke rewşek sedsalê ku wê herême û biteybetî civakê wê ji gelek aliyan ve wê bandûr bikê wê dikarê wê fahmbikê.

Di aslê xwe de wê di dewama wê de wê ji destpêka bûyina pergalek imraliyê wê li ser wê dem bi dem û heta ku wê roj bi roj wê pîrr zêde wê nivîsandin û ragihandinên ku wê bîn kirin wê bibin. Li vir ez ji aliyê rewşa wê ya rojava û di wê temenê de bi ragihandinên wê ve girêdayî zêdetirî min xwest ku ez mijarê tenê ji aliyê têgîna bêstatûya hiştina civake kurd ve wê wateya wê çi bê û di dewama wê de wê domandina wê pergale wê bi domandina pêvajoyên şer ên li hemberî civake kurd ve wê çi têkiliya wê hebê wê tenê ji wê aliyê ve wê hildima li dest.

Her çendî ku wê minaq wê rewşa hêrîşên DAÎŞê wê li rojava ku wê di destpêka wê de wê bibin ku wê çendî ku wê di dîmen de wê weke ku têkiliya wan herdû aliyan wê bi hevdû re wê nebê wê were dîtin û wê tenê di çerçoveya rewşa civake kurd ve girêdayî wê hebê jî lê wê, di aslê xwe de wê, ji temen ve wê di wê temenê de wê bi pêvajoya domandina wê pergalek imraliyê ve girêdayî jî wê têkiliyek wê ya giring bê wê hebê.

Di wê temenê de wê piştî wê rewşê wê, di dewama wê wê pêvajoyê de wê çawa wê çendî ku ew bê domandin wê ew pêvajoyên şer wê bîn domandin wê bibê ku wê bale min kişand min jî xwest ku wê di serî de wê ji wê aliyê ve wê mijarê bikima mijare lêkolînekê.

Di wê temenê de wê ev alî wê di serî de wê, dema ku ez pêvajoyên hêrîşên li serokatiyên herême ku wê tenê di dema selahadinê eyûbî de wê

di temenê kirina suiqaştan ku wê werina kirin de wê li wê bihizirê jî wê, di wê temenê de wê, di dîmenekê de wê, ev rewş wê weke du rewşên ku wê di çerçoveya wê rewşê de wê karibin bi hevdû re di dîmenekê de têkiliyê li ser temenê şikandina civakê di bin pêvajoyên hêrîşên ku ew li hebûna wê dibin de wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di mijare hêrîşên li civake kurd de wê bi teybetî wê pêvajoya rojava wê di aslê xwe de wê di xwe de wê gelek fêr û azmûnan di awayekê de wê bi xwe re wê bi hawênê. Her çendî ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê kûr dibê û di fahmkirina wê de wê fahmdikê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê wê yê giring wê karibê xwe bide dîyarkirin bê.

Di aslê xwe de wê mijare kurd wê li herêmê wê dîroka wê çendî wê kevn wê herê wê her dirokzan û kesên ku ew wê pênûsê wê bi xabitênin wê di wê de wê hem hizir bin. Lê ev têrê nekê ku mirov bi wê re bigihijê li têgîn û çerçoveyek fahmkirinê. Di aslê xwe de wê ji wê zêdetirî wê di wê temenê de wê ji nava rûpelên dîrokê wê di awayekê de wê weke mijarek ku wê encama pêvajoyên şerê bi civakê re wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Lê di wê çerçoveyê de wê gelek aliyên wê yên ku em dikarin wê di wê temenê de wê fahmbikê wê bi wê re wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê. Wê dema ku em ji aliyê rejimên herêmên weke tirkiya ve wê hilde li dest wê çawa wê, di destpêka osmaniyan de wê, bi pêvajoyên dagirkirina herêmên desthilatiya eyûbîyan û hwd re wê dest bi pêvajoyên hêrîşê ên weke di dema yavuz selim û kanuni suleyman ve girêdayî wê di wê temenê de wê weke renekê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê temenê û çerçoveyê jî wê fahmbikê bê.

Di wê çerçoveyê de wê imrali wê weke têgînek û pergalek ku wê bi wê rengê wê li ser wê temenê dagirkirî ê ku wê li hemberî eyûbîyan wê dayin destpêkirin û wê bi wê re wê pêvajoyên şer wê piştî wê heta roja em jî wê bê domandin wê dikarê wê di wê rengê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Dema ku ev van aliyên wê li ser hebûna civakê û pêvajoyên hêrîşên li wê ku ew dihên kirin re wê fahm nekê wê di serî de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê imrali wê di awayekê de wê ji xwe wê newê fahmkirin. Li ser wê temenê wê di renekê de wê weke encamek çawa a dîrokî bê wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê di serî de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê, di zane min de wê tenê wê di çerçoveya rêxistinekê de wê fahmkirina wê jî wê di wê temenê de wê weke têgînek tang û di fahmkirinê de jî wê weke xafkekê bê. Ber vê yekê wê li ser wê temenê zêdetirî wê, di wê temenê de wê bi çerçoveya civakê û dîroka wê re wê fahmbikim. Ji wê armanca min a bi vê xabatê jî wê di serî de wê ew bê ku ez wê rewşê wê li ser temenekê dîrokî û civakî li ser hemû temen û çerçoveyên rêxistinî re wê fahmbikin û wê werênina ser ziman. Ber ku ev aliyên wê zêdetirî wê di wê temenê de wê hin bi hin wê di awayekê de wê bi rehetî wê xwe li berçav wê bidina dîyarkirin. Kesekê ku ew hinekê û ankû piçekê zanîna wî ya di derbarê dîrokê de wê hebê wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê pêşî wê ew wê fahmdikê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê ve girêdayî wê karibê wê di wê rengê de wê, karibê wê fahmbikê bê.

Pêvajoyên ku wê piştî afirandina pergalek imraliyê wê bi şer wê li herêmê ku wê li dijî civakê û ankû di gelemperîya herêmê de wê bîn pêşxistin di zane min de wê têra xwe wê vegotinbar bin di wê warê de. Ber vê yekê wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê karibê wê fahmikê û wê werênê ser ziman bê.

Li vir di dewama mijarê de ku ezê li jêr wê li ser wê bisekinim mijare 'pêvajoya çareserîyê' ku wê ji salên 2011an û pê de wê li herêmê wê werina pêşxistin jî û wê destpêkerê wê birêz Ocalan bi xwe jî bê wê di wê temenê de wê çawa wê ew wê, di wê warê wê têgîna pergala ku ew di wê çerçoveya statûqûyî de ku ew hatiya afirandin ew bi perspektifekê wê dîmenekê fahmkirinê dênê li holê û di zane min de ew weke ku wê di wê çerçoveyê de wê bigihijê armanca xwe jî.

Ji wê aliyê ve wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê di wê temenê de wê dema ku mirov wê hilde li dest wê di serî de wê di dîmenekê pirralî de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê, dem ku em bixwezin şûnpêya pergalek imraliyê wê fahmbikin em divê ku wê pêvajoya demdirêj a li dora **hezar** salê dawî ê li herêmê ku wê derbas bibê wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê pêvajoya li dahûrkirinekê wê tabî fahmkirinê wê bikê û wê di wê çerçoveyê de wê bi gelek aliyên wê re wê di wê temenê de wê fahmbikê.

Ji xwe wê, gelek bi zanebûnî di dîroka herêmê û bi teybetî ya kurd de wê, bi zanebûnî ne rast û şaş nivîsandinên ku ew hatina pêşxistin wê di wê pêvajoya fahmkirinê de wê weke aliyê xafkî ên di fahmkirina mirov

de ku wan bi teybetî fahmbikê û derkeve dervî wan. Di wê temenê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê weke ku wê were fahmkirin. Di pêvajoya girtinên destpêkê a girtina birêz ocalan de gotinên weke 'selahadinê roja me' ku wê werênina ser ziman û wê bi wê rengê wê were pênasekirin ew di zane min de wê hê jî wê weke aliyna ku ew di wê temenê de ew ne hatina fahmkirin bin. tenê wê ji aliyê serokatîyek ku wê were kirin ve wê fahmbikê wê di aslê xwe de wê weke ku wê di fahmkirinê de wê kêmbimênê. Di awayekê din de wê dema ku ez li wê pêvajoya têgîna serdestîya ku ew birêz ocalan wê di wê de wê were girtin ku ez li wê dihizirim wê ji nava nemayên kamil Adilê Eyûbî ku ew bi Friedrichê duyem re ku wê bê hanîn ser ziman û ew di temenekê sergirtî de dihê hiştin de wê, dimenekê ku wê di wê çerçoveyê de ku wê bi wê re wê çawa wê karibê were fahmkirin wê karibê wê di serî de wê bi wê re wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, ev ali wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ê ku wê bi fahmkirinê re wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê bide dîyarkirin. Gelek rewşên ku wê di nava wan namayan de wê werê ser ziman wê di dîmenekê de wê weke ku wê dema ku ez li pêvajoya imraliyê dinerim wê di awayekê de wê were berbîra min. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di wê çerçoveyê de wê mijar wê di wê çerçoveyê de wê weke ku wê li ser wê temenê wê ji temenekê serdestî zêdetirî wê bi awayekê hegomonikî wê dîmenekê wê weke ku wê bi xwe re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin. Li ser wê temenê wê dikarê wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê di awayekê din de jî wê mijare imraliyê wê di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê weke pêvajoyek berdewamî jî wê di rengekê hizrî de wê di dîmenekê de wê rengekê fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Wê dema ku wê di nava nîşeên di nivîsandinê ên destpêka girtina birêz ocalan de ku wê bê şibandin li selahadinê eyûbî wê demê wê divê ku wê pêvajoya şerê ku wê di wê demê de û wê piştî wê bibê wê karibê bişibihênê pêvajoya pêvajoya hêrîşên li ser temenê rûxandina desthilatdarîya eyûbîyan a li herêmê ku wê di dewama wê de wê werê kirin jî.

Di wê temenê de wê ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe di dewama wê de wê di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di wê warê de wê dahûrkirin û fahmkirin wê heta roja me wê, bi bi bi bergirên ku ew bi zanebûnî li ser rengê nivîsandinên dîrokê re ku wê bê kirin re wê di awayekê de wê bi wan re wê di rengekê de wê ev

pêvajoya domandina şerê li herêmê wê di şewayekê de wê were domandin. Di wê pêvajoya piştî imraliyê de jî wê di aslê xwe de wê di rengê de wê di wê temenê de wê di dîmenekê de wê karibê wê bi wê rengê wê li ser rengê fahmkirinên li ser dîrokê û hwd re wê di awayekê de wê di serî de wê fahmikê û wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê jî mirov dikarê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê din jî ku mirov wê werênê ser ziman wê mijare imraliyê wê di wê temenê de wê weke mijarek zêde grift ku wê dikarê bi şibihênê 'girêka gordionê'. Wê di wê temenê de wê aliyên ku ew wê di wê temenê de wê di afirênin wê di wê temenê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijara destpêka imraliyê wê di wê temenê de wê, bi temen û çerçoveya wê ya fahmkirinê a şûnpêya wê re wê di serî de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Bi gotinekê jî bê wê dikarim wê werênima ser ziman ku wê temenê wê yê rast fahmkirinê û derxistina dîmenekê rast fahmkirinê wê di serî de wê pêwîstîya nivîsandin û fahmkirinek rast a dîrokî ku wê ji wan xafkên ku ew di nava nivîsandinê de wê dem bi dem wê weke di rengê 'lebirenta minos' de ku wê were danîn ku mirov wan fahmbikê û wan derbas bikê. Wê dema ku ev nebin wê di wê temenê de wê, di serî de wê nikaribê wê di serî de wê bi serê xwe wê di awayekê rast de wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê, ji wê aliyê ve wê mijare fahmkirina dîrokê wê di zane kin de wê weke aliyekê epistemolojikî ê zêde giring wê her ku mirov di fahmkirina mijarê de pêde herê wê weke ku wê kifşbikê û wê fahmbikê û wê bîbînê ku wê çendî wê bi awayekê giring wê xwe di wê temenê de û wê bi wê rengê wê di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Li ser wê çerçoveyê de wê, ev alî wê weke aliyê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê dema ku wê bi gotinên weke 'ev xafkek ku wê bê serê giştîya herêmê' ku wê ji aliyê birêz Ocalan ve wê werê hanîn li ser ziman wê di wê temenê de wê ev aliyên wê yê dîrokî ku ew ji wan xafkên di nivîsandinê de ku ew hatina bicihkirin û hemû argûmanên bi navê 'aqadamikî' wê li ser wê re û wê li gorî wê werina pêşxistin jî wê di

wê temenê de wê bi fahmkirina wê re wwê karibê ew alî bi rastîya wan re êdî ew were fahmkirin.

Gelek temenê pirsgirêkên herêmê wê di rengê nivîsandin û hanîna ser ziman ên weke di nava têngînên baweriyê de bê û ankû yên ramyarî û hwd de bê wê were çandin û wê li ser wan re wê çawa wê were pêşxistin wê bi wê re wê di awayekê de wê karibê wê fahmbikê. Pirsgirêka cihûyan a ku wê di nava sedsalan de wê heta roja me wê xwe bigihênê wê di wê temenê de wê temenekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê jî wê hebê. Ji wê aliyê û dîmenê ve wê dema ku mirov li pirsgirêka kurd binerê û vê gotina bi navê pirsgirêka kurd wê bi wê çerçoveya wê ya tang re wê çawa wê were fahmkirin wê karibê wê jî wê di wê temenê û awayê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê hanîn li ser ziman. Li ser wê temenê wê mijare fahmkirinê wê di zane min de wê weke li ser temenê ya dîrokê û epistemolojiya wê jî wê di wê temenê de wê weke ku ew xwe bide avakirin û wê di wê temenê de wê ji navikê ve wê weke ku wê tîkiliyek wan ya bi fahmkirinê wê hebê. Wê li ser wê temenê re wê karibê wê di wê temen de wê di rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê weke ku me li jor hanî ser ziman wê di wê temenê de wê çawa wê weke xafkekê wê xwe bide dîyarkirin û wê rengê fahmkiriina me bêî ku em di farqê de bin wê bide dîyarkirin wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê jî mirov dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare aliyên ramyarî ku wê li gorî wê werina kirin û bi gotinkirin û di wê temenê de têngînên destûrî û hwd ku wê weke temenê gûharandinê ê bi wê têngîna ramyarî û hwd re wê were pêşxistin wê ji xwe wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê mijara imraliyê wê bi aliyên wê yên ku ew werina fahmkirin re wan di serî de wê di dewama wê de hilde li dest û werênê ser ziman.

Ev pergala wê çawa wê hebê û wê temenê wê û lingên wê yên bi dîrokê ku ew çawa hena pêşî wan divê ku mirov ji aliyekê ve balê bikişênê li ser wan û wan fahmbikê bê. Di wê temenê de wê ev aliyên wê yên dîrokî wê dema ku wê were lê nerîn wê di serî de wê tiştek wê di pêvajoya şerên rejimên herêmê ên li hemberî hebûna civakên herêmê ku wê xwe bide dîyarkirin wê karibê bide dîyarkirin. Wê weke ku wê encamên şerên

seferên xaçîyan ku wê di demên piştê wê çawa wê xwe bidina domandin bi rêya rêveberîyên herêmê wê dîmenekê wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê carê wê rêveberîyên herêmê wê rengê şer û azmûnên wê çawa wê li hemberî civakê wê di rengekê de wê bikarbênin wê di wê de wê were dîtin.

Di wê çerçoveyê de wê di serî de wê, di aslê xwe de wê, pêvajoya danûstandinê a di nava kamil adilê eyûbî û Friedrichê duyem de ku wê di wê dema li dora beşa pêşî a sedsale 12' min de ku wê werê kirin wê di wê temenê de wê hinek têtî û rengna fahmkirinê ku wê bişbihina li hev wê di dîmenekê de wê weke ku wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ne kû wê rewşa yek ji wan lê wê têtî nava nameyan ku mirov li lê binerê wê, di wê temenê de hinek şibandinan di mejiyê mirov de wê bide çêkirin. Ev çendî dikarê wê weke rasthatinekê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman? Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê di mijare rewşa herêmê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirina wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê karibê bide dîyarkirin.

Di pêvajoyên derbasbûnê ên li herêmê de wê di serî de wê li ser wê temenê wê çawa wê di awayekê de wê mijare civakê û gûharînên wê ku wê werina kirin li ser temenê bişavtinê û hwd jî wê hinek aliyên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bibêjê wê hebin. Lê ew emê li jêr wê hinekî li ser wê bisekin in.

Di serî de wê ev pergala ku wê bahsa wê were kirin wê di awayekê de wê, çerçoveyek wê ya giştî giştî a herêmî û ya navnetewî wê weke ku wê hebê. Di wê temenê û rengê de wê karibê wê di destpêkê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Rengê vê pergale wê, di awayekê dikarê di rohniya pêşveçûnên ku wê piştî afirandina wê bi pêvajoyên şer ên li ser serê civakê wê werina pêşxistin de wê, hilde li dest û wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê bi xwe re wê di awayekê de wê weke ku wê biafirênê bê. Wekî din wê ji aliyekê din ve jî wê, dema ku em ji aliyê herêmê ve wê pêşî hildina li dest wê di temenê mudahaleyên wê yên li herêmê ku wê di wê çerçoveyê de wê werina kirin re wê di awayekê de wê di asta pêşî de wê dikarê wê hilde li dest û wê werênê ser ziman.

Pergale imraliyê wê di wê rengê de wê, di awayekê de wê, dema ku em di çerçoveya pêvajoyên hemdem û temenê wê yê ramyarî de wê hilde li dest wê temenê wê yê xwezayî wê bi rewşên weke konferansa lozanê ku wê çerçoveya statûqûya herêmê û bingihê hemû şerên li herêmê wê bi wê

re wê were afirandin re wê dikarê wi destpêkê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ev pêvajo wê, di serî de wê weke pêvajoyek ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê, çawa wê li gorî ku ew di navaroka wê ya zêhnî de hatiya dîyarkirin wê were farzkirin li ser serê civakê û hwd wê di wê temenê de wê di awayekê de wê, bi wê re wê di awayekê de wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare imraliyê de wê, tenê wê di destpêkê de ku mirov wê hilde li dest wê bi têgînek ramyarî a li herêmê re wê bi sînor wê werênê ser ziman wê pîrr zêde wê tang bê. Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di dewama pêvajoyên hêrîşên komên weke yên selçûqî û mogolan ku wê werina herêmê û wê dagirbikin û wê di dewama wê de wê, bi hebûn û herîşên osmaniyan re wê, di awayekê de wê weke di dewama ya pêvajoyên seferên xaçîyan de wê li hemberî eyûbîyan û herêmê wê were pêşxistin de wê di awayekê de wê dikarê wê weke aliyekê wê fahmbikê. Piştî ku wê seferên xaçîyan wê weke ku wê rawastihin wê di wê temenê de wê bi wê wan hêrîşan wê rûxandin û valahiya ku wê derkeve li holê wê di wê temen de wê ev kom wê bi xwe nîşandina li herêmê re wê di awayekê de wê weke ku wê bidina diyarkirin. Wê xwe bi wê re wê bidina dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê pêvajoya hêrîşên van koman wê piştî wê di dewama wê de wê weke ku wê bi rehetî wê were dîtî heta demên hemdem jî wê bi navber wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di dewama wê de wê dikarim wê werênîma ser zimam ku wê, mijara imraliyê wê dema ku wê were hanîn li ser ziman dii roja me de wê tenê wê bi temenê politikê ên demên hemdem û ankû kiryarên politikî ên heman demê û hwd re wê di awayekê de wê weke ku wê were dîtî ku wê bi wê re wê di awayekê de wê, were pêşxistin bê. Lê Imrali wê, weke pergalek ku em divê ku wê encama pêşveçûnên hezar salên dawî ên li hemberî herêmê û civakên herêmê ku wê werê pêşxistin wê dikarê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di demên hemdem de wê, du gotin wê di wê temenê de wê weke gotinên hem xafk û hem jî wê li ser gelek aliyên wê yên fahmkirinê wê weke ku wê ji aliyê xwe ve wê bidina sernûxûmandin jî bin. Yek wê gotina terorê bê ku wê were bikarhanîn bê. Di aslê xwe de wê di çerçoveya pêvajoyên dewletê de ku wê li hemberî civakê û herêmê wê bi pêvajoyên wê yên şer re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman

bê. Lê wê dema ku wê li ser rêxistinekê û ankû aliyê din ê ku ew li wê hêriş dihên kirin re wê were hanîn li ser ziman jî wê di wê temenê de wê, ne tenê wê weke oparasyonek têgihê wê bimênê wê bi wê re wê, ji aliyekê din ve wê weke aliyekê ku wê, di wê temenê de wê, çawa wê, di wê renga de wê bi wê rewşa domandina wê pergale û pêvajoyên şer ên piştî wê ku wê werina pêşxistin ve jî wê girêdayî bê. Di wê temenê ve wê ev gotin wê weke gotinek ku wê di wê temenê de wê, di çerçoveya wan pêvajoyên şerên li hemberî civakê ku wê werina kirin û ankû rewşên weke kriminalizekirin û li hemberî wê pêşxistina pêvajoyên şer û yên terorê û hwd ku wê çawa wê ser wan wê binûxûmênê jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di awaye din de jî wê, ev gotin wê di awayekê de wê, li ser wê temenê kirina malê ramyariya navnetewî jî wê çerçova û çape wê çerçoveya zêhnî a ku wê bi wê têgîna wê pergale û pêvajoyên wên şer ên li hemberî civakê ku wê di wê temenê de wê werina lê hizirkirin ve wê ji aliyekê ve wê weke ku wê girêdayî bê. Di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ev gotin wê di rengekê de wê, rewşê ji gelek aliyên ve wê, çawa wê, were sernûxûmandin û bi wê re wê were domandin bê wê, karibê wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê werênê ser ziman bê. Di pêvajoyên şerên li herêmê de wê destpêka sedsalê wê di awayekê de wê, weke di temenekê ku wê çawa wê bi dagirkirinên ji herêmên herêmê re wê destpêbikê. Lê wê di dewama wê de wê ev pêvajo wê, di awayekê de wê, li ser wê temenê wê, di awayekê de wê, weke rewşa rengdayina herêmê bi rewşek statûqûyî jî wê di wê temenê de wê, temenê wê biafirênê. Ev jî wê, di çerçoveya hêzên hemdem ên weke almanya, firansa, ingilistan û hwd wê heta wan wê herê.

Di pêvajoyên şerê ku ew li herêmê wê li hemberî civakê de wê, werina pêşxistin de ku wê bi wê pergale wê temenê wê çawa wê were çêkirin û wê di dewama wê de wê, weke ew ji wê dîr in û ti têkiliya wan di wê de nebê û hwd ku wê di awayekê de wê weke bi xamsar û bêdeng bibin li hemberî wê pêvajoya şer wê, weke ali û lingekê wê yê din ê di çerçoveya ramyariya demên hemdem de ku wê, di çerçoveya hewldana domandina wê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Li ser temenê ku wê imrali wê li ser wê were ava û amedekirin

Wê dema ku mirov wê li ser wê temenê wê bihizirê wê bêgûman wê gelek aliyên wê yên ku wê li ser temenê dîrokî, civakî û ramyarî û di

demên hemdem de wê rewşên desthilatî û hegomonikî û hwd re ku wê karibin bi awayekê pirr alî werina hildan li dest û şîrovekirin wê bibin. Ev jî wê weke aliyna wê yên giring ên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di serî de wê fahmbiikê û wê werênê ser ziman bê.

Roja me de wê di wê temenê de wê, dema ku em wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikin bo ku em ne kevina nava xafkên bi fahmkirinê û nîvisandinê ên li ser dîrokê, destûrî û hwd re wê di awayekê de wê pêwîst bê ku mirov wê di çerçoveyek civakî û hwd de wê bi çerçoveyek berfireh a herêmî re wê hilde li dest û wê werênê ser ziman bê.

Li ser wê temenê wê di aslê xwe de wê mijare imraliyê wê dema ku wê were ser ziman wê, di serî de wê weke kesek ku ew di wê de dimênê wê tenê wê di dîmenekê de wê, were lê nerîn û wê were fahmkirin. Lê dîmenê fahmkirinê wê didina dîyarkirin ku wê gelek aliyan wê yên ku ew bi zêhnî û hwd ku wê li ser hinek temenên wê yên bi civakî û hwd re ku wê karibê wê fahmbikê re wê hebin. Heta ku ev alî jî bi awayekê baş newina fahmkirin wê di wê temenê de wê di awayekê de wê, weke ku wê, mirov wê nikaribê wê di wê temenê de wê, werênê ser ziman.

Emê werina li ser temenê wê. Lê pêşî wê di wê de wê çî wê weke 'dîlgirtî' wê bê bicihkirin li ser temenekê zêhnî û hwd re wê pêşî wê divê ku mirov wê hinekî wê li ser wê bisekinê û wê di dewama wê de wê, di awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Wê dema ku em wê ya digirtî a di wê de wê, li wê bihizirê wê demê wê pêwîst bê ku em dema me jî hinekî derbas bibin û bi şûn herin û heta demên eyûbîyan wê çûyinê bibin. Wê di wê temenê de wê di wê demê de wê li hemberî çî wê bi komên hêrîşî herêmê dikirin re wê were xwestin ku ew were ji holê rakirin re wê, di awayekê de wê dikarê wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Pêvajoya hêrîşên ku wê, di çerçoveya bi encambûnên bi pergale imraliyê re wê karibê werênê ser ziman di awayekê de wê bi pêvajoyên hêrîşên yavuz selim re wê dikarê wê li herêmê bi mejuyekê re wê bi temen bikê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê dagirkirinên ku ew wê bikê wê li ser çî temenê wê bikê û wê bi çî mantiqê bikê wê di wê temenê de wê, ew wê di dewama wê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare imraliyê û ankû pergale imraliyê wê weke ku em, wê bi mînaqek demên nû ên hemdem re wê werênê ser ziman wê di renekê şibandinê de wê karibê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman. Mînaq wê di wê temenê de wê rewşa weke ya

‘tesebûsa derbeyê’ ku wê 15 temuza 2015an de ku wê weke ku wê were kirin wê di wê de wê çawa wê li ser nûqtayên ku wê derbeya 12ê êlûnê wê li wan wê were kirin û ew wê bi sernekevin û wê çawa wê di wê dema rewşa tesebûsa derbeyê de wê bê xwestin ku ew bi wê re wê werina bi serxistin û derbeya 12ê êlûnê bê gihandin li armanca wê, di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê, di pêvajoya dîrokê de wê rewşa pêvajoya pergale imraliyê jî wê di dewama pêvajoyên hêrîşê ên li herêmê ku wê dema yavuz selim û piştî wî wê werina kirin de wê, di wê temenê de wê, pêvajoya imraliyê wê dikarê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke rewşek teybet bê ku mirov wê di dewama wê de wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê li ser temenekê dîrokî ê civakî û bi pêvajoyên hêrîşên li wê hebûna civakê û hwd re wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di demên hemdem de wê, li ser wê rewşa imraliyê wê di wê çerçoveyê de wê pîrr zêde wê nîqaş wê werina kirin. Lê di hemû nîqaşan de jî wê weke ku wê ji temen û çavkaniyên wê yên dîrokî wê di awayekê de wê dûr wê di rengekê de wê weke ku wê werina ser ziman. Wê di serî de wê jî wê aliyê ve wê weke ku aliyekê wê yê bi pêwîst ku mirov wê fahmbikê û wê ankû li wer temenekê fahmkirinê wê bide rûnandin bê.

Di mijare fahmkirinên di demên hemdem de wê di wê temenê de wê, di hizirkirinên ku wê hem ji aliyê kurdan ve wê werina kirin wê di awayekê tang û bi sînor bin û ji aliyê din ên dervî wan ve jî ku wê werina lê hizirkirin wê di temenekê ku wê li ser wê temenê xafkên bi nivîsandinên dîrokê û hwd re wê di awayekê de wê werîna ser ziman. Yan jî wê jî herdû aliyan ve jî wê ji temenê wê yê rast û tam ku ew were ser ziman wê weke ku wê kêmbê û wê kêmbê wê were ser ziman.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê dema ku em li ser wê temen herikina xate dîrokê re wê di rengekê de wê fahmbikin wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare fahmkirina temenê wê de wê, di wê temenê de wê, di serî de wê jî wê dûr wê, nîqaşkirin wê di serî de wê weke aliyekê wê yê ku wê di serî de wê bikirpênê û balê bikişênê ser wê bê. Ji aliyê din ve jî wê, weke rengekê pêvajoya şer ku ew çendî ku ew dihê domandin wê di wê temenê de ku wê ew jî wê di wê rengê de wê were domandin wê di rengekê de

wê, were dîtin bê.. Nîşanak û birhana wê hizrê jî wê pêvajoyên piştî imraliyê wê hebûna pêvajoyên şer ên ku wê li ser wê temenê wê li herêmê wê piçûk û mazin ku wê werina pêşxistin bin. Wê dikarê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê, werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê di destpêka pêvajoya wê ya piştî a şerê kendavê de bûyin û pêşxistina wê pêvajoyê wê jî wê aliyê ve jî wê bi rûdawên wê yê li herêmê ve girêdayî jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din vê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Wekî din wê piştî wê re wê, pêvajoyên mudahaleyê li sûrî û hin bi hin bi awayekê li herêmên îranê û heta ku wê di dewama wê de wê bi ber herêmên anatolia ve wê bi awayekê wê, rengê xwe wê bide dîyarkirin wê di wê temenê de wê weke aliyê ku mirov wê karibê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare imraliyê wê di wê temenê de wê, çerçoveyek wê ya zêhnî a hegomonikî wê bi wê re wê di awayekê de wê hebê û ev çerçova li ser du temenan wê karibê wê fahmbikê. Yek wê jî demên eyûbîyan ve wê bi pêvajoyên hêrîşên dagirkirinê ku wê li herêmê wê heta roja me wê bibin re wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman û ya din jî di dewama wê de wê bi pêvajoyên şer ên ku wê heta roja me wê xwe bidina domandin re wê li ser wan re wê karibê wê weke nûqtetekê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Li vir dikarê ev pirs were pirsin ku eyûbî berî vê demê bi hezar salî ew jîyane û wê çi têkiliya wan wê bi wê re wê hebê? Di serî de wê, jî wê aliyê ve wê karibê ku wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê bi pêvajoyên hêrîşên li herêmê ên ku wê jî wê demê û pê de wê bibin ku wê di dewama wê de wê piştî wê ew pêvajo wê bi dagirkirina deverên herêmê û hwd re ku wê encam bibê û ev wê heta roja me wê di çerçoveyek û pêvajoyek şer de wê xwe bide domandin re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Li ser wê temenê wê, di wê temenê de wê hebûna Osmanî wê li ser wê temenê wê temenê wê weke pêvajoyek şer û hêrîşên ên ku wê di wê dewamê de wê piştî wê werin wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Temenê gotina 'pergalek navnetewî imralî'

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê li ser temenê wê hanîna wê ya li ser ziman wê, hê gelek aliyên wê hebin. Lê beş bi beş di dewama wê de wê di nava wê de wê di zikhev de wê bikin ku wê

werênina ser ziman. Ber ku wê ev wê bi hev ve girêdayî wê aliyên wê hebin.

Di intibayek ku wê li ser temenê gotina weke pergalek navnetewî imraliyê de wê, di destpêka wê de wê bixwezim ku wê werênima ser ziman. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi awayekê wê ji gelek aliyên ve wê, di aslê xwe de wê bi têkiliya tirkiya û NATO ve girêdayî wê carna wê şirove wê werina kirin û wê bi wê re wê werênina ser ziman. Lê wê dema ku em hinekî li ser mijarê wê bihizirin wê ev alî wê wê tenê wê weke encam bê jî wê were dîtin. Di wê temenê de wê weke encama çî bê wê di serî de wê li ser temenekê dîrokî û civakî û pêvajoyên pêşketinê ên li herêmê û hwd ve girêdayî wê, dikarê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê dema ku em wê encamê wê weke sedemê wê werênina ser ziman wê di wê temenê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, di destpêkê de wê pêşîya şaş fahmkirinê a di mijarê de wê bi xwe re wê bide çêkirin. Ber vê yekê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Wê demê wê ji aliyekê ve wê kodên ramiyarîya navnetewî wê xwandina wê ya bi temen û çerçoveya wê ya hegomonikî û hwd ve wê tenê wê ji aliyekê ve wê karibê hinek fahmkirinan bi rastîya wan re bide nîşandin. Lê wê dîsa wê hemû hemû alî wê di zane min de wê weke ku wê newina fahmkirin. Ber ku wê di wê temenê de wê, weke rewşek ku wê di rewşa qada navnetewî de wê weke aliyekê wê yê giring wê were pêşxistin bê.

Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ne tenê wê di wê temenê de wê bi wê re wê pêşxistina wê bibê. Wê di dewama wê de wê bi pêvajoyên şerên li herêmê ên li hemberî civakê jî wê di wê temenê de wê bi wê temenê wê li herênê wê werina domandin. Di dewama wê de wê, piştî pêvajoya imraliyê wê di wê temenê de wê rengên weke yên bi pêvajoyên şer û hwd re ku wê werina fahmkirin û ser ziman wê di wê temenê de wê diawayekê de wê weke aliyna wê yên giring bin ku mirov wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Aliyên mijare imraliyê wê di wê temenê de wê di temenekê zêhnî û bi wê çerçoveyek dîrokî û hwd re wê weke ku wê xwediyê temen û çerçoveyek fahmkirinê bin. Di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di wê temenê de wê, dema ku em pêvajoyên şerên li herêmê û peymanên ku wê temenê wan wê biafirênin û ankû paxt û konferansên ku wê weke temen û bingeh wê bibin wê di wê çerçoveyê de wê weke bi wan aliyên wê re wê mijarê wê di serî de wê weke ku mirov wê pêwîst bê ku wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Aliyekê ku wê weke bi têgînek ku wê di destpêkê de wê, regekê fahmkirinê ku wê ji nûqteyên esasî wê weke ku wê bide dûrkirin wê rewşa di destpêka girtina birêz ocalan de wê bi gotinên weke "sosyalistê dawî" re ku wê were ser ziman bê. Di wê temenê de wê ev gotin wê di wê temenê de ku ew çendî rast jî bê lê wê di rengê ku ew dihat hanîn li ser ziman de wê, di awayekê de wê, rastiya pêvajoyên esasî ên ku ew li herêmê dihên domandin û ew wê bi encamên wê yên şer re wê li hemberî jîyane civakê wê xwe bide dîyarkirin û domandin re wê karibê wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li vir wê dema ku wê mijar civak bê wê demê wê ji wê zêdetirî wê tişt wê di wê de wê hebin û wê di wê temenê de wê weke aliyên wê yên ku wê, di wê temenê de wê, karibin wê fahmbikin û wê werênina ser ziman wê hebin. Di wê temenê de wê, ev rewş wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê pêvajoya rojava û pêvajoyên şer û rûxandinê ên demdirêj ku wê li hemberî wê werina domandin bê. Di wê temenê de wê, çendî ku wê kesên li wê dijîn wê sivil û wê ti pergalên wan ên xwe parastinê wê nebin jî wê qadên hewayî wê ji bombardiman re wê newê girtin û wê di wê temenê de wê hêzên ku wê pêvajoyên şer wê bidina dimandin wê li ser wê temenê wê, pêvajoyên şer wê weke regekê dîzaynkirinê û bi wê mudalaheya li jîyane jiyane civakî herêmê jî wê di wê temenê de wê di regekê de wê weke ku wê werina bikarhanîn.

Ev pêvajoya şer a rojava ku wê di wê temenê de wê were domandin wê di wê çerçoveyê de wê di aslê xwe de wê karibê gelek aliyên ku ew bi wê re ew were fahmkirin bi xwe re bide dîyarkirin. Di wê rengê de wê, hemû pêşketinên ku wê dem bi dem wê bibin jî wê bi pêlek hêrîş û şer ku wê weke ku wê tirkiya wê bi bombardimanên xwe wê bikê re wê, bi temenî wê ji holê wê rabikin.

Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di wê çerçoveyê de wê bi wê rewşa domandina pergale imraliyê ve girêdayî wê hilde li dest û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Imrali û statûqû, û bi wê re hewldana têkbirin û ji holê rakirina statûyên civakên herêmê

Wê dema ku wê bahsa imraliyê wê were kirin wê ji aliyê têtîna zêhnî ve wê di serî de wê, weke aliyekê wê yê wê, bi çerçove û têtîna statûqûyê ve wê girêdayî wê divê ku mirov wê hilde li dest bê. Di aslê xwe de wê, pêvajoyên imraliyê wê di wê temenê de wê li ser temenê pêvajoyên şer ên li hemberî civakê wê werina afirandin bin.

Imrali wê dema ku wê mirov wê li wê binerê wê weke çerçoveya pergale domandina wê têtîna bi gotina pirsgirêka kurd re ku wê bê afirandin û ew wê çawa wê bide domandin û temenê domandinê wê bi wê re wê çêbikê wê, di wê çerçoveyê de wê di serî de wê karibê wê ji aliyekê ve wê fahmbikê. Di hundurê wê pêvajoya domandina wê de wê, ew pêvajoyên wê yên şer ku wê li hemberî civakê wê werina pêşxistin, meşandin û domandin wê, di wê temenê de wê, weke aliyna wê yên din ên teybet bin ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman.

Di çerçoveya pergalek imraliyê û pirsgirêka kurd de ku wê bahsa wê were kirin wê ji aliyekê ve wê çawa wê bi wê re wê bahsa rewşa temenê domandina pirsgirêkê wê were kirin. Birêz Ocalan bi xwe wê ji imraliyê wê di hinek şîroveyên xwe yên ku ew li ser têtîna 'moderniteya kapital' ku wê bikê de wê ji aliyekê ve wê weke bi afirîna têtîna 'netew-dewletê' ku wê temenê afirandina pirsgirêkê wê biafirênê jî wê hinek aliyan ve wê werênê ser ziman.

Lê ez di wê temenê de wê, aliyê wê yê dîrokî di çerçoveya mejuya wê ya li herêmê ku wê bibê wê bi wê re wê fahmnekê wê di awayekê de wê weke ku wê lingekê wê fahmkirinê wê kêmbimênê. Di aslê xwe de ku em destpêka pêvajoya çerçoveya afirandina gotina pirsgirêka kurd ku mirov wê di destpêkê de wê bi pêvajoya hêrîşên yavuz selim re wê di awayekê de wê bide destpêkirin wê rast bê. Heta wê demê wê komên weke yên mogol, selçûqî û hwd ku wê li herêmê wê bi hêrîşên xwe re wê rûxandinê wê pêkbînin û wê temenekê aloziya civakî wê bi wê re wê biafirênê wê piştî wê re wê, yavuz selim wê asta wê çerçoveya aloziyê wê di çerçoveyek civakî de wê derxê li asta tengezeriyek civakî. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Ji xwe kêmbimênê wê dema ku wê bahsa çerçoveya pirsgirêkê û mejuya wê were kirin wê di awayekê de wê weke rewşek destpêkî wê, rewşa 'şerê çardiranê' wê di wê temenê de ku wê di wê de wê herêmên kurdistanê wê li du qatan wê qat bibin wê di awayekê de wê bahsa wê

were kirin. Di wê çerçoveyê de wê ev qatkirin wê bi xwe re wê, ne tenê wê weke destpêka pêşketina çerçoveya gotina pirsgirêka civakî û tengezeriyên şariştani ên li herêmê ku wê bi wê bîn afirandin wê biafirênê. Wê her wusa wê ji ali aliyekê wê yê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê ev rewş wê di rengekê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê ast û rêjeya rewşa hêrişên li herêmê dibê ên weke ya komên mogol, selçûqî û komên din ên ku ew li ser piştî hasp dihên herêmê wê di wê temenê de wê bi wê, bi wan pêvajoyên hêrişê re wê ji kal kirin û bi awayekê di dewama wê de tafisandina civakê re ku wê çawa wê ev bîn xwestin ku ew werina serdest kirin wê weke destpêka pêvajoya wê jî wê biafirênê.

Di wê rengê desthilatî ku wê di dewama wê de wê bi wê rengê wê biafirê wê civaketî wê nebê. Wê talan wê hebê. Wê şer li hemberî civakê wê hebê. Wê çawa wê bixwe ve wê di temenekê dana iteatkirinê de wê hebê. Di wê temenê de wê tækiliya serdest û bindestiyê wê di wê temenê de wê di bin çerçoveya pêvajoyên şer ên ku ew dihên destpêkirin de wê di wê temenê de wê temenê wê bê avêtin û wê werê pêşxistin.

Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê pêvajoyên piştî wê ku wê di dewama wê de wê bi navê osmani wê pêşkevin wê tenê wê li ser wê temenê wê, bi dagirkirinê û hwd re wê, di rengekê de wê, xwe bide diyarkirin. Di destpêka pêvajoyên hêrişên van koman ên di dema eyûbîyan de wê, di rengekê de wê, hêzên xaçî û heta yên bizansî jî wê di rengekê de wê derfetek zêde berfireh bi rê ji wan re vekirinê ku ew wan di wê temenê bi hêrişên paritandina herêmê de ew werina bikarhanîn de wê, destûrê wê bidina wan ku ew li herêmên wan jî herin û werin. Di dewama wê de wê, ev pêvajo wê dema ku wê bi wê re wê, derbeyê wê li eyûbîyan wê bi derketina li holê a osmaniyan re wê were xistin û pê de wê di dewama wê de wê êdî wê, di awayekê din de wê, êdî wê, bizansî jî wê fahmbikin ku wan çi şaşî kiriya. Lê wê êdî wê ew wê ji wan re wê fêde nekê. Destpêka tækçûn û dagirkirina herêmên wan jî wê ew wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, derî ji wan re wê bi wê re wê êdî wê bidina vekirin.

Di aslê xwe de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, ev pêvajo wê di wê temenê de wê êdî wê di rengekê de wê, çawa wê, were domandin wê pêvajoyên wê yên piştî wê re wê, di rengekê de wê, bi pêvajoyên şer re wê were dîtin. Ji aliyekê din ve jî wê xalkên ên herêmê

weke kurd, arab û faris jî wê di wê pêvajoyê de wê, derbeyên mazin wê di wê temenê de wê ji wê demê wê êdî wê bi berdewamî wê bixwûn.

Lê di dewama wê de wê ev kom wê êdî wê dema ku ew kirasê ola serdest a li herêmê wê li xwe bikin wê bi wê re wê, êdî wê temenê dijberîyekê ku ew bi wê pêşiya wan were girtin jî wê ji holê wê rabikin.

Ol wê ji wê demê û pê de wê bi zêdeyî wê li herêmê jî wê weke amûrekê ku wê li hemberî civakê wê çawa wê were bikarhanîn wê bi wê re wê derkeve li pêş. Di wê temenê de pêvajoyên hêrişên li jîyane mirovan bê. Mudahaleyên li jîyane mirovan bê û hwd wê di wê temenê de wê, zêdetirî wê di temenekê desthilatî, bîrdozî û hwd de wê li ser esasê bişavtinê û hwd wê êdî wê pêşkeve. Ev pêvajo wê li herênê wê di hundurê 500 salê dawî de wê, bi dehan civak û cihêrengiyên civakî û hwd ên herêman wê ji holê bibê û wê rengê wan ji dîrokê bibê.

Di wê temenê de wê ev pêvajo wê weke pêvajoyek ku mirov wê di wê temenê de wê bi awayekê esasî wê li ser wê temenê re wê fahmbikê. Di aslê xwe de wê pêvajoya imraliyê ku mirov ji aliyekê esasî ve wê li wê nêz bibê wê bi wê re wê pêwîst wê werê dîtin ku wê çawa wê pêwîstiya fahmkirina 500 salê dawî û rûdawên di hundurê wê de ku wê çawa bibin ku ew jî bi wê re ew werina fahmkirin. Di wê çerçoveyê de wê di serî de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Li ser wê temenê wê, dîroka civakî a 500 salê dawî wê bi tememî wê bi şûnkeve û wê li şûn bimênê. Wê derfet wê ji wê re wê bi ti awayê wê were dîtin ku wê newê hiştin ku ew xwe bide dîyarkirin, derkeve li pêş û ankû serê xwe hilde. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ê ku mirov wê di dewama wê de wê, fahmbikê bê.

Imrali wê tenê wê di awayekê de wê weke graveke dilgirtinê û di wê de zindankirinê wê tenê wê di wê rengê de wê, şîrove bikê wê ne rast bê. Wê encamên wê yên ku ew, ji wê dema ku ew piştî wê re wê bi pêvajoyên şer wê bibin û ji aliyekê din ve jî ew li ser çî temenê ew bûya û temenê wê heya û hwd wê weke aliyên ku ew bi teybetî wê bi wê re wê, di awayekê de wê li ser wê temenê wê, şîrove bikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, rengê gotinên weke 'tengezerîya şaristanî' bê û ankû pirsgirêkên civakî bin, û ankû pirsgirêkên olî û herêmî û hwd wê di temenê de wê dîmenekê wan ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wan dahûrbikê û wan di wê temenê de wan di awayekê werênê serziman wê hebê.

Di wê çerçoveyê de wê, ber çî wê 500 salê dawî de wê herê m wê gav bi gav wê ji pêşketinê û xate xwe ya pêşketinê wê dîrkeve û wê berjêr wê herê? Wê dema ku mirov wê bersiva wê pirsê wê nebînê û wê newê ser ziman û wê fahmnekê wê mirov wê nikaribê sedemên ku wê bi dîrokê re wê di temenê pergale imraliyê de hena jî wê nikaribê wê di awayekê de wê bi wê re wan fahmbikê û werênê ser ziman bê. Ji wê aliyê ve wê di serî de wê, ev alî wê weke aliyna ku wê mirov dikarê wan di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Lê aliyekê wê yê din jî wê di wê temenê de wê li ser temenê nêzîkatîyê û fahmkirinê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê li ser wê temen û çerçoveya civakî re wê fahmbikê wê hebê. Ew jî wê di wê temenê de bê ku wê, çawa wê bi tememî wê perspektîfa civakî wê li leyha ya desthilatê wê bi tememî wê ji jîyanê wê di awayekê de wê weke ku wê were derhanîn bê. Di wê çerçoveyê de wê, derfeta pêşketinê wê nebê. Wê hertimî wê qirpendinên li ser temenê rengê jîyane civakî li ser wê temenê û bi wê rengê ankû ji holê rakirina wê di wê temenê de wê weke aliyna wê yê din bê ku mirov wê karibê werênê ser ziman bê.

Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê pirsgirêka nava bawerîyan jî wê di wê temenê de wê di dîmenekê de wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Ber ku wê di wê temenê de wê, ew çerçoveya civakî ku wê çawa wê li leyha desthilatê wê were qirpendin wê têgînên olî ên weke birdozî hatina bi temen kirin û di temenê pozîsyonên dijber û mahkumkirinê de ku wê werina pêşxistin wê li ser wê temenê wê di awayekê de wê were dîtin ku ew wê were kirin. Bi awayekê xwezayî ku ew li ser wê têgînê û rengê bawerîyê û hwd re wê weke ku wê li îranê bê û ankû li tirkiya ku ew derketi li holê jî bê ku ew bahsa kirina şoreşê jî wê bikin wê di wê temenê de wê, ji wê perspektîfa şoreşê zêdetirî wê weke di rewşek dij-şoreşî ku wê bi wê re wê pêşveçûnên bi şoreşî ên nava civakê û herê m wê çawa wê, di bin navê şoreşê de wê ji holê rabikê wê di rengekê de wê, bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê pêvajoyên ku ew derbasbûna wê di wê temenê de wê bi zêdeyî wê bi gelek minaqên ku ew rûdana û bûna re wê, ew wê piştrast bikin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê karibin dîmenekê baş li ser wê awayê fahmkirinê û çerçoveya wê re wê dînina li holê û bînina ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mejuya derbasbûyî de wê hinek minaqên ku wê di wê temenê de wê karibin werina ser ziman wê hebin. Li ser wê temenê wê, di awayekê de wê, çawa wê pêvajoyek şer wê, weke temenê rûxandinê wê were pêşxistin wê ew wê bi wê re wê were dîtin. Li ti deverên herêmên civakê wê newê dîtin ku wê şer wê weke konseptek rûxandinê a demdirêj li hemberî civakê ku wê were bikarhanîn wê newê dîtin biqasî ku wê li rojhilat wê were dîtin. Di wê temenê de wê hinek sedemên wê yên ku wê di wê temenê de ku wê bi wê re wê werina fahmkirin û wê werina ser ziman wê hebin. Di wê çerçoveyê de wê di demên hemdem de wê di hemû rêzafilmên ku ew dihên çêkirin de jî bê ên li ser demên berê ên dîrokê de wê çawa wê rewşên pêvajoyên hêrişê ên di çerçoveya komên ku ew dihên herêmê û rûxandinê û talanê dikin wê çawa wê di bin çerçoveya wateya gotinên weke yên 'fetihkirinê' de wê bi temen bikin û wê werênina ser ziman wê mirov wê rastî dîmenekê wê were. Ji wê aliyê ve wê ev rewşên ku wê di wê çerçoveya wê gotinê de wê werina ser ziman û fahmkirin wê di aslê xwe de wê ji wê aliyê ve wê pêwîstîya jinûve û rast fahmkirina wan wê hebê. Wê di wê temenê de wê çawa wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di pêvajoyên demên eyûbîyan de wê, di awayekê de wê çawa wê pêvajoyên hêrişên weke yên mogolan, selçûqîyan û herîşên dema osmaniyan weke di demên yavuz selim û hwd de ku wê li herêmên desthilatîya eyûbîyan wê bikê ku wê di wê temenê de wê bi gotina fetihkirinê wê werina ser ziman wê bi serê xwe wê weke berevajîkirinekê wê di nava rûpelên dîrokê de wê bi xwe re wê biafirênê. Bi serê xwe wê weke rewşek ku wê derka me ya fahmkirinê û ankû aqilê me re wê henekê xwe wê bikê û wê bi wê bileyizê bê.

Wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê, di wê çerçoveyê de wê, aliyên civakên herêmê û qadên jîyane wan wê çawa wê dema ku wê rastî hêrişên komên çekdar wê were û wê ew wê weke fetihkirinekê wê karibê wê şîrovebikê? Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê di serî de wê ev wê, temenekê şaş fahmkirinê wê di wê temenê de wê xwe bi wê re wê weke ku wê çawa wê bi zanebûnî wê were hanîn ser ziman wê were dîtin.

Ev nûqte wê di wê çerçoveyê de wê li ser wê çerçoveyê û wê temenê ku wê heta roja me wê li ser wê re wê imrali wê were pêşxistin wê di wê temenê de wê karibê wê hinekê li wê were lê hizirkirin. Di demên hemdem de wê gotina fetihkirinê wê di wê mantiqê de wê bi gotina terorê ku wê weke temen û rengê hêrişkirinê wê were pêşxistin û wê di wê

çerçoveyê de wê di bin navê wê gotinê de wê ew werina kirin wê di wê temenê de wê di rengê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di farqe navaroka gotina terorê a roja me ku ew bi wê pêvajoyên herîşan li herêmê dihên kirin û ya gotina fetihkirinê a bi wê ku wê herîş herêman wê were kirin û wê herêm wê werina kavilkirin wê ji hev tûnabê. Wê di wê temenê de wê direngê de wê di wê çerçoveyê de wê herdû jî wê di armanca wan de wê jîyane xalk û civakên herêmê bi rengê jîyane wan re wê di armanca wan de bê.

Ji wê aliyê ve wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê mijare şerê li herêmê li hemberî qadên jîyane civakî ku wê di temenê dagirkirinê de wê bibin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê. Li ser wê temenê wê aliyên bi berevajîkirina nivîsandinên dîrokê û hwd ku wê di demên hemdem de wê li ser wê re wê werina kirin jî wê tenê wê weke aliyekê wê yê din ku wê di dewama wê de wê were û bibê bê.

Di rewşa jîyane civakê de wê, di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê gelek tiştên ku mirov wê karibê bibêjê wê hebin. Ew jî wê di wê temenê de wê, ew pêvajoyên hêrîşan wê dema ku wê bi rengê gotinên olî re wê werê pênasekirin re wê di wê temenê de wê werê hanîn ser ziman wê bi xwezayî wê temenekê dîjber wê li hemberê jîyane civakên herêmê û hwd wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku wê bibê û wê biafirê û wê werê li holê. Ji wê aliyê ve wê ev aliyê istismarkirina bi olî wê tenê wê bi istismarkirinê re wê bi sînor wê nemênê. Wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di dewama wê de wê çawa wê, bi encamên wê re wê li herêmê wê çerçoveyek pirr zêde a xirab wê weke mirete wê bi zêhnî û rûxandinên ku wê bi wê re wê weke encamên wê re wê bibin re wê biholê bê.

Ev alî wê weke aliyê ku mirov wê di wê temenê de wan di serî de weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di wê temenê de wê werênê ser ziman bê. Di wê rewşê de wê gelek aliyên ku wê di wê temenê de wê pêwîst bin ku ew werina fahmkirin û ew hê ne hatina fahmkirin wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê mijare civakê wê li herêmê wê tangezeriyên wê yên ku ew hena û rûdana û rewşên wê yên ku ew bi rewşên jîyane wê re wê

bûna wê di wê temenê de wê, weke aliyna ku wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê bê. Wê dema ku em li mantiqê ku wê piştî rojava wê piştî salên 2015an wê li herêmê wê bibê û wê, pêvajoyên herîşan wê dem bi dem wê li jîyane wê ya sivil wê werê kirin wê di aslê xwe de wê ji wê dîmenê em dikarin pêvajoyên hêrîşên komên talankirinê ên weke yên mogol, selçûqî û heta piştî osmaniyan jî ku wê li herêmê wê çawa wê bibin wê karibê di navaroka wê dîmenê de bi wê perspektifê wê fahmbikê. Ev rewşa rojava ku me hanî ser ziman wê weke encama pêvajoya domandina pergale imraliyê ku wê di dewama wê de wê weke pêvajoya herîşên ku ew li herêmê wê werina kirin jî wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman û wê fahmbikê bê. Ti farqe wan hêrîşên ku ew di wê demê de li rojava dihên kirin ji yên demên eyûbîyan û bi teybetî di dema deyfê xatûnê de ku wê ji aliyê komên weke yên mogol û selçûqîyan û hwd ve wê li heman herêmê wê werina kirin wê nebê. Tenê ya ji wan hêrîşên wê demê û heta vê demê wê bi gûharê wê dem û rengê hêrîşan û çerçova û qapesiteya wan bê.

Deyfê xatûnê wê jinek kurd a hukumdar a ji male eyûbîyan bê û wê piştî ku wê mêrê xwe û herdû kûrên xwe yên ku ew derdikevina ser taxt ew wan winda dikê wê ew wê di wê demê de wê derkeve ser taxt weke sultana demê û wê herêmê wê ji hêrîşên van koman wê biparêzê û wê, di awayekê din de wê aramî û aşîtiya nava jîyane herêmê wê bixwezê ku ew biparêzê bê.

Wê dema ku ez li van herîşên vê demê ên di wê temenê de ku ew dibin ez dinerim di serî de wê ev pêvajoya hêrîşên vê demê ên van koman ku ew li herêmê dikin wê di awayekê de wê werênê ber çavên min. Di aslê xwe de wê çendî ku ew kom wê di wê temenê de wê di destpêkê de wê werin û wê bi xweşbînîyekê wê j inava civakê wê pêşî wê li wan wê were xwedî derketin. Lê piştî ku wan derfet dît û hinekê bi wê bi hêzbûn û pê de wê ew temenê ku ji wan re bûya alikar wê bidest hêrîşên li wan wê bikin. Ber vê yekê wê di wê demê de wê gotinên weke li ser temenê 'bêbaxtiyê' re wê li ser wan re wê bi zêdetirî wê di wê temenê de wê, di dewama wê de wê êdî wê di rengekê de wê werênina hanîn li ser ziman. Gotinên weke 'baxtê romê nîn a' ku wê, di nava gel de wê werina ser ziman wê hinekî jî wê bi wê mantiqê û têgînê re wê werina hanîn ser ziman.

Ji wê temenê ve wê ev gotin wê mejuyek di wê temenê û rengê de wê weke ku wê di temenê xwe de wê bihawênin û wê veşêrên. Di wê rengê de wê ew wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê werênê ser

ziman ku wê mijare fahmkirina mejuyê wê di wê temenê de wê, bide nîşandin ku wê ji wê demê û heta roja em wê gelek rewş wê di wê rengê û awayê de wê weke ku wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bidina domandin bin.

Di aslê xwe de wê, ev rewşên weke di dawî de ku wê li rojava û jîyane xalkên wê herêmê wê werina kirin wê di wê temenê de wê, dîmenek û azmûnek weke ya di demên kevn ên eyûbîyan de wê weke ku wê bi wan komên mogol û selçûqîyan ku wê li herêmê wê bibê wê weke ku wê di xwe de wê bihawênê. Wê di serî de wê ev alî wê dema ku mirov wê hinekî di derbarê dîrokê û demên berê de dibê xwedî zanîn wê di cih de wê weke aliyekê ku wê bide dîyarkirin li ber dîtîna û hişê mirov. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê, wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di zikhev û di nava hev de wê hanîna ser ziman a demên berê û ya demên nû wê di wê temenê de wê, temenekê baştirin a fahmkirinê wê li ser wê temenê wê weke ku wê bi xwe re wê bide çêkirin. Wê di wê temenê de wê li ser wê temenê wê ev pêvajoyên hêrîşê wê li ser wê temenê wê bi çî awayê û mantiqê wê bibin wê di rengekê de wê weke ku wê dîmenekê wê bi xwe re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê din de wê jî mirov dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê rewşa civakên herêmê û pêvajoyên herîşên li wê dihên kirin wê di wê temenê de wê di demên hemdem de wê bi awayekê din wê çawa wê herêmê û civakên wê bêparastin wê dayin hiştin û wê li wê hêrîş wê werina kirin jî wê hewldana wê bê dayin nîşandin. Li rojava wê tîkili û alikariya pîr bisînor a amarika û hêzên koalîsyonê li hin hêzên kurd ên wir wê hertimî wê weke 'alîkariya ji terorê re' ku wê bixwezin wê bidina nîşandin û pênasêkirin wê weke gotinek ku em wê li ser wê temenê û wê mantiqê jî wê di wê rengê de wê di rengekê de wê fahmbikin û wê werênina ser ziman bê. Ev wê di pêvajoya rojava û bûyina wê ya piştî mudahaleyê li sûrî de wê bi zêdeyî wê ji aliyê tirkiya û hwd ve wê weke gotinên ku wê li ser wê temenê, mantiqê û wê xate pêvajoyên hêrîşê ên li herêmê ku wê werina kirin re ku wê bi lêvbikê jî bê. Ji wê aliyê ve wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Hewldana bêparastin hiştina xalkên herêmê wê di wê temenê de wê, çawa wê li gorî xwe wê di awayekê de wê reng li wê were dayin û wê dizaynkirin wê di wê temenê de wê li ser tênginek desthilatî re wê li wê were kirin wê hinekî jî wê ji aliyekê ve wê weke ku wê bi wê armancê bê. Di wê temenê de wê li herêmê wê, di rengê pevçûn û şerên ku ew li wê dibin de jî wê, di aslê xwe de wê ji reng û rewşê du dewlet û ankû pergalan a bi hev re şerkirina wê zêdetirî wê di rengekê de wê weke rengê dewlet û gel a bi hev re şerkirinê û ankû şerkirina dewletê a li hemberî gel wê dikarê wê di dîmenekê de wê bibînê û wê werênê ser ziman.

Wê li ser wê temenê wê di rengekê de wê ev wê xwe bi wê rengê wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Rewşên ku wê weke di demên berê de wê weke 'seferên leşkerî' wê werina bi navkirin û di roja me de wê weke 'oparasyonên leşkerî' wê werina bi navkirin wê li ser wê temenê û awayekê wê xwediyê çerçoveyek fahmkirinê bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, mijare bindestkirin û hwd wê, di wê temenê de wê xwe di rengekê de wê bê dayin dîyarkirin. Her tişt ku wê bo desthilatê û ankû her tişt bo dewletê' ku wê weke felsefeya wê nêzikatiyê wê xwe di wê temenê de wê di rengekê de wê di awayekê de wê bê dayin dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê di wê nûqteyê de em dikarin bi gotinekê wê li ser wê bînina ser ziman û derbas bibin. Mijare dewletê wê weke mijarek zêde kûr û bi têkiliyên nava ên komplika ku wê mirov wê karibê wê bi pêşketina wê re wê kifşbikê wê, di wê temenê de wê, derkeve li pêş. Wê pêwîstiya wê bi serê xwe wê di çerçoveyek berfireh de wê hebê. Di wê temenê de wê dahûrkirina mantiqê dewletê û di wê temenê de wê felsefeya wê, ku mirov wê li ser çî temenê wê fahmbikê wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin bê.

Li rojhilat ku em, li bersiva pirsê ber çî wilqasî dewlet û ol di zikhev de zêde hatiya derbaskirin ku wê fahmbikin wê hinekî wê di wê çerçoveya wê bersiv dayinê de wê hinek aliyên ku wê werina fahmkirin wê hebin. Minaq wê aliyên weke dewlet li gel û civakê wê weke makanismayek serdestiyê wê hertimî ku ew were pênasekirin bê. Ji aliyê din ve jî wê di dewama wê de wê, di wê çerçoveyê de wê li şûna ku ew li gorî civakê û gel bijî ew gel û civakê li gorî xwe bikê awayekê û wê weke xwe bide jîyandin. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, civake xwe û ankû gelê xwe wê di wê temenê de wê biafirênê bê.

Di dewletên rojhilat de wê temenekê bi pêşketina netewî jî wê di aslê xwe de ku mirov wê li wê binerê wê nebê. Di wê temenê de wê ew

dewletbûn wê newê wateya netewbûnê. Lê wê ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di mijare dewletbûnê de wê, di rengekê de wê çawa wê, weke desthilatiyek ku wê herkesekê bi rêgezên xwe yên destûrî û hwd re ku wê biafirênê û wê herkesekê wê li gorî wê bide rêvebirin û ankû bi awakirin. Mantiqê îteatê wê di wê temenê de wê, ber ku wê di wê felsefeyê de wê serwer bê wê êdî wê têtîngên olî wê zêdetirî wê di wê de wê zikhev de wê di rengekê de wê li ser wê re wê, werina hildan li dest. Ber ku wê temenekê ji wê û pê de ku ew, xwe bi wê bide dîyarkirin û pêşxistin wê nebê. Wê civaketîya wê di wê temenê de wê ne bi rengê netewî û ne jî wê bi rengê din wê nebê. Wê deme ku wê weke rejimên tirkiya ku wê hinekî wê zêdetirî wê hin bi hin wê nikaribin civakê di wê temenê de bidina iteatê û olê jî wê nikaribin weke dixwezin xwe bi wê serwer bikin wê di awayekê din de jî wê pêwîstîya zêde girîngî dayina xwe gihandina çekên kimyewî, bê balafirên şer bê û ankû her cûre teknikên din ên bi wê rengê ên şer ku ew xwe bi wê weke ku ew fikir dikê ew xwe 'bihêz' bikê bê. Wê di wê temenê de wê, wateya bi hêzbûnê û xwe bo wê gihandina teknika hemdem wê hinekî jî wê di wê temenê de wê bi têtîngê desthilatî ve wê, di rengekê de wê weke ku wê girêdayî bê. Di wê temenê de wê ya ol û yan jî teknik bê. Ku bi derfet bê ew hinekî di zikhev de wê di wê temenê de wê weke du lingên desthilatiyê wê di wê çerçoveyê de wê bikarbênin. Di wê rengê û awayekê de wê mijare dewletê wê di aslê xwe de wê, li ser wê çerçoveyê û wê reng û awayê wê weke temenê pirsgerêjen herêmê jî wê ji aliyekê ve wê, biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku em bahsa têtîngîna dewletbûnê wê bikin wê, li rojava û ankû ewropa ya ku wê piştî ronansê û pê de wê pêşkeve wê çendî ku wê, dem bi dem wê bi pevçûn û hwd jî wê derbas bibê jî lê wê di awayekê de wê weke ku wê were dîtî wê temenê wê ji ya olê zêdetirî wê li ser temenekê felsefeya demê wê di wê rengê de wê were awakirin. Bi wê mantiqê gotinên demokrasiyê, layiqiyê, û hwd wê di rengekê de wê derkevina li pêş. Wê di wê temenê de wê li şûna xwe wê di destpêkê de wê weke serdestîyê civakê wê xwe bi awayekê wê bide dîyarkirin wê, xwe pêşî wê weke sazûmana civakî wê bi rêxistin û awa bikê û wê bi wê re wê xwe bigihênê rengekê desthilatî û serdestîyê. Ya ku wê, di wê temenê de wê ji wê bê temenê gotinên weke ya 'desthilatîya gel' ku wê di awayên kê m zêde de ku wê karibê were bikarhanîn jî wê ev wê temenê wê biafirênê.

Di wê rengê de wê, pêvajoyên pêşketinê ên li rojava û ankû ewropa wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, di awayekê de wê, xwe bide

dîyarkirin. Şîroveyên filosofên weke Hegel û hwd ên weke bi gotina 'dewleta pîroz' jî ku ew dikin ku ew pênasebikin wê di wê temenê de wê li ser temenekê îdealist ku wê li ser wê temenê wê bi temenekê otoriterismê ve wê, herê û wê asta dawî de wê karibê encamên weke ya dema nazîyan û hwd wê bi xwe re wê werênê jî wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman.

Rewşên weke ya nazîyan wê di cewherê hemû têtîngên dewletên ku ew di wê temenê de wê bi têtîngîna nîjadî û pîroziyê re wê were avakirin de wê bibê. Ev wê, weke lingekê wan ê ku wê di wê temenê de wê weke aliyekê wan ku ew xwe bi wê re wê di wê temenê de wê li ser lingan jî wê bigirin bin. Piştî demên nazîyan wê gelek demên weke piçûk mazin ku wê di awayên cihê de wê xwe li deverên weke tirkîya û hwd wê bidina dîyarkirin wê li ser temenê desthilatîyê re wê, di rengekê de wê karibê bide dîyarkirin bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare dewletbûnê wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, di rewşa rojhilat de wê, li ser wê temenê wê, weke rewşek bi pirsgirêk bê. Ne weke ya li ewropa û ankû li rojava wê di rewşek demezrîner, sazûmane civakî û ankû di rewşa di wê rengê de ku wê xwediyê felsefeyekê bê. Wê ji hev cihê bin.

Di awayekê de wê, bê gûman wê her minaq wê karibê bi serê xwe ew di awayekê de ew, xwe di rengekê de bi rengekê fahmkirinê ê cihê bide dîyarkirin. WÊ, di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Wê dema ku wê di nava paraznameyên xwe birêz ocalan wê bahsa kevneşopîya wê ya pênc-hezar sal a pêşketî wê bikê ku wê li ser têtîngîna olê re wê weke ku wê di dema sumerîyan de wê bi rengê 'dewleta sûmeran a rahiban' re wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê dîmenekê wê yê ku mirov wê fahmbikê û wê karibê wê di awayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Minaqe sumeran wê bi hezaran salan wê di awayekê de wê pêvajoyên pêşketinê wê bi xwe re wê bijî û wê kevneşopîyên wê yên desthilatî wê xort û kûr bin. Wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê dema ku em li têtîngên desthilatî û destûrî wê bi wê re wê li wê binerîn wê çawa wê di rengekê de wê, weke bi olî wê serdest bibê wê bi wê re wê were dîtin. Di wê temenê de wê hemû civak wê di demên xwe yên piştî jî wê weke ji kesên iteatê bikê ku wê biafirê û wê di wê temenê de wê ji wê re wê yên weke sîxrewan bê û ankû leşker bê ku ew wan bide şerkirin. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê

werênê ser ziman bê. Li ser wê temenê wê dem bi dem wê, têtînên wê dewletbûnê wê, xwe bi rengê awayên cihê wê bidina dîyarkirin. Di minaqên li rojhilat de wê weke ya kesekê û ankû şahekê ku ew ji şer hemû tiştî dide dîyarkirin re wê di awayekê tiranî û destpotikî de wê di rengê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ber vê yekê wê dema ku em dîsa wê li wê gotina xwe ya ku me di wê miajê de me li destpêkê wê hanî ser ziman a di rengê wê yê weke qalikekê ku ew navaroka wê ji aliyê civakî ve wê vala bê û ku wê çawa wê li gorî wê qalikê wê navarok wê hewl were dayin ku ew were afirandin wê di wê temenê de wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Di rewşa kurdan de wê, ya ku wê di wê temenê de wê weke ku wê minaq wê bi rewşa lozanê re wê li çar qatan wê civakê û herêmên wan wê bikê qat wê di wê temenê de wê di awayekê de wê, rengê wê yê ku mirov wê di wê temenê de wê, karibê wê fahmbikê wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, civak qatbûnên nava wê û ew sînorên ku wê, di wê temenê de wê, di nava wê de wê werina xêzkirin wê hinekê jî wê di wê temenê de wê li ser wê temenê wê weke sînorên dewletî ku ew wê çawa wê navaroka wê qalikê wê bixwezin ku ew bi şewayên weke bişavtinê û hwd û li ser temenê bikarhanîna têtîna serdestiyê û zorê û hwd re wê pêşbixin re wê di rengê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Di wê mijarê de wê hê aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê şirovebikê û wê werênê ser ziman wê hebin. Ya ku wê ji aliyê afirandina pergale imraliyê ve jî wê di awayekê de wê were xwandin jî wê, di rengê de wê ev rengê afirandina sînorên dewletî ku ew wê bînavarok bin û wê navaroka wan wê bi wê rengê wê bi hewldana afirandina wê û çêkirina wê re ku wê, di rengê de wê bê dîtîn bê. Imrali wê weke têtînek ku wê di wê rengê de wê ji wê aliyê ve jî wê bi hebûna xwe re wê rewşê wê weke bi awayekê vekirî wê bide salixkirin û wê di wê temenê de wê, çawa wê pêvajoyên dewletê wê li ser serê civakê wê di wê temenê de wê weke pêvajoyên şer bin wê bi xwe re wê di awayekê de wê pênasebikê û wê di rengê de wê weke ku wê bi xwe re wê bide dîyarkirin bê.

Tabî, imrali wê bi zêdeyî wê weke têtîn û pêvajoyek şer a li hemberî civake kurd wê bi teybetî wê weke ku wê were pênasekirin jî wê dikarê wê di rengê de wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê afirandina wê pergale imraliyê wê di temenê bi hewldana çêkirina

temenê wê pêvajoya şerê li hemberî civakê û di temenê qirkirina civakî de bi hewldana birina wê ya li sêrî û hwd re wê di wê temenê de wê di awayekê de wê, dikarê wê di wê çerçoveyê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de ku em di çerçoveya pêvajoyên şer ên li hemberî civakê de wê şîrovebikê ku wê, dema ku wê pêvajoyek dadî û destûrî a li ser temenê parastina nîrxên mirov hebin wê di wê çerçoveyê de wê karibê imraliyê hebûna wê weke nîşanaka hewldana ji dîrokê birina hebûna jî ku wê, weke birhanek demî û serdemî wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê şîrovebikê jî bê. Di wê çerçoveyê de wê, hebûna imraliyê bi xwe re wê, di wê temenê de wê weke birhana pêvajoya jenosidkirina civakê û qirkirina wê bê. Di aslê xwe de wê di awayekê de wê, nîşanekên ku e di wê temenê de wê bi têngîna zêhnî a ku wê di çerçoveya têngîna komkujiyên ermeniyên de ku wê karibê wê fahmbikê û ankû hinekê din pê de herê ya ku wê were ser cihûyan jî wê di awayekê de wê weke renekê zêhnî a ku wê weke encama wê bê.

Di wê çerçoveyê de wê imrali wê weke têngînek dewletî a ku wê, çawa wê weke ku ew di wê çerçoveya qalîkê xwe yê dewletî wê navaroka wê çêbikê wê bi wê armancê ku wê, weke nîşanaka wê jî bê. Wê di wê temenê de jî wê dikarê wê li ser temenekê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Lê di çerçoveya têngîna civakî a herêmê de û bi teybetî di çerçoveya hebûna civakî a li kurdistanê de wê dikarê wê pêvajoyên wê yên bi şûnpêya wê re wê heta demên hêrîşên mogol û selçûqîyan ên li herêmên kurdistanê ên demên eyûbîyan û piştî wê jî wê karibê wê, di wê temenê de wê di renekê de wê bide destpêkirin. Ev pêvajo wê, bi ber pêvajoyek ku wê çawa ev komên ku wê werin û wê hêrîşên talanê wê bikin û wê bi demê re wê bi hêrîşan wê xwe li herêmê wê bi cih bikin û wê di temenê têngîna yê hêrîşkar ku ew li wê serdest bibê de ku wê bibê xwediyê awayekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Di awayekê de wê ev wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di serî de wê fahmbikê bê. Wekî din jî wê dîroka hezar salên dawî ên bi wê re ku wê hin bi hin wê çawa wê pîrsgirêka kurd wê bi wê temenê hêrîşan re wê bê pêşxistin re wê di wê temenê de wê weke nûqtaya wê ya dawî a roja me ku wê karibê wê di awayekê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Ji wê demê û heta roja me hêrîşên ku wê li hemberî civakê wê werina kirin wê weke pêvajoya wan a bê domandin jî bê.

Di awayekê din de jî wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, ev pêvajoyên hêrişê ên li desthilatdarîyên eyûbîyan ku wê werina kirin heta ku em ji aliyekê ve wê, wan baş fahm nekin wê heta roja me wê xate wê pêvajoya hêrişan heta imraliyê wê çawa wê were domandin wê ew jî wê di awayekê de wê weke ku wê nikaribê wê fahmbikê û wê temenekê baş wê werênê ser ziman bê.

Ji aliyekê din ve jî wê, di wê çerçoveyê de wê, ev pêvajoya hêrişan wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê, destpêka wan ku wê di demên eyûbîyan de wê bibê wê weke ku em di demên selahadinê eyûbî de bê ku em dibînin û weke ku wê di dema deyfê xatûnê û ankû deyfê sultanê de bê ku wê bibin û wê werina domandin wê di awayekê de wê di temenê pirralî de wê bibin. Minaq wê, di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê, di wê demê de wê hem hêrişên xaçîyan û hem jî yên weke yên komên ku wê wek eyên mogol û selçûqîyan û hwd wê li herêmê wê bibin. Di wê temenê de wê, ev pêvajoya hêrişan wê di rengekê de wê piştre wê diawayekê de ku wê yên xaçîyan wê weke ku wê bisekin in jî lê wê yên hêrişên van komên ku wê, bên kirin wê di awayekê de wê ew pêvajoya hêrişênkirinê li herêmê wê weke ku wê ew dewrbigirin û wê di rengekê de wê ew wê, êdî wê di wê çerçoveyê de wê bidina domandin. Ev pêvajoya ku wê di wê temenê de wê, bi wan re wê, were domandin wê dikarê wê heta pêvajoya imraliyê wê di rengekê de wê, werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, imrali wê dema ku em wê şîrovebikin wê ji wan aliyên ve wê, weke ku ev aliyên ku wê werina ser ziman wê weke aliyên ku wê imrali wê weke pêvajoya encamên wan bê. Ev kom wê piştî bi osmanîyan re ku wê dawî li sultanat û desthilatdarîya herêmî a eyûbîyan wê were hanîn û pê de wê, di wê temenê de wê, ev pêvajoya van komên ku ew wan hêrişan dikin wê li herêmê wê serdest bibin û wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê heta roja me wê pêvajoya şerên wan ên bi civakê re wê heta roja me û ankû heta dema pergale imraliyê wê xwe di rengekê de wê bide domandin.

Ev pêvajo wê weke pêvajoyek ku wê di wê rengê de wê, li hebûna civakê wê, serdestîya van komên ku wan hêrişî wan dikir û li hemberî wan wê weke pêvajoya wê civake hatî bindestkirin û ku ew li hemberî wê di awayekê tekoşîna maf û azadiyê û ankû tekoşîna hebûna wê hebûna xwe ku ew didê wê dikarê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê, wusa wê bi rehetî wê were dîtin wê, dema ku wê mirov wê li wê dinerê heta ku ev aliyên weke yên pêvajoyên hêrîşên li herêmê ên ji dema eyûbîyan û heta roja me ew baş newina fahmkirin wê di wê temenê de wê ev jî wê di awayekê de wê baş newina fahmkirin. Di warê rengên nivîsandina dîroka di derbarê demê de a ku wê bo dema eyûbîyan û heta ku wê bo selahadin bixwe jî bê wê di temenekê ku wê çawa wê pêvajoya hêrîşên li herêmê wê hem di awayekê de wê ji berçav wê dûrbikê û wê ser wê bide nûxûmandin û hem jî wê di awayekê de wê, rengê nivîsandinê ku wê li leyha wan komên hêrîşkar ên li herêmê ku wê were nivîsandin wê di wê temenê de wê di dîmenekê de wê were nivîsandin. Ev çendî rast û ne rast bê wê weke ali û mijarek din bê. Lê wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê çerçoveyê de wê, rengê nivîsandina dîrokê wê di awayekê de wê weke ku wê çawa wê weke aliyekê ku wê wan pêvajoyên hêrîşên demên berê wê di wê temenê de wê li li leyha ya komên ku wan hêrîşî eyûbîyan û herêmê dikir wê temem bikê wê di wê rengê de wê di awayekê de wê were nivîsandin. Yan jî wê bi gotinek din wê di aslê xwe de wê rastiyên civake herêmê, herêmê û rengê desthilatiya demê wê li gorî rastî û xwemaliya wan wê di ti awayê de wê newê ser ziman. Ji xwe ku ew were ser ziman wê weke ku ew xwe vala derxin wê bikevian rengê û pozisyonekê de. Ber vê yekê divê ku mirov hevî nekê ku ew pirtûkên ku ew li ser eyûbîyan û selahandin bi xwe jî ew karibin di wê temenê de rastîya wan piçekê jî bi rastî li gorî rastîya wan ya rast werênê ser ziman. Ya ku ew hatiya nivîsandin wê heta dema me ku wê çawa wê di temenekê de wê rengê hêrîşên li herêmê û li civakên herêmê wê di awayekê berevajî de wê werênina ser ziman de bê. Wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, di wê rengê de wê, dema ku mirov wan nivîsandina dixwênê mirov wê bi rehetî wê kifşdikê ku ew bo ku ew rast werina dîtin divê ku ew xalkên ku wan hêrîşî hebûna wan kiriya li herêmê ku ew hebûna eyûbîyan jî û deesthilatîya wan û hemû civatên kurdistanî jî di nav de divê ku ew di awayekê de weke ku ew ji xwe di ti demê de ew ne hatibina li ser dika dîrokê û ew nebin.

Imrali wê di awayekê de wê rengê şerkirinê a ku wê li ser wê esasê ku wê bi wê hebûna civakê û pênasekirina wê hebûna wê re jî bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi wê rengê wê dikarê wê salixbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ber vê yekê wê hebûna imraliyê û rewşa wê û pozisyona wê ya bi hebûna civakê û hwd re ku wê mirov wê li wê binerê wê di temenekê de wê dîmenekê wê yê di wê temenê de wê bi xwe re wê di çerçoveya

mejuya herêmê a kevn û heta roja me de wê di wê temenê de wê, bi wê re wê were dîtin. Imrali wê rastiya herêmê a ku ew ji wê demê û heta roja ku ew di bin pêvajoya hêrîşên tûnakirinê de bê. Wê weke xeleka wê ya dawî a roja me bê.

Wê di wê çerçoveyê de wê di rengê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê dema ku mirov wê li pêvajoyên piştî 13ê mijdare 2022'an a li rojava wê werê were kirin bi bombardimanên tirkiya ên li rojava re ku wê bê kirin wê dikarê wê weke berhemek wê pêvajoyê ku wê di wê temenê de wê di rengê hêrîşên mogul û selçûqîyan ên ku ew li heman herêmê dikin de jî wê karibê wê fahmbikê bê.

Wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê. Ev pêvajoya hêrîşên di wê demê de ên di 13ê mijdare 2022an de wê, di awayekê de wê di weke reng û dîmenekê pêvajoya hêrîşên dema eyûbîyan ên ku wê di dema deyfê sultanê ku wê herê ser taxt û wê piştî wê li hemberî wan wê pêvajoyek û seferekê li hemberî wan koman wê bikê ku ew karibê pêşîya herêşên wan ên li jîyane xalkên herêmê ku ew bi rûxandinê bê û ankû talanê û hwd dikin pêşîya wê bigirê. Di wê demê de jî wê pêvajoya hêrîşên ku wê di **13ê mijdare 2022an** de wê were kirin wê bi teybetî wê weke pêvajoyek li temenê jîyane civakê ku wê di wê rengê û awayê de wê karibê wê temenê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman bê.

Li ser wê temenê wê ev hebûna civakê ku wê di wê demê de wê di dema deyfê sultanê de wê li herêmê wê were kirin wê weke dîmenekê wê bê. Di wê temenê de wê weke dîmenekê wê yê ku ew heta roja me ew dihê domandin wê dikarê wê di awayekê de wê bînenê ser ziman bê. Ev wê di pêvajoya imraliyê de wê, were kirin. Di wê temenê de wê li ser wê temenê û çerçoveyê wê wateya imraliyê wê ji aliyekê din ve jî wê, çi bê? Wê wateya wê ew bê ku wê li ser wê temenê wê çawa wê ji pêşengîya wê dûrbikê û wê di dewama wê de wê pêvajoyên hêrîşê li wê hebûna wê bê kirin û wê di wê temenê de wê çawa wê bi wê re wê encamê wê bidest bixin. Pêvajoyên piştî hêrîşên mogul û selçûqîyan ku wê di dema selahadin û deyfê sultanê de wê bibin wê bi armanca ku ew herêmê bikina destê xwe û wê ew pêvajo wê bi pêvajoya serdestîya osmaniyan ku wê pêşkeve re wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin û domandin. Di wê demê de jî wê çawa wê di heman demê de wê bi heman rengê wê

pêvajoyekê wê bê dayin pêşxistin wê bi wê armancê wê li ser temenê dilgirtina mejiyê wê pêşengî û serokati û hwd re wê di wê çerçoveyê de wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Aliyekê din jî em di wê çerçoveyê de wê dikarin wê balê bikişênina li ser wê ku wê, çawa wê di awayekê de wê, piştî afireandina pêvajoya imraliyê wê lezdayina pêvajoyên hêrîşê li hebûna civakê bo ku ew encamekê li ser temenê rûxandî û tûnakirina wê re bidest bixin û di dewama wê de wê, dikarê wê jî wê werênê ser ziman ku wê bi zêdeyî wê di wê demê de wê were ser ziman ku wê çekên kimyewî û her wusa çekên weke bi gazên kimyewî û çekên fosforê û hwd wê werina bikarhanin. Ev jî wê li ser wê temenê wê ji wê aliyê ve jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê rengê û awayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Hewldanên ku wê, di temenê weke ku wê were ser ziman ku ew dixwezin 'encamekê bi pergalek imraliyê re bidest bixin' de jî wê li ser wê çerçoveyê re wê weke encamek ku em wê karibin wê fahmbikin û wê werênina ser ziman bê. Li ser wê çerçoveyê de wê encama imraliyê wê bi her awayê wê diakrê wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Pêvajoya herîşên li hebûna civakê, tûnakirina hebûna statûya wê bi navê û nixrên wê yên civakî û hwd re wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê. Heta ku wê qadaxayên ku wê li ser zimanê civakê wê werina danin jî wê li ser wê çerçoveyê re wê karibê were fahmkirin û ew wê karibê were hanîn li ser ziman bê.

Di wê temenê de wê imrali wê di awayekê de wê weke hevgyrtinek û ankû sentezek ku em di wê temenê de wê bi pêvajoya wê ya dîrokî û civakî re wê li ser wê çerçoveyê re wê di regekê de wê fahmbikin û wê karibin wê werênina ser ziman bin.

Hemû bendên bi pêvajoyên hêrîşên li hebûna civakê wê di awayekê de wê li wir wê werina girêdan. Di wê temenê de wê pêvajoyên hêrîşên li hebûna civakê ku wê werina kirin wê bi wir ve wê werina girêdan.

Li ser wê temenê wê imrali wê ne li ser temenekê rêxistinî lê wê li ser temenekê civakî a giştî bi aliyên wê yên staûtûqû, ramyarî, dîrok û hwd re wê, karibê wê ji gelek aliyan ve wê bi rehetî wê kifşbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê dema ku em wan aliyên wê fahmdikin wê di wê temenê de wê, di serî de wê nikaribê wê, di wê temenê de wê ew bi başî wê were fahmkirin.

Aliyekê ku min li jor li deverekê wê hanî ser ziman di wê nûqteyê de wê dikarim wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênima ser ziman. Ew jî wê di wê temenê de wê ew bê ku wê, mijare wê li ser rêxistinekê re wê hanîna ser ziman bê. Minaq wê di wê de wê girtina birêx Ocalan ku wê weke serokê PKKê wê pênasekirin û bi wê rengê wê hanîna ser ziman wê çendî ku wê ne şaş jî bê lê wê di wê rengê de wê hanîna wê ya ser ziman wê weke ku wê ji wan aliyên wê yên din ên ku wê bi wan aliyên civakî ên ku mirov wê di wê temenê de wê bi pêvajoyên hêrîşên weke têgînek sernûxûmandinê jî wê bi wê re wê karibê wê di wê şêwayê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ji xwe di wê temenê de wê, di rengê wê hanîna ser ziman de wê, di dîmenekê de wê çawa wê aliyê wê yê civakî wê weke ku wê ji berçav dûrbikin wê bi wê ve jî wê girêdayî bê. Mijar li vir wê ne kes lê wê civak bê. Di serî de wê di wê temenê de wê pêwîst bê ku ew were fahmkirin.

Li dersimê wê dema ku wê pêvajoya ku wê hêrîş û seferên hêrîşan wê li wê were kirin wê di wê demê de wê pêşîya wê serokên wê yên weke sêd Riza wê werina girtin û wê heta ku wê tirba wan jî wê bînin birin li deverek ne dîyar. Heman tişt wê bo şêx Said jî wê wusa bê. Wê dema ku em van aliyan binerin wê çawa wê ev alî wê weke aliyên wan ê bi xate wan ya civakî re wê heta imraliyê wê were wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê. Di heman demê de wê, bi derve kirina qazî mihemed bixwe jî wê di çerçoveya demên hemdem de wê weke serokê kurd ê komara mihabadê a kurdistanê bê wê, di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê. Ev kesên ku ew hatina bi derve kirin wê di awayekê de wê hebûna wê bi dervekirina wan wê çawa wê di awayekê mayinda de wê li ser wê re wê encamê wê bidest bixin wê di dîmenekê weke ya roja me a imraliyê de wê were bi zêhnkirin wê di wê rengê de wê di dîmenekê de wê were dîtin. Di wê temenê de wê ya ku wê, di wê demê de wê bi dervekirina bi qazî mihemed re bê, bi sêd Riza re bê û ankû bi şêx Said re bê ku wê were hizirkirin û tevkirin wê di temenê hebûna imraliya roja me de bê. Wê di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê li ser wê temenê civakî wê jî wê dikarê wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê ev pêvajoyên hêrîşê ên weke bi dervekirina qazî mihemed, şêd Riza, şêx Said û hwd re wê di awayekê de wê karibê di wê temenê de wê, imraliyê jî wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê karibê wê bi wê re wê di rengekê de wê fahmbikê. Xosleta imraliyê wê weke ku me dubare çend caran li jor hanî ser ziman wê, heta

ku ew bidomê wê pêvajoya hêrîşên li hebûna civakê li ser esasê bindestkirin û tûnakirina ku wê li wê werina domandin bin. Di wê temenê de wê ji xwe wê bi ermanca domandina wê pêvajoya hêrîşê wê pêvajoya imraliyê ku ew li ser temenekê ku ew bi wê encamê bidest bixin wê were pêşxistin. Di wê çerçoveyê de wê mijara imraliyê wê weke mijarek dîrokî a civakî bê. Ji aliyê civakên herêmê ve wê weke temen û çerçoveyek konseptî a ku mirov wê li ser serê civakê wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ji xwe wê ji destpêka sedsalê û heta roja me wê piûştî afireandina imraliyê û pê de wê pêvajoyên hêrîşê ku wê li herênê wê werina pêşxistin wê ne tenê wê nîşanaka wê û wê birhana wê biafirênin wê di dewama wê de wê weke ali û pêvajoyek ku wê di wê temenê de wê çawa wê li ser wê çerçoveyê wê di rengê de wê, were pêşxistin bê wê nîşanaka wê jî bê.

Ji wê aliyê ve wê, dema ku me, li jor hanî ser ziman ku wê weke ku w imrali wê weke nûqtaya encamgirtinê wê were lê nerin wê di wê temenê de wê domandina wê pêvajoyê wê di wê temenê de wê bi wê armancê bê. Di wê çerçoveyê de wê li herêmê wê bi awayekê li şûna ku wê pîrsgirêka kurd ku wê li ser wê temenê tûna hasibandina hebûna civakê wê were çareserkirin wê di wê temenê de wê kirdeya wê gotina 'çareserîyê' de wê weke ku wê rengê fahmkinê ê di wê rengê hêrîşê de wê di wê de wê were bicihkirin û wê were hanîn li ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê imrali wê pêvajoyek hêrîşê a li ser esasê tûnakirina hebûna civakê bi rêyên fîzîkî û yên ne fîzîkî ku ew li wê hatiya tefkirkirin wê karibê wê li wê bihizirê bê. Wê dema ku em ji van aliyan ve wê fahm nekin emê nikaribin wê di temenekê rast û baş de wê fahmbikin û wê derxistina li têgihiştinê.

Derxistina imraliyê weke dîyardeyek dîrokî û civakî ku mirov wê hilde li dest wê ji wan aliyan ve wê wek eku wê pêwîst bê. Wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê. Wê ev dîyarde wê gelek fenomenên ku ew di wê de wê bi temenê dîrokê û civakê re wê karibin bi wê re ew werina fahmkirin wê hebin. Li ser wê temenê wê fahmkirina wê û derxistina wê ya li têgihiştinê wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê fahmbikê bê.

Di aslê xwe de wê, ji aliyekê din ve jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, fahmbikê wê bi wê re wê, were dîtîn. Imrali wê li ser wê temenê wê ew aliyê wê yê din jî wê ew bê ku wê nîşanaka wê pêvajoya hêrîşên ji demên eyûbîyan û heta dema osmaniyan û ankû wê bi hebûna osmaniyan wê li civake herêmê wê bibin

û wê piştî wê heta dema komare tirk wê bèn domandin û wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê werina domandin heta roja me wê weke nûqtaya wê ya gihiştî roja me wê dikarê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê werênê ser ziman ku ev pêvajo wê di wê temenê de wê ji wê aliyê ve jî wê di hebûna imraliyê de wê weke ku wê sentezek xwe wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ev sentez wê di awayekê de wê bi pêvajoya dîrokê re wê heta roja me wê çawa wê li hebûna civakê wê i çî awayê û armancê wê hêrîş wê werina kirin wê di rengekê de wê di xwe de wê weke ku wê bihawênê. Ev alî wê weke aliyên ku weke encamên bi têgihiştinê ên li ser temenê dîrok û civakê re ku wê ji hebûna imraliyê a roja me ku wê werina derxistin bin.

Ber vê yekê wê tenê wê weke nûqtayekê bi girtigehî, giravî û hwd wê bi tenê wê, divê ku mirov wê fahm nekê. Bi van aliyên wê û hebûna civakê û pêvajoyên hêrîşên li wê ku wê hema bêja wê milanyumekê wê li şûnxwe wê bidina hiştin wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê. Ji wê aliyê ve wê weke sentezek **milanyumî** wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê di roja me de wê, hebûna imraliyê wê bi xwe re wê bide nîşandin ku ev pêvajo wê di awayekê de wê weke ku wê di demên wê yên berê de wê bibê wê xwe bide domandin û wê di roja me de jî wê li ser wê temen û esasê hêrîşên li hebûna civakê wê, di wê rengê de wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê bê. Aliyê din jî wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê aliyekê wê yê din jî wê bi wê re wê xwe di wê rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê ew jî wê hebûna imraliyê û bi teybetî di wê de wê ya birêz Ocalan wê karibê wê weke ya deyfê xatûnê û ankû deyfê sultanê wê, şîrovebikê ku wê çawa wê, di temenekê ku wê hebûna civakê wê çawa wê ji hêrîşan wê bide parastin û wê bide domandin wê bi wê re wê karibê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Evê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ji aliyê din ve jî wê weke ku wê di destpêka afierandina pêvajoya imraliyê de wê şibandinên ku wê bi birêz ocalan re wê bi hebûna selahadinê Eyûbî re wê werina kirin re wê dikarê wê bi wê

re wê di dîmenekê de wê were fahmkirin. Di aslê xwe de wê bi wê şibandinê re wê tenê wê ji aliyê serokatîyekê ve wê, ew wê were kirin? Yan jî wê di wê temenê de wê, bi wê şibandinê wê, ew wê, weke selahandin şibandinê bi wê dilgirtina wê şibandinê re wê pêvajoya hêrîşê wê li ser wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Wê demê wê ev şibandin wê di xwe de wê çî wê weke kirdeyekê wê karibê bi hawênê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Her çendî ku wê di demên bûhûrî de wê hinek şîrove wê li ser wê şibandinê re wê werina kirin jî lê wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê weke ku wê hinek aliyên wê yên vêşarî wê hebin. Minaq wê bi wê şibandinê û dilgirtina wê şibandinê wê were çî wateyê? Ev wê weke aliyekê ku wê hê bi nepenî bê. Wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê gelek aliyên wê yên ku em dikarin wê di wê temenê de wê bi têgîna kirdeyê wê ji wê derhênin wê bibin. Lê emê di wê nûqteyê de wê, nûqteyê wê zêde di wê de wê kûr nebin. Ev alî wê weke aliyekê ku wê di wê temenê de wê karibê piştre jî wê di dewama wê de ew were hanîn li ser ziman bê.

Di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê li ser wê temenê wê bi hebûna kirdeya imraliyê re wê aliyê wê yê navnetewî û yê netewî ku wê ji aliyê hebûna civakî ve ku wê şîrove bikê wê bimênênê. Wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Imrali û domandina pêvajoya şer

Imrali wê di awayekê de wê dema ku mirov wê ji aliyê rewşên ku wê piştî wê ve rû bidin ve ku mirov wê hilde li dest wê di serî de wê ya ku wê karibê were hanîn li ser ziman wê di serî de wê ew bê ku wê, imrali wê bo domandina pêvajoya şer bê. Ji xwe wê pêvajoyên piştî afirandina wê re ku wê rûbidin wê hinekî jî wê nîşanak û birhana wê rastiye bê.

Li vir wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê di aslê xwe de wê, hinekî jî wê, di wê temenê de wê, çawa wê di çerçoveya wê statûqûya ku ew hati afirandin ve wê encamekê wê were bidest xistin wê hinekê jî wê di wê temenê de bê. Lê wê mirov dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, imrali wê, di renekê de wê, weke ku wê çawa wê bê kirin temenê ancangirtina wê pêvajoya şer de û ankû wê di wê temenê de

wê li wê were lêhizirkirin wê weke aliyekê ku wê bi hesanî wê xwe di wê temenê de wê bide dîyarkirin bê.

Li vir di aslê xwe de wê, mijare imraliyê û pêvajoya wê, di wê temenê de wê, weke çerçoveyek ku mirov wê karibê wê, bi temenê wê yê kevn re wê heta dema pêvajoya hêrîşên li eyûbîyan wê bibê û wê di dewama wê de wê bi pêvajoya hêrîşên osmaniyan ên herêmê re wê dikarê wê bi wê re wê heta roja me wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê, di awayekê de wê weke pergalek kûr a şer bê. Wê temenê wê yê dîrokî wê di wê temenê de wê hebê. Ev pêvajo wê, dema ku wê mirov wê fahmbikê wê di aslê xwe de wê dikarê wê di rengekê de wê hinekî jî di rohniya pêvajoyên hêrîşên li rojava de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ber ku ev wê weke minaqek zindî bê û wê li berçav ku ew hê di roja me de wê bê dayin domandin bê.

Di çerçoveya pîrsgîrêka kurd a ku wê were afirandin de wê çawa wê bi wê temenê wê ew wê were domandin wê dikarê wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê fahmbikê bê. Minaq me li jor bahsa pêvajoyên hêrîşê ên li rojava kir. Wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê çawa wê, di awayekê de wê li ser wê temenê wê were destpêkirin. Pêvajoyên şer ên li rojava mirov dikarê wê wê bi dema mudahaleya li sûrî re wê fahmbikê? Di aslê xwe de wê dema ku em li rengê hêrîşên çavkani û şêwa û awayê wan bînerê wê di wê temenê de wê werê dîtin ku ev pêvajo wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Minaq wê piştî mudahaleya li sûrî wê qaso pêvajoya hêrîşên di bin navê "fîrat kalkani" de ku wê were kirin mirov, dikarê wê di dest wê pêvajoyê de wê werênê ser ziman.? Ev wê weke pêvajoyek wê, ji destpêka avabûna komare tirk ve ku wê li hemberî herêmê ku wê were kirin bê. Di pêvajoyên çêkirinên peymanên bi rêveberîya sûrî ên weke ya 'peymana anqarê' ku wê werênê ser zimanê wê temenê wê yê aktiv ê bi pêvajoya hêrîşên ku wê di demên wê yên piştre wê werina kirin bê.

Ev wê weke aliyekê wê bê. Lê di dewama wê de wê, pêvajoyên hêrîşê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke aliyên wê yên din bê ku wê çawa wê li ser temenê inkare kurd û pêvajoya bi giştî û tamî jenosidkirina civakê wê were meşandin re wê, were kirin. Di awayekê de wê, xosletên pêvajoya jenosîdkirinê a ku ew li ser serê civakê li herêmê dihê meşandin wê dikarê wê bi çend xosletan wê werênê ser ziman. Yek

wê bi rengê 'tecirîyê' bê ku wê çawa wê ji cih û warên wan wê were kirin bê. Ya din wê bi xosletên tûnakirina fizikî bê. Ya sêyem wê bi xosletê di temenê ji hemû aliyên ve tûnakirina temenê jîyane civakî û rûxandina temenê û bingihê jîyane civakî bê. Di dewama wê de wê, weke xosletekê wê yê din jî wê li ser temenê aliyê jenosêdkirina zêhnî û hizrî bê. Ew jî wê li ser temenê pêvajoyên talanê û bişavtinê ên ku wê li ser aliyên hizrî, çandî û hwd re ku wê, hemû aliyên wê yên nîrxî wê ji xwe re wê, ji xwe re wê bikê armanc bê. Di wê çerçoveyê de wê, aliyekê wê yê din jî wê bi xosletê ardnîgarîyê bê û wê xosletê jenosîdê ê bi ardnîgarîyê wê dikarê wê ji du aliyên ve wê fahmbikê. Yek wê weke bi gûharandina demografikî bê. Minaq wê çawa wê ji deverên cihê wê, komên ku ew dihên û tevli wê dikin wê bi wê çawa wê pêşîya xwe weke civakekê dana nîşandin wê bi wê re wê bide girtin û wê di wê temenê de wê di renekê de wê, hêrîşkirina li hebûna wê ya civakî de bê. Aliyê din ê duyem ê bi wê xosletê ve jî wê ew bê ku wê bi ji holê rakirina xêv û temenê pêvajoyên jîyankirinê ên bi wê ardnîgarîyê hatina jînkirin bê. Ev xosletê duyem wê çawa wê temenê xosletê yekem wê biafirîne wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê were pêşxistin.

Li ser wê temenê re wê, di awayekê de wê minaq wê, di demek kort de wê di awayekê de wê ev alî hemû wê di awayekê de wê, were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê pêvajoyek goştî ku mirov wê dibîne wê di çerçoveya pêvajoya jenosêdkirinê de wê di wê çerçoveyê de wê, were pêşxistin bê. Minaq wê pêvajoya destpêkê a bi navê pênerên ji sûrî û ankû rojava ku wê werina tirkîya ku wê werina girtin wê çawa wê, çawa wê di wê temenê gûharandina demografîyê de wê, di çerçoveya wê xosletê jenosêdkirina civakê de wê, were pêşxistin wê weke aliyekê wê yê temenî wê were lê hizirkirin û bi reng kirin. Di wê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê pêvajoya imraliyê a şer wê di wê temenê de wê di awayekê de wê weke di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê rengê de wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman bê. Aliyekê din jî em dikarin wê di dewama wê de wê werênina ser ziman ku wê, piştî afirandina pergalek imraliyê wê lezdayina wan aliyên bi xosletên rengê jenosêdkirina civakê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê di serî dewê werênê ser ziman. Pergale imraliyê wê dema ku mirov wê ji wê aliyê ve wê, li wê binerê wê weke pêvajoyek şer ku wê çawa wê pêvajoya jenosîd wê, bibê şerî û wê di wê temenê de wê,

bixwezê ku ew, di temenê bêserî hiştina civakê de wê ew wê di wê rengê de wê bikê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, imrali û pergale wê di wê temenê de wê aliyekê wê yê din jî wê ne bo ku ew pirsgirêka kurd di temenekê civakî û raddestkirina maf û azadiyên civakî bi statûya wê re wê bide kirin bê. Wê vajî wê çawa wê di temenê domandina wê pirsgirêkê de wê, di awayekê de wê ew wê were domandin bê. Wê di dewama wê de wê çawa wê li ser wê re wê, bê dayin domandin bê. Di aslê xwe de wê pêvajoya DAÎŞê a şer jî wê bi rejimên herêmê ên weke iran û tirkiya û aligirên wê li dervî herêmê û hwd re wê dikarê di wê çerçoveyê de wê weke pêvajoyek şer ku ew di ahenge wê pêvajoya şer a imraliyê de ku ew li ser serê civakê hatî pêşxistin de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê ji kûderê mirov wê fahmdikê? Wê ji wê nûqteyê wê fahmdikê ku wê çawa wê piştî afirandina imraliyê wê, di wê temenê de wê di temenekê giştî ku wê her çar beşên kurdistanê wê bide ber xwe wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di nava wê pêvajoya şer re wê were kirin armanca şer bê. Wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê piştî şerê cihanê ê yekem bi rewşên weke paxta sadabadê bê û ankû ya baxdadê û hwd bê wê, rêveberîyek kûr a ku wê di temenê domandina pirsgirêka kurd a ku wan afirandîya bide domandin û wê pêvajoyên wê yên şer wê bi hevdu re wê di ahengekê de wê bidina domandin de wê bibê. Minaq wê weke rêgezê wê rêveberîyê ku wê di paxta sadabadê de wê bê destnîşandin ku wê ti rêveberîyên herêmê li kurdên rêveberîyên din wê alikariyê nedê wan. Wê hemû di awayekê fîiliyetê de wê bi hevdu re wê di ahengekê de wê tevgerihin û wê di temenê alikariya hev a objektiv û subjektiv de wê di wê temenê de wê tevbigerihin.

Di wê temenê de ya ku ew heta roja me jî wê di wê temenê de wê direngêkê de wê weke ku mirov wê bi wê re wê kifşdikê jî wê di aslê xwe de wê bi wê re wê di wê temenê de bê. Ev wê ji aliyê îran û tirkiya ve bê û ankû îraq û sûriya ku wê piştê wê ava bibê jî wê di wê temenê de wê were bi pozisyonkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di wê temenê de wê dikarê wê, fahmbikê bê. Imrali wê di temenê pêvajoya şerên wê rêveberîya kûr de wê di rengêkê de wê were girtin û wê di wê temenê de wê, di rengêkê de wê, weke pêvajoyek şer wê êdî wê di demên piştê wê bi pêvajoyên şer re wê çawa wê bê domandin wê weke aliyekê wê yê ku wê bi rehetî wê karibê were kifşkirin wê bê.

Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê werênê ser ziman ku ev pêvajoyên demên hemdem ên şer wê, di wê temenê de wê di demên

hemdem wê, bi hemû teknika ku ev her çar rêveberiyên herêmê ku ew weke aligir û temenê wê pirsgirêka kurd a ku ew hatiya afireandin bin wê hemû teknika demê a pêşketî wê karibin xwe bigihênina li wê, Di dewama wê de jî wê civake herêmê a kurdistanî wê ti derfet wê di destê wan de wê nebê ku ew karibin xwe bigihênina rewşek teknikê a ku ew karibin xwe bi wê biparêzên. Di wê temenê de wê aliyekê wê weke ku wê çawa wê bi wê ji wê bêpar wê were hiştin û wê bi wê re wê bê xistin temenê aliyê din ê ku ew dikarê xwe bigihênê wan derfetên teknikî û ku ew bi wan li wê hêrîş bikê de. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di temenê de wê, di wê rengê de wê di awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, piştî ku wê li rojava wê rewşek şoreşî wê derkeve li holê wê piştî wê derfet dayina weke bi pêvajoya hêrîşên li herêmên weke azazê, babê, marî û heta afrînê ên dagirkirina wê û piştî wê weke ku wê di pêvajoya hêrîşên bi bombardimanê ên piştî 13ê mijdare 2022an ku wê were kirin wê çawa wê ew temenê wê yê civakî wê li herêmê wê were ji holê rakirin wê tenê û tenê wê bi wê armancê bê. Di dewama wê de wê, rewşên weke yên bi rengê ambargoyên rejima sûrî wê di wê temenê de wê karibê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di wê temenê de wê bi kirpênê û wê karibê wê werênê ser **ziman**. Di wê temenê de wê, bi awayekê ku wê weke ku wê bê xwestin ku ew pêvajoyên hêrîşê li wê werina domandin wê qada hewayî a herêmêê a jîyane sivilan jî wê ji bombardimanan re wê newê qadaxakirin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, li ser wê re jî wê ew hêrîş wê di wê temenê de wê bi teybetî wê li jîyane sivil wê werina kirin, weke ku wê çawa wê di dema deyfê sultanê de wê komên mogul û selçûqî wê pêvajoyên hêrîşê ên talanê wê li jîyane xalkên herêmê wê bikin. Di wê demê de ew hêrîşên rûxandin û kavilkirinê ên li jîyane civakê ku wan koman dikir û yên ku wê di demê de wê bi heman rengê li temenê jîyane sivil wê werê kirin wê, di nava wan de wê farq nebê. Wê tenê wê dem cihê bê. Ji wê û pê de wê, zêde ti farq wê cihê nebê. Wekî din wê mirov wê nikaribê wê cihê wê fahmbikê. Wekî din wê ji aliyê armancê ve jî wê dikarê wê bi heman rengê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, deyfê sultanê wê li hemberî hêrîşan wê bangê li hemû civakê û gel wê bikê ku ew rabina serpiyan û di parastina xwe û herêmê de cih bigirin. Wê di vê demê de jî wê rewş wê di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman û wê bi hesanî wê kifşbikê wê di wê rengê de wê hemû beşên civakê wê bi

piçûk mazinên xwe re wê li hemberî wan pêvajoyên hêrîşê ên hov û xadar wê bikin ku ew xwe biparêzên.

Di wê temenê de wê, pêşveçûnên demên nû wê di wê warê de wê karibin hinek aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê bi pêvajoya imraliyê a şer re wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Rasthatina nivisandina vê xabatê li 23' min salwegera pêşxistina konseptê pergale imraliyê a şer û dilgirtina birêz ocalan di wê de wê tiştêkê din jî wê bi xwe re wê bi wê dema ser wê re bûhûrî re wê karibê bi xwe re ew bi birhan bikê. Ew jî wê di wê temenê de wê ew bê ku ev dema ku wê bûhûrandî wê weke demek şer a zêde bi tûndî ku wê li her çar beşên kurdistanê wê li dijî civake kurd wê, were meşandin bê. Di wê temenê de wê ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi awayekê ve kirî wê di serî de wê bi wê rengê wê kifşbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare imraliyê û pêvajoyên wê yên şer de wê, di wê temenê de wê, çawa wê, di wê temenê de wê ewpêvajoya imraliyê wê weke ji aliyekê ve wê di temenê de wê cih bigirê wê weke aliyekê wê yê giring wê biafirênê. Ji salên 1999î û heta salê 2022'an wê ev pêvajo ku wê ji aliyê kurdan ve wê ji destpêka wê ve wê bi roja dilgirtina birêz ocalan re ku wê weke 'roja reş' wê were bi navkirin wê di wê temenê de wê di kirdeya wê gotinê de wê aliyekê wê yê din ê weke şermazarkirina wê pêvajoya şer ku wê di dewama wê de û di rewşa domandina wê rewşa imraliyê û pêvajoya wê şer de jî ku wê bîrê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman bê. Imrali wê weke ku wê çawa ku wê kodên pêvajoya şerê bi navê 'fîrat kalkani' wê di destpêka komarê de wê vêşarî bê wê di heman rengê de wê kodên destpêka pêşxistina pêvajoya imraliyê jî wê heta destpêka demên destpêkê ên komarê wê herê û pêvajoyên şerên wê demê ên li hemberî civakê ku wê werina pêşxistin wê di wê temenê de wê weke ku wê vêşarî bê. Ber vê yekê wê ev pêvajo wê di zane min de wê bo ku em di wê çerçoveyê de wê pêvajoya demên hemdem ên civakê û kurdistanê wê fahmbikê û wê çawa wê dem bi dem wê pêvajoya pîrsgirêkê wê li ser serê civakê wê bi navê pîrsgirêka kurd wê were afirandin wê di wê temenê de wê ji wê destpêkê û heta roja me wê pêwîstîya di awayekê de wê bi kûrahiyî wê hildana wê ya li dest û bi wê fahmkirina wê hebê.

Pêvajoya eyûbîyan wê di wê temenê de wê ber çî wê bi zêdeyî wê ji du aliyên ve wê hertimî wê di temenê sernûxûmandinê de wê were hanîn ser ziman û ev herdû aliyên wê newina fahmkirin. Di serî de wê pêvajoyên hêrîşên komên mogol û selçûqîyan wê di wê temenê de wê, çawa wê ji aliyekê de wê destpêka wê pêvajoyê wê heta demên derketina osmani wê biafirênin wê di wê temenê de ewê weke aliyekê wê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Ji aliyê din ve jî wê çawa wê ji rewşa civakê a herêmê wê dût wê were hanîn li ser ziman û heta ku wê di wê temenê de wê bi intibayên ku ew weke ji xwe ne kûrd bê û ankû weke ku ew di wê temenê de wê, di temenekê cihê de wê werina ser ziman wê li ser wê werênina ser ziman. Di wê warê de hemû nivîsandinên ku ew hatina kirin wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtîn wê, bi zanebûnî wê di temenekê bi pîrsgirêkî de wê werênina hanîn ser ziman. Tefsirkirin û rengên hanîna ser ziman wê di wê temenê de wê, ji wê aliyê ve wê di temenekê bi pîrsgirêk de wê bi zanebûnî wê were hanîn ser ziman. Li ser wê re wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di serî de wê li ser wê bisekinê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê ev pêvajo wê dema ku wê were dema osmanîyan wê di wê temenê de wê bi seferên Yavuz selim re ku wê li dijî eyûbîyan û herêmên wan ên desthilatî wê, çawa wê bi awayekê hovanê wê weke pêvajoyîna hêrîşê bin wê di wê temenê de wê, karibê bi rehetî wê kifşbikê. Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare pêvajoya hêrîşên yavuz selim ên li herêmê ku wê pêşî wê desthilatdarîya sefawî ku wê, wê di rengekê de wê, bi temenê desthilatîya wê ya weke ya ji malbate şah ismail bê û ku ev malbat wê kurd bê wê, bi wê re wê, çawa wê ji desthilatîyê wê dût bikin wê bi wê re wê di rengekê de wê, rengekê wê were dîtîn. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê piştî wê demê wê, ev rewş wê, mirov nikaribê wê tenê wê weke rewşa têkçûna şah ismail û piştê ji desthilatê dût kirina malbate wî re bi sînor wê weke mijarek ji rêzê wê werênê ser ziman. Wê di wê mijarê de wê hinek aliyên wê yên vêşarî ku ew heta roja me ew ne hatina ser ziman wê hebin. Desthilatîya eyûbîyan û malbate eyûbîyan jî wê weke ya şah ismail wê kurd bê. Wê di wê temenê de wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê bi teybetî wê, ev nûqte wê çawa wê ji desthilatê wê were dût kirin wê weke aliyekê wê yê ku wê, di wê çerçoveyê de wê, karibê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê, şahên ku wê piştî wî wê werina ser desthilatê wê bo ku ew bidina nîşandin ku ew ne kurd in weke şah abbas û heta

mimehed xûdabendî û hwd wê, bi awayekê hovane wê pêvajoyên hêrîşê wê di wê temenê de wê hertimî wê li herêmên kurdistanê wê bikin ku ew çawa wê, di wê temenê de wê bikin. Wê di wê rengê de wê, ev wê weke rêya xwe jîyankirina wan jî bê di awayekê de. Wê di wê temenê de wê, di şerê çardiranê de wê, di wê temenê de wê, ne ji holê rakirina desthilatîya sefewîyan lê di wê temenê de wê weke desthilatîyek ku ew hatî xistin pozisyonek di wê temenê de ku wê çawa wê di wê rengê de wê pêvajoyên hêrîşê wê li herêmê wê di hemyekiyekê de û di hemwaxtê de wê li herêmê wê li kurdistanê wê werê kirin wê di wê temenê de wê di renekê de wê were kirin. Wê dema ku wê, piştî şerê çardiranê wê, yavuz selim wê, amedekariya hêrîşkirina li herêmên sûrîya roja me, misrê û deverên din ên bi desthilatîya eyûbîyan bin wê, beremberê wê rêveberîyan sefewîyan jî wê bi dest û reng gûharandinê ku wê di demek kin de wê derbas bikê wê di wê temenê de wê êdî wê bidest kirina pêvajoyek hêrîşê a li herêmên rojhilatê kurdistanî û heta hin herêmên başûr û hwd wê di wê temenê de wê, were dîtin. Heta ku wê dem wê were dema mihemed xûdabendî wê were dîtin ku ew wê bi seferên xwe yên weke li ser herênên kurdistanê ên weke urmiyê, bokanê û hwd re wê bi di şûr de derbaskirina wan herêman û herêmên li dora wê heta roja me wê di nava mamik û gotinên dengbêjên kurdan de wê bi ibretekê wê werê hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê ev rewş wê di renekê de wê weke rewşek derbeyê a demê ku wê weke li herêmê wê li dijî eyûbîyan û qasrên eyûbîyan wê weke ku wê were dîtin ku wê were pêşxistin. Ev pêvajo wê bi bi temenê di şûr de derbaskirina gelek herêmên kurdistanê û şikandîna qasrên eyûbîyan û bi wê re ji holê rakirina rêveberî û desthilatîya eyûbîyan bê. Ev rewş wê di awayekê de wê dikarê wê bi şibênê rewşek dîrokî a berî wê demê. Di demên aqaadiyan de ku wê çawa wê, sargon ku wê weke serleşkerê ku key wê herê sefera şer û wê derbeyê di qasrê de wê bikê û wê, desthilatîyê wê bikê destê xwe de wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê bibê.

Di wê dema eyûbîyan de jî wê şewayekê olî ê civakî û ankû ku mirov wê karibê li ser temenekê hizrî a olî û ankû islamî ku wê li wê were lê hizirkirin û wê zêde kiryar û rêxistinkirinên pêvajoyên şer wê nebin de wê ew wê weke ku wê qafil werina girtin wê li wan wê were kirin. Di wê temenê de wê ev jî wê di wê rengê de wê xwe bardana wan a di nava jîyane civakî de wê bê sedema wê ku wê zêde pevçûnên şer ku ew nebin. Di wê temenê de şerên ku weke 'şerê ridanya', 'şerê gazê', 'şerê mercîdabik', 'şerê qahirê' û hwd ku wê

bahsa wan wê were kirin jî wê di awayekê de wê zêde nikaribê wê di wê temenê de wê, weke rewşna mazin ên şer jî werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, gotinên weke yavuz selim wê xilafet wê di wê demê de wê, ji destê abbasiyan wê bigrê jî wê, di wê temenê de wê ev gotin jî wê ne rast bin. Wê di wê demê de wê dema ku wê salahadinê Eyûbî wê, seferê li baxdadê wê bikê wê herêmê wê bi tememî wê bikê bin destê xwe û wê mijare xilafetiyê ku wê hilde li dest û wê bi wê re wê dawiyê li xilafetiya baxdadê a abbasiyan jî wê werênê. Lê sehaladin wê çendî ku wê xilafetiyê wê ji wir hilde li dest jî lê wê navendîtîya baxdadê wê xira nekê. Ber ku wê li herêmê wê weke navendek giring a civakî û şariştanî jî wê were dîtin bê. Bo ku ew bêarami û bêhûzûriyê bi aliyê şîî re nedê jinkirin. Di wê demê de wê, ev herêm wê di bin desthilatîya giştî ku wê bi bandûra mirghên herêmê de wê bûba ba. Desthilatîya seferîyan û ankû ismailiyan wê xwe di wê temenê de wê, li wê girêbida. Wê di wê çerçoveyê de wê di aslê xwe de wê ismaili wê li ser wê koka xwe ya kurdî re wê, li herêmê wê bina xwediyê bandûrê heta herêmên **anatolia**. Piştî pêvajoya hêrişên li ismailiyan ku wê ji demên şerê çardiranê û pê de wê bibê wê, bo ku ismaili û ankû bi koka xwe ya heta roja me wê were elewîyên wê demê û hwd jî wê çawa wê di bin kontrolê û ankû sehê de wê werina hiştin wê bi awayekê malbeta şah abbas ku wê weke malbate dawî li ya şah ismail hanî wê, bê derxistin li pêş wê di wê temenê de wê, êdî wê di wê pêvajoyê de wê, bê bandûrkirina wan jî wê di bin kontrola desthilatîya osmani de ku ew bê girtin wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew weynekê bileyizê. Lê wê ne faris û ne jî wê mirgêhên kurdên herêmê wê herê bikin. Ber vê yekê wê ji wê demê û pê de wê pêvajoya raperîn û serhildanan wê li dûv hevdû wê bibê. Di wê temenê de wê, pêvajoyên komkujiyan û di şûr de derbaskirina herêman wê li ser wê temenê wê êdî wê cih bi cih û dem bi dem wê êdî wê bibê. Li ser wê temenê wê demên osmanî wê weke demna ji destpêkê heta dawîya wê weke demna bi xwûn û li herêmê weke demên bêaramiyê û bêhûzûriyê wê xwe bidina domandin. Ev dem wê li bakûrê kurdistanê wê heta demên serhildana rawandûzîyan û ankû şêx ubeydullahiyan û hwd wê di wê temenê de wê di awayekê de wê li herêmê wê xwe bide domandin. Ev dem wê weke demna ku wê di wê temenê de wê li ser wê temenê bi xwûn pêşdikevin û di şûr de derbaskirina herêman ku wê bibin wê di wê temenê de wê bên kirin bin. Di wê rewşê de wê, were dîtin ku wê herêmên rojhilatê kurdistanê ên farisan ji wê wirdetirî wê, êdî wê di awayekê teybet ên bu

serê xwe wê li herêmê wê pêşkevin. Ji holê rakirina rêveberî û desthilatîya eyûbîyan wê berdêlên wê û encamên wê yên bi xwûn wê ji demên destpêkê ên osmanîyan û heta demên dawîya wê di wê temenê de wê xwe bi awayekê wê di wê temenê de wê bidina dîyarkirin. Di wê temenê de wê ev dem wê, weke demna bi ibretî wê hertimî wê ji aliyên xalk û gelên herêmê ve wê werina hildan li **dest bin**.

Di aslê xwe de wê rewşa dema sefewîyan wê dema ku mirov wê li wê dinerê wê weke ya abbasîyan wê pîrr zêde wê bê cihê manipulekirinên ku wê di nivîsandinên dîrokê de wê bi zêde wê werina bikarhanîn jî bê. Di wê temenê de wê ev dem wê, di awayekê de wê weke ya demên eyûbîyan wê pîrr zêde wê di wan de wê di rewşên nivîsandinên di derbarê wan de wê di wan de wê zêde manipulekirin wê werina kirin. Ji wan reşên manipulekirinê mirov, hema bêja nikarê bi tememî rastiya wan bi çavekê rast bibînê. Şaşî li cihê rastiye dihê weke rastiye bizane dihê hanîn li ser ziman.

Weki din wê di wê temenê de wê di rewşên nivîsandina dîrokê de wê, di wê demê de wê bi zêdeyî wê aliyekê wê yê din ku wê di wê temenê de wê, bê zêde cihê manipulekirinan wê di rewşa bi navlêkirinê û hwd de bê. Wê di wê temenê de wê rastiya civakên herêmê êmn esasî wê bi wan manipulekirinan wê ji berçav wê were dîrkirin û wê, di wê rengê de wê nivîsandinek wê li ser wan manipulekirinan re wê were hanîn li ser ziman. Di aslê xwe de wê ne tenê wê, di rewşa sefewî û eyûbîyan de wê di pîrraniya rewşên dîroka olî û nivîsandina wê de jî bê wê, ew manipulekirin wê di wê rengê de ku wê, di rewşên nivîsandina dîroka wê de wê were bikarhanîn wê were dîtin. Ev rewş wê, dema ku wê, di wê temenê de wê werina kirin wê piştê wê çawa wê temenê rewşên weke yê ku wê temenê pîrsgirêkên civakî, olî, desthilatî û civakî û hwd wê biafirênê wê bi wê re wê êdî wê bi pêvajoyên wê yê pêşketinê re wê di wê temenê de wê were dîtin. Aliyekê wê yê rewşa manipulekirina wê dîrokê û nivîsandina wê a li ser wan manipulekirinan de jî wê dema ku mirov wê pêvajoya şerên berî û piştî imraliyê lê dikolê de wê, li ser wê temenê re wê kifşdikê. Ber vê yekê wê ev alî wê weke aliyna giring bin ku mirov wan di wê temenê de bi teybetî karibê kifşbikê û werênê ser ziman bê. Di awayekê de wê mijare nivîsandinên dîrokê ku mirov li wan dinerê wê, ne li ser temenekê objektîv nivîsandinên ku ew dihên kirin wê temenê pîrsgirêkên ku wê piştê wê bi zêhnî, desthilatî, ramiyarî, civakî û gelek aliyên din ên civakî û hwd re jî wê karibê xwe di wê temenê de

bide **dîyarkirin**. Di rewşa mijare xilafetiyê de jî wê ev wi wê rengê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê were dîtin.

Minaq wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di wê demê de wê pêvajoyên xilafetiyê wê hemû wê di destê eyûbîyan de bin û wê di wê temenê de wê bo ku yavuz selim ew xwe weke bigihênê wê pêşî divîyabû u ew ji rojavayê kurdistanê ê rojava heta sûrîya roja me û ji wê heta misrê karîba wê, bidest bixê. Gotinên weke ku wê ji abbasiyan wê bigirê jî wê ne rastî wê di wan de wê hebê. Ber ku wê di wê temenê de wê, dema ku wê selahadin wê seferê li baxdayê wê bikê wê hingê ew wê, hilde li dest. Wê di wê temenê de wê xilafet wê bi temenî wê di dema selahadin de jî û piştî wî jî wê di destê eyûbîyan **de bê**. Di aslê xwe de wê di wê demê de wê ew hêza wan nebê, ne ji hin mîrgehên kurd ku wê bi rêya idrisi bedlisî wê weke ku wê di wê demê de wê werina xapandin.

Idrisi bedlisî wê bi xwe wê weke kurdekî bi bandûr bê û wê ber vê yekê wê li herêmê wê li wî û gotina wî di wê demê de wê weke ku wê were dîtin wê bi zêdeyî wê were lê hisandin. Wê di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê, êdî wê pêvajoyên hêrîşê wê li wê were kirin. Di wê demê de wê bo ku ew bûban hêzek mazin wê pêwîstîya ji misrê heta mekkê ku wan kariba bikira destê xwe de ba. Ew wê di wê demê de wê hemû di bin desthilatîya eyûbîyan de ba.

Di wê çerçoveyê de û di çerçoveya pêşveçûnên demê de wê hê jî wê rol û weyna idrisê bedlisî wê di aslê xwe de wê weke ku ew dileyizê wê bi tememî wê newê fahmkirin. Hê jî ew rewş li bendê fahmkirinê ya.

Di wê temenê de wê dema eyûbîyan wê bixwe jî wê weke demek ku ew hê li gorî rastîya wê ya esasî û bi pêvajoyên wê yên pêşketinê re ew bi temenî ne hatiya fahmkirin. Di wê temenê de wê ev pêvajoyên eyûbîyan ku wê ne bin çarsed salî re wê di temenekê desthilatî de wê li giştîya herêmê wê bi serwerî wê bên jînkirin wê ew jî wê weke aliyekê ku wê karibê wê di wê temenê de wê di serî de wê pêwîst bê ku wê fahmbikê. Mijare eyûbîyan wê, bi rastîya wê re ew ne hanîna ser ziman û di wê temenê de wê gelek aliyên wê bi zanebûnî wê di çerçoveya serwerî û serdestiya wan a li herêmê bûyî ne hanîna ser ziman wê weke aliyekê wê yê bi çerçoveya wê pirsgirêka civakê û bi teybetî ya kurd ku wê heta roja me wê çawa wê bê afirandina ve jî wê ji aliyekê ve wê têkilidar û alaqadar bê.

Di wê temenê de bi navnekirin wê weke aliyekê wê yê giring wê di wê rengê de wê di aslê xwe de wê biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê di aslê xwe de wê, dema ku ew pêvajoyên wê layiqî wê û bi rastîyên wê bi

awayekê tam werina ser ziman wê di şewayekê de wê weke ku wê rewşa pêvajoya pêşveçûnên li herêmê jî wê dîmenekê wan wê bi xwe re wê di renekê de wê bide dîyarkirin. Di hinek şîroveyan ku wê tenê wê gotina olî wê refarans wê were girtin û wê di wê temenê de wê, ji temen û têngîn û çerçoveyan civakî dûr wê şîrovekirinên ku wê bên hanîn ser ziman wê nikaribin wê rastiya wê û ya dema wê werênina ser ziman.

Dîroka herêmê wê, piştî Eyûbîyan û pê de wê, di temenê de wê li leyha komên ku wê werina herêmê û wê hêrîşan di demên dirêj de wê li herêmê û civakên herêmê wê bikin û wê bi wê re wê li ser wan kavilkirinên ku ew dikin re wê xwe bikina desthilat wê li leyha wan wê di awayekê ku wê rastiya civak û dîroka herêmê newê dîtin de wê, were nivîsandin. Ev wê, renekê fahmkirinê a bi pîrsgirêk wê di serî de wê di awayekê de wê weke ku wê bi xwe re wê bide nivîsandin bê. Wê di demên piştî de jî wê di wê temenê de wê rengê nivîsandinên ku wê weke li ser esasê demên osmani, û hwd re wê werênina ser ziman wê di wê temenê de wê, werina nivîsandin û ev nikaribin rastiya herêmê bi rastîya wê re êdî ew werênina ser ziman. Di wê temenê de wê, mijare nivîsandinê wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe di wê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin bê. Di roja me de ew rengê bi pîrsgirêk nivîsandinê wê bi gotina 'inkarê' û hwd re wê, li ser esasê inkarkirina hebûna civakê û rengên dîroka wê ya demên berê û hwd re wê, ew wê, were hanîn ser ziman. Ji wê aliyê ve wê mijare ne hanîna ser ziman û di awayên din wê weke ku ew nebin wê nivîsandina dîroka herêmê wê ji aliyekê din ve wê temenê pîrsgirêkên herêmê wê ji aliyê xwe ve wê di wê temenê de wê bi awayekê wê biafirênê.

Di rohaniya imraliyê de fahmkirina encamên pêvajoyên şer ên demên berê û demên piştî wê ên di dewama wê de ku wê weke demên şer wê werina domandin.

Di aslê xwe de wê dema ku mirov wê pêvajoya imraliyê wê fahmdikê wê çawa wê weke encamekê bê wê fahmdikê. Wê imraliyê wê hem di encama pêvajoyek demdirêj a dîrokî û statûqûyên ku wê li ser serê civakê wê werina pêşxistin de wê di wê temenê de wê were pêşxistin bê. Wekî din jî wê di dewama wê de wê li ser esas û temen û hewldana domandina wê de wê pêvajoyên şer ên demdirêj wê piştî wê di awayekê de wê weke ku wê bi xwe re wê di renekê de wê bidina domandin bin.

Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Lê imrali heta ku ew pêvajoyên berî

wê ên şer ku wê li hemberî civakê wê bi encamên wan ên neyînî re newê fahmkirin wê nikaribê ew bi awayekê baş were fahmkirin. Di awayekê de wê, dema ku em li wê şûnpêya wê ya demên bûhûrî dinerin wê weke demek ne bin heştred salî re ku wê derbas bibê û wê weke demek şer a li herêmê bê wê bi wê re wê weke mejuya li şûn wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê, di wê temenê de wê mijara imraliyê wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê ku mirov wê di wê temenê de wê, bi wê re wê karibê wê fahmbikê ku wê, weke ku me li jor hanî ser ziman wê di awayekê de wê ji aliyekê ve wê weke encamek giring û dîrokî a ku wê çawa wê, li ser wê temenê manipulekirinê jî ku wê pêşkeve bê. Di awayekê de wê, pêvajoyên wê yên demên bûhûrî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê xwe bi wê rengê wê bi wê re wê di awayekê de wê bidina diyarkirin.

Di serî de wê, weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê pêvajoyên wê yên demên hemdem wê ji aliyekê vewê weke ku wê pêşî wê weke ku wê pêwîst bê ku ew were fahmkirin û were hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di demên hemdem de wê, di awayekê de wê li ser çî temenê wê imralî û pergale wê ya şer wê li ser serê civakê wê were pêşxistin? Wê ji du aliyên ve wê dikarê wê di awayekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Wê weke ku wê du alî wê bi hev re wê şer bikin û wê aliyekê wê karibê xwe bigihênê hem teknîkên demê ên hemdem û wê bikaribênê li hemberî aliyê dikin ku ew bi ti awayê destûr û derfet ji jê re wê newê dayin nîşandin ku ew karibê xwe bigihênê li wan û xwe bi wan bide parastin. Ev wê weke aliyekê wê bê. Lê li aliyê din jî wê di wê temenê de wê, di temenê afirandina wê, pergalê de wê, temenê wê yê zêhnî ku wê bi statûqû û pêvajoyên serdestiyê ku wê werina pêşxistin re wê, di awayekê de wê bi wê re wê xwe bidina dîyarkirin.

Di temenê tafisandina hebûna civakê û xwe dana nîşandina wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê bê. Minaq ku em li ser rojava û pêşketinên wê yên dawî ên bi şoreşî ku wê bibin re wê di rengekê de wê kariibin wê fahmbikin û wê werênina ser ziman wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe di awayekê de bide dîyarkirin bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê û wê

fahmbikê bê. Di demên dawî de wê dema ku wê rojava wê bibê wê, di wê temenê de wê çawa wê pêşîya pêşketinên wê bi rengê di bin pêvajoyên hêrişan de hiştinê re wê were astengkirin wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, di rewşa rojava de wê di çerçoveya giştîya kurdistanê de wê, dîmenekê weke ya dema eyûbîyan ku wê bi wê re wê serwer bibê û wê pêşkeve wê ber ku wê were dîtin wê bo pêşîya were girtin wê bi şitt wê li wê herîş wê werina kirin. Weke ku wê çawa wê hêrişên ku wê di demên eyûbîyan de wê werina kirin ku wê bo ku wê di demên piştî de wê bi wê rengê civak wê ne rabê ser xwe wê ew hêriş li wê werina kirin wê bi heman rengê wê di demên dawî ên hemdem de jî wê bo ku wê, demek weke ya eyûbîyan ew li kurdistanê êdî cardin newê jînkirin jî wê di wê demê de wê bi hemû awayên wê re wê ew hêriş wê li wê werina kirin. Di wê temenê de wê hêrişên demên destpêka eyûbîyan û yên dawî ên roja me ku wê weke li rojava bê û li deverên ên kurdistanê bê wê di wê rengê de wê wateyek wan ya ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Wekî din jî wê wateya pergale imraliyê wê ji wê aliyê ve wê ew bê ku wê çawa wê, bê serî hiştinê wê bide çêkirin û wê, ji temenê wê yê mejiyê xwe rêvebirinê û serokati wê were dîrkirin wê di awayekê de wê bi wê mantiqê wê ew wê were kirin. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê, dema ku wê imrali wê were pêşxistin wê ne tenê wê bo ku ew di roja me de ew têngîna pêşengtiyê ku ew were ji holê rakirin bê. Wê her wusa wê di demên wê yên berê de jî ku ew bûna wê çawa wê ew jî wê di wê de wê werina girtin ku ew newina dîtn.

Wê di wê temenê de wê mijare imraliyê wê di wê temenê de wê, çawa wê di wê temenê de wê civakên wê yên esasî wê ji maf û azadiya wan dîrbikê û wê, di wê temenê de wê, di nava rûpelên dîrokê de wê tûnabikê wê, bi wê armancê bê.

Imrali wê, di wê temenê de wê, dema ku em wê fahmbikin wê nikaribê wê tenê wê di temenê weke rewşek ji rêzê a ku ew tenê wê di wê demê de ew bûya wê bi wê re wê bi sînor wê fahmbikê bê. Wê armancên wê yên bo demên pêş jî wê hebin. Ew jî wê di wê temenê de wê çawa wê pêşîya demek nû weke ya eyûbîyan û hwd wê, bibê bi civakî û hwd li kurdistanê jî wê dikarê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ji demên bi pêvajoyên hêrişan rûxandina desthilatîya eyûbîyan û pê de wê heta wê demê wê bînavber wê, pêvajoyên hêrişê wê di awayekê de wê dawî li wan newê. Di wê temenê de wê, dîrokek şer a ku wê çerçoveya wê ya demî ne kêmî

milanyumenkê bê wê di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê imrali wê di wê çerçoveyê de wê weke dema şer a wê xate dîroka şer a ku wê di wê demê de wê çawa wê bi wê re wê li gorî aqilê demê wê encamê wê bi wê re wê bidest bixê wê bi wê temenê wê weke awayekê û renekê hêrişê bê. Wê di wê rengê de wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, mejuyê ku wê, didemên hemdem de wê komkujiyên weke li helebçê bê, li deverên din ên rojava bi bombardimanê bê, û ankû ew mejiyê ku ew çekên kimyewî li hemberî civakê li kurdistanê bikardihênê heta ku ew newê fahmkirin wê sedemên imraliyê û pergale wê û afirandina wê jî wê newina fahmkirin. Wê bi wan rewşên hêrişê ve girêdayî wê sedemên wê hebin. Di wê temenê de wê di wê rengê de ev, pêvajoyên hêrişê û rengên hêrişê di aslê xwe de mirov dikarê di dîmenên yên demên berê ên weke bi komên talanê êi jîyane civakê ku wê werina kirin de wê karibê wê fahmbikê. Minaq rewşa dersimê ku wê weke trejedyekê wê piştî şerê çardiranê wê bibê û wê ji wê demê û heta demên komkujiyên dersimê û hwd wê, di wê xatê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê di renekê de wê werênê ser ziman bê. Ev wê di wê temenê de wê, weke şêwayekê hêrişê ê li hebûn û jîyane civakê bê. Wê di wê temenê de wê, rewşên weke yên demên hêrişên talanê ên demên berê de ku wê çawa wê mêrêna wê bikujin û wê jin û malên civakê wê weke 'genimetê' wê hildin û wê bibin wê di wê demên dawî ên rojava de ku wê DAÎŞê wê, bi gotinên weke 'mêrên wan bikujin û jin û malên wan ji wê re halal in' ku wê werênina ser ziman û wê bi wê rengê wê bidina hêrişkirin wê di wê rengê pêvajoya hêrişên di demên berê ên ku wê ev kom wê di rengê pêvajoyên hêrişên ku wê di wê demê de wê li eyûbiyan wê bikin û wê piştê wê di demên osmaniyan de wê ew wê di heman rengê de wê bidina domandin wê di wê temenê de bin. Di wê temenê de wê bi lêvkirina wan gotinên bi wê rengê wê mejuyek wan ya di temenê hêrişên li hebûna civakê a kevn de wê hebê. Wê, di wê çerçoveyê de wê di demên hemdem de wê, ev wê bi şêwayên din wê werina domandin. Minaq wê li dersimê wê dêûbavan wê bikujin wê zaroyên li şûn mana wê hemûyan wê li kamyonan wê dagirin û wê bibina deverên ne dîyar. Ev rewş wê piştî di komkujiyên başûr ên weke bi helebçê û hwd re jî wê di awayekê de wê, ji aliyê rejima demê a saddam ve wê were dîtin ku wê were pêşxistin. Di

demên dersimê de ku wê, weke gotinek ku wê bi navê wan komkujiyan re wê bê dager a 'keçên dersimê ên windahiyî' û di demên hêrîşên li helebçê de wê 'keçên kurd ên windahiyî' ku wê bi wan komkujiyan re wê were kirin wê, di wê temenê de wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê karibê were bibîrxistin bin. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê pergale imraliyê wê were fahmkirin wê hinekê jî wê di çerçoveya wan rengê hêrîşên ku ew li civakê dibûn û wan keçên dersimî ên windahiyî û keçên kurd ên başûr ên windahiyî re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Ev rewş wê weke rewşna ku wê di wê temenê de wê weke rewşna ku wê hevdû wê temem bikin û wê karibin hevdû di awayekê de bidina dîyarkirin bin.

Di aslê xwe de wê mijare imraliyê wê di wê temenê de wê ji aliyê domandina pêvajoyên komkujiyan ve wê, di wê temenê de wê weke demek sentez jî bê. Wê di wê temenê de wê, piştî imraliyê wê bo ku wê çawa wê li ser wê temenê wê encam wê were pêşxistin wê konseptên şer ên weke bi navê DAÎŞê û hwd wê werina pêşxistin. Ev wê weke rewşna ku wê di serî de wê, di wê temenê de û wê di dewama wê de wê karibin werina fahmkirin bin.

Imrali û dîroka civakê a ne nivîsandî

Ku em bahsa imraliyê bikin wê di serî de wê gotina pêşî ku wê weke pîrsekê wê di wê temenê de wê were li hişê me wê ew bê ku wê bi wê re wê çî wê bê xwestin ku ew were girtin, sergirtin, sernûxûmandin û ji holê rakirin bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di wê temenê de wê, hinek gotin wê di wê, di wê temenê de wê dema ku wê bahsa wê were kirin wê hebin. Minaq wê bi navê kurd re wê hinek gotinên ku wê werina ser ziman wê hebin. Gotinên weke 'kurd wê dîroka wan heta demên sumerîyan wê herê' bê. Yan jî wê, weke xalkê xwediyê dîroka herî kevn a herêmê bê' ku wê were ser ziman bê. Di wê temenê de wê dema ku ew dîrok wusa kevn hebê divîyabû ku ew dîrok biheta nivîsandin.

Lê wê bi navê wê dîrokê û çavê û wê navê wê ti nivîs û ragihandinên ku ew hatina kirin di demên berê de wê newê hiştin ku ew li holê were hiştin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê. Dîroka ku ew weke ya herêmê hatî nivîsandin û ankû ew bi awayên dîmenî dihê xwestin ku ew were ragihandin û were hanîn li

berçav wê, bi ti awayê wê nav û dîroka gelê herêmê ê weke ya kurd wê di wê de wê, nebê.

Gotinek wê di wê temenê de wê, hem vê rewşê wê ji aliyekê ve wê piştrastbikê û hem jî wê weke trejediya civakî û nişanaka komkujiyên wê ku mirov wê karibê wê, werênê ser ziman wê hebê. Ew jî wê gotina "demek dirêj wê kurd wê di nava hewldan hebûna xwe bi birhankirinê de bin' bê. Ev gotin wê di wê temenê de wê, ne tenê wê temenekê inkarê wê bi xwe re wê werênê ser ziman wê di dewama wê de wê dîrokek ku ew hiç ne hatî hiştin ku ew were nivîsandin wê bi wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê jî mirov diakrê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare nivîsandina dîrokê wê di wê temenê de wê bi ti awayê wê, di wê rengê de wê, newê derfet ji wê re hiştin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, ne dîroka berî ya demên eyûbîyan bê û ne jî ya piştî demêmn eyûbîyan bê wê di wê temenê de wê newê hiştin ku ew dîrok di awayekê de ew were nivîsandin û were hanîn li ser ziman bê. Di wê temenê de wê ev alî jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê karibê wê bi wê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, çawa wê dîrok wê newê hiştin ku ew were nivîsandin wê bi heman rengê wê çawa wê, ew pêşîya wê were girtin û derketina li holê a wê pêşîya wê were girtin wê weke aliyekê din ê armanca pergale imraliyê wê ji wê temenê ve wê biafirênê bê. Ber vê yekê wê, di wê temenê de wê pergale imraliyê wê dema ku mirov wê weke pergalek şer a bi civakê re wê, pênasebikê wê demê wê ji van aaliyan hemûyan ve jî wê weke pêwîstîya wê fahmkirina wê bê ku ew bi çî awayê ew dihê kirin û wê di dewama wê de wê li ser wê temenê wê çawa wê bi wê re wê temenê pêvajoyên şer ku wê bi wê re wê di awayekê de wê were çêkirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê nivîsandina li ser temenê inkarê û navê civakên herêmê weke yên kurd û hwd wê ji nava wê çawa wê were derrxistin wê, pergale imraliyê wê weke rengekê wê yê temenî wê di wê temenê de wê bi temenê xwe yên berê wê ên kevn re bê û demên xwe yên piştî wê re bê wê di wê temenê de wê karibê wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di demên berî

imraliyê de wê, gotinên weke 'ti kesekê bahsa me nedikir', 'ti kesekê navê kurdan ne dizanî', 'ti kesekê ne dizanî ku kurd hebûn' hwd re ku wê werina ser ziman wê di wê temenê de wê weke gotinna ku wê karibin hinek fahmkirinna bi xwe re bidina me bin.

Lê ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare demên wê yên piştire wê, dema ku wê were meşandin wê çawa wê di wê temenê de wê di temenê bi awayekê giştî de wê hebûna civakê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê were armançgirtin û wê were tûnakirin wê di wê temenê de wê, karibê wê were fahmkirin. BI gotinek din wê nbi pêvajoya şer û pevçûnên bi temenê talan û kavilkirinê ku wê li hemberî eyûbîyan wê di demên wan de wê werina kirin û meşandin ku wê di demên piştî wan de wê, encamên ku wê li ser wê temenê hêrîşkirin û kavilkirin û hwd re wê werina derxistin li holê wê di temenê wan de wê çawa wê dîrokek li ser esasê inkare hebûna civakên herêmê wê bi wê re wê were nivîsandin wê bi wê ve girêdayî wê di wê temenê de wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Pêvajoyên hêrîşên li imraliyê û ankû heta dema pêşxistina pergale wê, ew ji demên eyûbîyan û wê bèn dayin destpêkînin. Di wê demê de wê jî hêrîşên komên weke yên mogul û selçûqîyan û hwd ku wê li herêmê wê bikin wê di wê temenê de wê, ew wê bi wê re wê, di dema osmaniyan de jî wê bèn dayin domandin. Wê piştî osmaniyan wê di demên komare tirk de jî wê werina dayin domandin. Di wê temenê de wê pêvajoya şer û pevçûnên demên osmaniyan û piştî wan wê di demên komarê de wê, bèn domandin wê di wê temenê de wê li ser temen û çerçoveyekê wê karibê werina fahmkirin bin. Ew kurdên ku wê li ser wê temenê wê, di demên destpêkê de wê weke 'aşkiya' wê werina pênasekirin wê di demên piştire wê bi gotina 'terorê' re wê werina tohmetbarkirin û qatilkirin. Di wê temenê de ev gotin wê weke gotinên ku wê bi wan re wê pêvajoyên jenosîdkirina civakê wê hem werina kirin û domandin û hem jî wê wê ji aliyekê din ve wê çawa wê bi wan wê ser wê were nûxûmandin û hwd bê.

Bi heman rengê wê di wê temenê de wê yên ku wê bi destê DAÎŞê wê bi wê rengê bi komkujiyî wê werina kirin wê di wê temenê de wê çawa wê tenê bi navê DAÎŞê re wê werina hanîn li ser ziman wê bibê wê di wê temenê de wê dîmenekê wê hebê. Wê weke ku ew dervî wê bin û tenê weke 'rêxistinek tundrew' DAÎŞê ew kirina wê di wê temenê de wê çawa wê, gelek pêvajoyên komkujîyan wê di bin gotinên weke 'şerê li dijî

terorê´ de bê û hwd de wê were ser girtin wê di wê temenê de wê navê ol û tundrewîya olî ku wê di awayekê di bin kontrolê de wê bo armancên bi wê rengê wê were pêşxistin û domandin wê di wê çerçoveyê û rengê de wê di dîmenekê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê çerçoveyê de wê, pênasekirinên ku wê weke di temenê ´nivîsandina dîroka osmani´ de wê piştî wê werina kirin wê di awayekê de wê, li ser wê temenê wê weke aliyekê din ê sernûxûmandinê û di temenê inkar û pêvajoyên têgînek jenosîdî a li ser rengê nivîsandina dîrokê re ku wê were pênasekirin re wê karibê wê werênê ser ziman bê. Minaq di bin rengê gotinên ´civake osmani´ û hwd ku wê werê pênasekirin wê, ev gotin wê di wê temenê de wê çendî wê rengê wê yê ku mirov wê di çerçoveya herêmê de wê pênasebikê wê nebê jî lê wê di rengê de wê li ser wê temenê wê karibê wê di wê çerçoveyê de ew were hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê, di kirdeya civake osmani de wê, inkarkirina hebûna navê civakên din wê çawa wê were kirin û wê di wê temenê de wê were kirin wê weke aliyekê wê yê din wê xwe bi wê re wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din wê karibê wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman bê. Minaq wê rewşa hebûna komên din ên civakî ku ew li herêmê hebûna wê ti carî wê di wê temenê de wê bahsa wan newê kirin. Di wê temenê de ev rengê dîroka ku ew dihê nivîsandin li ser herêmê di wê temenê de ew bo ku ew rast were dîtin û herê kirin divê ku ti xalkên û gelên din ên weke kurd û komên din ên etnikî û hwd li herêmê bi ti awayê dîroka wan ya jîyanê nebê. Minaq di rewşa weke ya alpaslan û dîroka ku ew li ser wî re wê weke bi ´serkevtina malazgirtê´ ku wê were bi navkirin jî wê di wê temenê de wê karibê wê pênasebikê. Di dîrokê de wê rewşek bi wê rengê wê hebê û ankû wê nebê ew weke mijarek din ku ew di temenekê lêpîrsînê de wê karibê ew li wê were lê hizirkirin bê. **Li gorî hinek nivîsandinên ku wê li ser alpaslan re wê were kirin wê di wê demê de wê ev dem wê di bin desthilatdariya şadadîyan de bin û wê ev komên ku wê werina herêmê weke yên alpaslan wê, iteat û girêdana xwe wê ji şahên kurd ên şadadî yên demê weke Fazl û emîrê şîrwanê bavê Aswar ku wê di wê demê de wê xwediyê qûdretê mazin bin wê bidina nîşandin û wê piştî wê karibin bikevina herêmê.** Bê van şahên kurd ên şadadî wê ev komên ku wê piştî wê, weke bi dema alpaslan re wê werina ser ziman wê, nikaribin gavê biavêjin. Ji xwe wê dema ku wê pevçûna malazgirtê wê bi zêdeyî wê di wê demê de wê sê qatî wan koman wê hêzên kurd wê ew wê hebin. Ber vê yekê wê, hêzek ku wê sê qat wê kêmiya wê hêza

mazin a ku ew weke bi wê re ew dihê ser ziman wê çawa wê karibê li herêmê serwer û serdest bibê? Birêz Ocalan di axiftinek xwe ya dawî ku wê li dora salên 2019an de wê bikê wê di wê de wê werênê ser ziman ku wê, "hêzên li malazgirtê wê şer bikin wê ji çaran wê sê bahrên wan wê kurd bin." Yanî wê hêzên kurd bin. Di wê temenê de wê, dema ku em wê gotinê wê referans bigirin û di wê temenê de nîşeyên ku ew werina ser ziman em esas bigirin wê, serdestîyek bi wê rengê ku wê weke ku wê bi nav alpaslan re wê were ser ziman wê zêde nikaribê ji wê were bahskirin.

Di wê demê de wê ji çar aliyan ve wê kurd wê bi hêzên xwe yên li herêmê ên bi xort hena wê serwer bin. Di nava wê serwerîyê de wê çawa wê karibê bahsa wê were kirin? Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ji xwe wê, piştî wê demê wê, ev dem wê weke demek ku wê bi dema fazl û fadl a şahên şadadî ku wê demna ku wê di wê de wê, pirr zêde wê xort bibin bin. Wê didewama wê de wê di wê wan deman de wê, di nava wê hêz û xortûna şadadîyan û hebûna merwanîyan de wê temenê desthilatîya eyûbîyan jî wê hin bi hin wê were avêtin. Û ew jî wê ne bi geleki re wê li herêmê wê di awayekê de wê êdî wê serwer bibin. Wê li herêmê giştî wê eyûbî wê serser bin. Wê ji baxdadê û heta ber bahra hûrmûzê û heta herêmên sûrîya roja me û heta misrê, tunis, libya û hwd wê di qad û çerçoveyek berfireh de wê desthilatîyek mazin a herêmî wê avabikin.

Wê dema ku em di çerçoveya van hêzên serdest de wê, li wê bihizirin wê demê wê, di wê temenê de wê bi wê rengê wê serwerîyek ku wê weke di roja me de wê bi alpaslan re wê bahs ji wan wê were kirin wê nebê. Ber ku ev herêm wê bi temenî wê herêmên di bin desthilatên herêmê ên kurd ên şadadî, merwanî û piştî eyûbîyan de bin. Komên selçûqî ên destpêkê ku wê werina herêmê wê bi destûr û îteata xwe ragihandina ji şahên kurd ên herêmê re wê karibin ew li herêmê bijin û ev wê, demê de ku ew hebê wê bo alpaslan jî wê wusa bê. Ew herêmên ku ew di wê re dihên jî wê herêmên di bin desthilatîya şadadîyan de bin. Alpaslan jî wê bêî destûra kurdên şadadî û ankû şahê demê fazl û amîrê şîrwanê bavê Anwar ku wê li herêmê serwer bin wê nikaribin gava xwe biavêjin û bahsa hebûnek ku ew bidina nîşandin bikin. Di rengê rewşa pevçûna bi romen diyojen re ku wê bikê wê di wê temenê de wê, ev deverên ku ew li wê pevçûn bûya ku wê bahsa wê bikin wê, axa şahên şadadî bin. Di wê demê de wê nikaribê bahsa serwerîyekê bi ardnigarî bikê. Di awayekê de ku şahên kurd ên demê wê weke ku wê bixwezin ku ew di hin rewşên şer de ji wan sûdbigirin û wan weke ku wê bikarbênin wê hinek nîşanak wê hebin. Weki din wê hêrîşên cih bi cih ên xaçîyan jî wê li deverên din ên

welat jî wê hin bi hin wê bibin. Li hemberfî wan jî wê xwestina desthilatîyên herêmê bi hêzbûna xwe bi wan xort bikin wê bi derfet **bibê**. Di berdêla wê de wê karibin li herêmê bistirin û piştre li herêmê hebûna xwe bidina dîyarkirin. Nişanakên wê hena ku wê di wê demên komên gûrçî û hwd ku wê di wê demê de wê ji aliyên asya ve wê li sînorê şadadîyan wê hêrîşên ku ew bikin bo ku ew ji wan sûdbigirin wê, were dîtîn ku ew di awayekê de weke ku ew hatina bikarhanin. Ev rewş wê weke ku wê, di çerçoveya hinek dîrokên ku ew dihên nivîsandin wê di dema key Bagratê çarem(1027-1072) ku ew weke wê ev rewş wê, di awayekê de wê, were dîtîn. Di dîmenekê din ên ku wê di wê de wê weke rewşek manipulekirinê ku wê bi navê Alpaslan re wê were ser ziman wê jî dikarê wê di wê çerçoveyê de wê balê bikişênê li ser wê û ji wê derbas bibê. Di wê temenê de wê, were hanîn li ser ziman ku wê li ser xwesteka Nâsır ed-Devle b. Hamdân ku wê weke wezîrê fatimî wê hanîn li ser ziman wê bê gotin ku wê ji wê bixwezê ku ew seferê li misrê bidest bixê û ew wê bidest bixê. Di dewama wê de wê bê gotin ku wê bi gotina 'ketina nava axa bizansê' de û wê di dewama wê de wê gotinên ku wê werina hanîn li ser ziman ên weke di rengê 'ji malazgirtê û heta amed û siwerekê wê hemû kelehên herêmê wê bidest bikê' bê. Di wê temenê de wê intibaya ku ew ev herêm wê hera rehayê wê di wê demê de wê di bin destê bizansê de jî bin wê di awayekê de wê, mirov wê dibênê ku wê werê hanîn li ser ziman. Lê di wê demê de wê, ev rengê weke dagirkirinên ji malazgirtê heta amed û siwerekê û di wê demê de wê di bin destê bizansê de hebûna rehayê wê, bo wê demê wê zêde nişanakên wê yên ku ew wê piştrast bikin wê nebin. Vajî wê, di wê demê de ku wê ji herêmên desthilatdarîya şadadîyan heta ya merwanîya û navenda wan mayafarqînê û hwd wê, hemû wê di bin desthilatîya merwanî û piştre eyûbîyan de bê. Wê di wê temenê de wê ev herêm wê weke herêmna ku wê di wê temenê de wê piştre jî wê di bin desthilatîya eyûbîyan de bin wê di wê demê de wê ti nişanakên wê nebin ku eyûbî wê cengekê bo reheyê ku ew bidest bikin bi bizansê re wê nebê. Wajî wê ev herêmên ku ew dihên gotin ku ew kelehên wan alpaslan dagirdikê jî wê, kelehên desthilatîyên herêmî ên kurdistanî bin û wê, di derbarê wê de jî wê ti nişanak nebin ku wê rewşek bi wê rengê wê were û bibê.

Di aslê xwe de wê di wê demê de wê hebûna merwanîyan û serwerîya wan a li giştîya herêmê û li aliyê din şadadî wê, di wê temenê de wê weke desthilatên bi hêz bin û wê di wê temenê de wê bi wê minasebetê wê karibê bê gotin ku wê, herêm li wê ti hêzên kurd wê nebin. Wekî din

wê, di wê rewş de wê, gelek nîşanakên wê yên bi cenga malazgirtê re wê bi xwe re wê weke ku wê bidina nîşandin ku wê di wê demê de wê, ji aliyên din ên asya ve wê gelek hêrîşên komên ku ew dihên herêmê wê bibin û ji aliyê din ve jî wê, bi wê rewşê lawazbûna hêzên herêmê dibê ku wê, di çerçoveya têgîna seferên xaçîyan de ew bixwezê ku ew hêzên xwe bişên wan heerêmên li dorê ku ew jî wê rewşê istifade bikê û xwe bihêz bikin û ankû dagir bikin. Lê wekî din nexwe li herêmê ku wê hêzên ku weke yên alpaslan û ankû selçûqîyan wê bê gotin wê yên kurdên herêmê wê, sê û ankû çar qatên wan jî bê. Di wê temenê de wê, yekser wê ne tenê weke faktora serkevtinê wê kurd bin û wê her wusa wê weke faktora hêza şer a li giştîya herêmê jî bin. Ji aliyekê din ve jî wê Reha wê heta dawîya sedsale 8' min û hinekî din piştî jî wê weke navendek weke ya baxdadê a di dema abasiyan de jî bê. Piştî ku wê navend ji wir wê bê birin li baxdadê bi hin sedemên ramiyarî wê, dîsa wê ev herêm wê di awayekê de wê bandûra xwe wê wînda nekê. Piştî wê barkirina navendê ji reheyê li baxdadê wê nîşanakên wê nebin ku wê bizansî wê li wir wê, serdest bibin. Komên ku wê yên wê werina herêmê wê hêrîşên talanê wê li darbixin wê, di wê demê de jî wê bibê û wê di demên piştî wê demê a di demên eyûbîyan de jî wê bibê. Her wusa komên mogol û selçûqî û heta yên gûrçîyan û hwd jî wê di wê çerçoveyê de wê dem bi dem wê navê wan wê derbas bibê. Weki din ku em wê rast herê bikin ku wê alpaslan wê ji malazgirtê heta amed û siwerekê wê kelehên wê herêmê wê yek bi yek ku ew wan bidest bixê wê, demê ew pêwîsta ku ew bi kurdan re di pêvajoyek şer de derbas bibê. Ber ku ev wê yên herênên kurdan û desthilatîyên wan bin. Ji xwe wê, di nava rûpelên dîrokê de wê, biqasî ku wê were ser ziman jî wê, ev hêrîşên selçûqî ku wê weke yên alpaslan wê bî dest nîşandin wê dema ku wê werina herêmê wê pêşî wê, iteate xwe wê ji şahên kurd ên weke Fazl û emîrê şîrwanê bavê Aswar re jî wê bidina nîşandin. Wê bidestûra wan wê karibin li herêmê bi sitirin. Ji wê gelek pêşveçûnên ku wê piştî wê demê wê di demên merwanî û eyûbîyan de wê bibin û her wusa yên ku wê di demên şadadîyan de wê li herêmê wê bibin wê vê rastiye wê bi awayekê zelal wê weke ku wê piştrast bikin. Di wê temenê de wê, hebûna eyûbîyan û derketina wan li dika dîrokê wê ne temen bê wê dema ku mirov wê, li temenê wî bînerê wê, ji şadadîyan û hetam merwaîyan û herêmên din ên kurdistanê wê were dîtin ku wê ew temenê wî hebê. Bavê selahadin bixwe jî wê di nava çerçoveya herêmên li wan desthilatîya şadadî serwer a ku wê taqabûlî herêmên azarbeycan û ermenistan roja

me wê bikin wê bidin desthilat û fermanariya wî de bin. Wê piştî wê ku ew dihê bakûrê kurdistanê û ankû herêma cizirê ku wê rojavayê kurdistanê ê roja me û heta şamê wê, di awayekê de wê wê de wê, nbicîh bibin û wê hin bi hin wê derkevina li pêş û wê li herêmê wê serwer bibin.

Ev aliyên ku ew wê di wê temenê de wê bi rehetî wê karibin werina kifşkirin wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di derbarê rengê pêşketina herêmê de jî wê di rengê de wê temen û çerçoveyek fahmkirinê wê biafirênê.

Wekî din ku me li jor hanî ser ziman ser ziman wê, şadadî wê di çerçoveya bi xwedîbûna sserwerîya xilafetî de jî wê xort bin û wê ev wê piştî wê demê nebi gelekî ku wê selahadin wê seferê li baxdadê wê bikê wê xilafetê wê taxtê wê bi temenî wê ew hilde li dest û wê bidest bikê. Di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, wê karibê wê di wê temenê de wê di serî de wê werênê ser ziman bê.

Li vir bi gotinek din jî wê di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, herêm bi herêm wê li kurdistanê wê çendî wê mirgeh wê hebin û wê serwer jî bin lê wê di çerçoveya wê rewşa giştî a taxtê de wê bi hevdû re wê tevbigerihin. Wê di wê temenê de wê mirov nikarê wê tenê wê di wê rengê de wê di awayekê de wê, bi wê re wê, werênê ser ziman. Ji xwe herêmên weke yên li dora reheya ku wê bigihijina serêkahnîya rojavayê kurdistanê û ankû yên weke entabê ku wê bi afrîna wê demê ve wê girêdatyî bin û wê weke qat û beşna ji wan herêman bin wê di wê temenê de wê, di bin serdestîya eyûbîyan de bin. Berî wan jî wê, di jî wê, di bin serwerîya desthilatîyên herêmên cizirê û botanê bi hevdû re bin. Di dewama wê de wê, herêmên amede û heta mayafarqinê wê di bin desthilatîya merwaniyan de bin û wê ev demên ku wê bahsa wê were kirin ku wê 'çenga malazgirtê' wê, di wê de wê bibê wê dema zêr a herî zêde bi hêz û xort a merwaniyan a li herêmê jî bê. Bêî kurdan û têkiliya bi wan re wê li herêmê wê ti hêz wê weke ku wê bi rehetî wê were kifşkirin wê nikaribê zêde xwe bide jîyankirin. Ev wê bo alpaslan û ankû selçûqîyan jî wê wusa bê. Ber vê yekê wê, li herêmê bûna wan wê di temenê wê bi dana nişandinê a iteatê ji şahên şadadî re wê bibê.

Îmrîali, argûmana netewtîyê û ya olê

Di aslê xwe de wê di çerçoveya mijare imrîali û dîroka ne nivîsandi de wê hê gelek aliyên ku ew pêwîst in werina hanîn li ser ziman û ew ne hatina hanîn li ser ziman wê hebin. Di nava herikina mijarê de wê cih bi

cih emê bikin ku wê cih bidinê de. Lê li vir wê, weke aliyekê wê yê din ji aliyê gotina netewî û olê ve jî wê di aslê xwe de wê, karibê wê li ser çerçoveya civakî û hebûna civakê re û bi wê ve girêdayî wê weke aliyna ku wê pêwîst bin ku wê li wê were lê hizirkirin bê.

Gelek dordor wê di roja me de wê dea ku wê hizrên birêz ocalan wê hildina li dest wê, ji aliyekê ve jî wê, hinek rengên rexnelêgirtinê ên weke ku ew ji sosyaismê destpêkiriya jî wê di awayekê de wê rexneyê wê li wê bikin. Bêgûman ev rexne wê bi rewşa pergale kapital û serwerî û hegomeniya wê ya demê ve wê girêdayî bê. Ev lî dikarê bi serê xwe weke mijarê ji aliyekê din ve were hildan Li vir ber vê yekê wê aliyê em zêde li ser wê ne sekin. Lê di wê temenê de wê hinek aliyên din wê bi hebûna civakê kurd ve girêdayî ku mirov wê weke rêyna bijartinê ku mirov hilde li dest wê hebê.

Di nava dîroka civakê de wê, dema ku em di çerçoveya demên hemdem û bi rêgezên wê ve wê hilde li dest wê bi rêgez û restên netewî ve girêdayî wê hertimî wê ew wê were şîrovekirin. Di wê temenê de wê gotinên weke 'netewbûna xwe temem nekiriya' û ankû ew 'ne weke netewekê' bê ku wê werina şîrovekirin wê li ser wê temenê wê di awayekê de wê were şîrovekirin. Ji aliyê vê gotinê ve di wê çerçoveyê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê weke ku wê birêz ocalan bixwe jî wê weke kirpendin û tesbitek wî ya di cih de ku wê werênê ser ziman wê mijare netewbûnê ku wê pêşkeve wê di awayekê de wê li ser esasê dijberîya hebûna civake kurd wê li herêmê wê were pêşxistin û wê di wê temenê de wê, bi wê çerçoveyê de wê pêşîya pêşketina wê ya bi netewî û civakî wê çawa wê were astengkirin wê di wê temenê de wê, li wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê piştî konferansa lozanê wê beşkirina kurdistanê di nava sînorên iran, iraq, tirkiya û sûrî de wê di wê temenê de wê, ev argûman wê bi tûndî wê ji destê kurdan wêbi awayekê bi zanebûnî û ankû ne bi zanebûnî wê ji destê kurdan wê were girtin û wê bi wê pêşketina wan wê ji destpêka sedsalê û pê de wê pêşîya wê bi wê pêşketina wê re wê weke ku wê hewl were dayin ku ew were girtin. Di wê temenê de wêdi wê rengê de wê li ser restên netewtiyê ve bi kurdan re şerkirin wê weke temenekê şerê rejimên herêmê wê li ser wê temenê wê biafirênê û wê gelek caran hêncetên bi komkujiyan, hêriş û heta ku kirin û pêşxistina pêvajoyên jenosidkirinê û hwd jî wê bi wê re wê di rengekê de wê wek ku wê bi wê re wê were pêşxistin û afirandin. Di wê temenê de wê hêncetên weke mafê netewî ê xwe parastinê ku em di wê temenê

de wê hildina li dest wê çawa wê weke argûmana bêwijdanî ku wê di wê temenê de wê li ser esasê tûnakirina hebûna civakê bi hemû pêvajoyên wê yên pêşketinê û dîrokê re wê bê kirin wê karibê wê bi rehetî wê kifşbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê ji wê aliyê ve wê gelek aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ev ali wê bi serê xwe wê karibê bi dehan û sadan rêza pirtûkan ku ew li ser wê were nivîsandin wê, di zane min de wê nikaribê hemû aliyên wê werênê ser ziman bê. Encamên wê yên ku wê bi wê re wê li ser temenê pêvajoyên hêrîş, komkuji û jenosidkirinên ku wê bi wê re wê werina hanîn li serê civakê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Li vir emê li jêr wê hinekî din jî wê werênina ser vê argûmana netewî. Lê di dewama wê de wê argûmana olî jî wê hinekî wê di wê temenê de wê çawa wê di dij-pozisyonekê a li dijî civakê de wê bi heman rengê wê were pêşxistin wê werênina ser ziman û piştre wê di nava hev de bi wan herdû argûmanan emê bikin ku wê şîroveya wê bidina domandin.

Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, argûmana olî jî wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, dema ku em bi dîroka wê ya civake kurd re wê hildina li dest em dikarin wê ji gelek aliyan wê werênina ser ziman. Di dewama wê de wê dikarin wê weke aliyekê wê yê din wê werênina ser ziman ku wê di nava civakê de wê bi cihêrengiya wê re wê gelek bawerî wê bi dîroka wê ya demdirêj re wê hebin. Wekî din wê di dewama wê de wê werênina ser ziman ku em wê tenê di çerçoveya dîroka islamê bi xwe de jî wê werênina ser ziman wê di demên destpêka wê de wê di pêşxistin û temenê wê de wê weyn û rolek mazin wê kurd û kurdistanî wê bileyizin. Wê bi sedsalan wê taxtê xilafetê jî wê di awayekê de wê weke ku em di demên şadadîyan de dibînin ku wê çawa wê di nava sînorê wan de û wê bi bandûra wan wê pêşkeve bi abasiyan re û wê di dewama wê de wê salahadinê eyûbî bixwe jî wê xilafetiye wê hilde li dest wê piştî wê bi sedsalan wê ew di destê wî û malbate wî û yên ku wê di dewama wî de wê şûn wî de wê werin ku wê li ser taxt wê rûnihin wê ew wê, di wê temenê de wê bi rêve bibin. Di wê temenê de wê, dîroka wan ya olê wê pirr zêde wê kevn û demdirêj û wê kûr bê. Ev wê di çerçoveya islamê de jî wê wusa bê. Di awayekê din de jî wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, ev pêvajoya kurdan wê heta demên dawîya eyûbîyan li dora çarsad salê ku wê bi

serdestîya wan re wê xwe bide dîyarkirn. Osmani wê bi şerê wan ê li hemberî desthilatîya eyûbîyan û hwd re wê di awayekê de wê karibê wê, werênê ser ziman. Ew şerên ku wê, weke 'şarê marcîdabik', şerê gazayê', 'şarê qahireyê', 'şerê ridanya' û hwd wê weke şer û çengên ku wê osmanî wê bi kurdên eyûbîyan re wê bikin bin, weke ya çarê çardiranê ku wê bi sefewîyan û ankû kurd û farisan re wê **bikê**. Piştî ku wê, osmanî wê pêşkeve wê, di awayekê de wê, pêşî wê hêrişî wê aliyê wan wê bikê û wê di wê temenê de wê di hêrişên wê yên li herêmên wê bikê li sefewîyan wê bi temenî wê ji wê aliyê ve wê pêvajoyên hêrişê wê li wan wê bikê. Di wê temenê de wê pêvajoyên hêrişan ku wê weke ku wê bi yavuz selim re wê were hanîn li ser ziman wê, bi 'seferên wî yên li misrê, sûrî, û deverên din ên li wan desthilatîya eyûbîyan wê hebê wê çawa wê ew taxtê xilafetiyê wê ji wan bistênê û wê bi wê xwe bikê desthildar bê. Di wê temenê de wê ev pêvajo wê piştî jî wê bi pêvajoyên hêrişên wê yên ku wê li herêmê wê dem bi dem wê bênavber wê bên kirin û domandin re wê xwe di rengekê û awayekê de wê weke ku wê bide domandin.

Ev pêvajo wê weke ku wê piştî wê bi rehetî wê were dîtin wê bi tûnakirina pozisyona kurdan a di olê de re wê, xwe bi encam bikê. Di wê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê, ev pêvajo wê di temenekê de wê weke aliyekê din ku wê li hemberê civakê wê li kurdistanê wê bê kirin temenê pêvajoyên hêrişên ku wê li wê werina kirin de.

Wê yekê wê weke ku me li jor hanî ser ziman wê, argûmana netewtîyê jî û ya olê jî wê weke rêyna ku wê bi wan wê kurd wê xwe bi civakê wê ji bindest wê xilasbikin wê pêşî wê di wê temenê de wê weke ku wê ji destê wan wê were girtin. Wê di wê temenê de wê, rêyên ku wê li pêşîya kurdan wê bi wê re wê werina kirin wê weke rêyên dervî wê bin. Ew jî wê di wê temenê de wê, weke du temen û awayên ku wê, hertimî wê bi wan li wê werê nerin. Ku wê ji aliyê argûmana olî ve wê li wê were nerîn wê weke ku wêê were ser ziman wê, 'bêol' û hwd re wê were ser ziman. Wê dema ku wê ji aliyê têngîna netewî' ve wê were şîrovekirin wê weke 'li dijî netewê ya' re wê were pênasekirin û wê di wê temenê de wê were sûcdar û gûnahbarkirn. Di wê temenê de wê ev herdû alî jî wê weke aliyên ku wê di wê temenê de wê di temenê dijberî de wê li ser wê temenê wê li hemberî civakê wê di wê temenê de wê werina şîrovekirin û wê werina hanîn li ser ziman. Wê dema ku wê, birêz ocalan wê were dilgirtin û qaso wê were 'darizandin' wê bi gotinên weke 'li dijî dewletê rabûya' û ankû 'dixwezê netewa tirk qatbikê' û hwd re wê di wê temenê de wê ev wê werina hanîn li ser ziman. Ev herdû argûman wê di wê

temenê de wê weke du argûmanên ku wê li wê werina kirin temenê hêrîşê de.

Ev wê tenê du awayên ku wê bi wan re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê şîrovebikê. Awayên din ên weke li iranê ku wê dema ku wê xwe li ser temenê xwe yê civakê wê kurdekê da nîşandin wê weke bi 'hêncetên li dijî navê xwûdê rabûya' û ankû 'haqaret li navê xwûdê kiriya' û hwd re wê bi darvekirin jî wê di wê temenê de wê argûmanên olî wê çawa wê li ser yên netewî wê weke temenekê paraatinê wê werina bikarhanîn wê tenê wê weke dîmenekê wê bide dîyarkirin bê. Li tirkîya jî wê gotinên weke 'destûrê' û ankû 'dewleta dadê' û hwd wê li ser wê temenê wê werina kirin û wê bi temenê bi biryardana girtinê bi rêya pergale dadê û hwd re wê çawa wê ew hebûna civakî a kurd wê were mahkumkirin û jî holê rakirin wê di wê temenê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Gotinên weke 'ne li gorî destûrê ya' û hwd wê di wê temenê de wê, karibê weke gotinên ji rêzê ên di wê temenê de ku wê karibin werina pênasekirin wan werênê ser ziman bê.

Wekî din wê ji wê aliyê ve jî wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare rewşa destûrî wê di wê temenê de wê, 'weke destûreka netewkê' ku wê were pênasekirin û wê li ser esasê ne dîtî û ankû ne herêkirina reng û awayên din ên civakî û netewî û hwd wê di wê temenê de wê bi xwezeyî wê weke kirina pozisyonekê de wê karibê wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman bê. Ev herdû temen wê weke du temen û du argûmanên ku wê her demê wê weke ku wê çawa wê bi wan wê temenê hêrîşên fizîkî û ne fizîkî wê li hebûna civakê wê bi wan wê werina pêşxistin bin û wê di wê temenê de wê ev wê, weke du aliyên ku wê di wê temenê de wê, li dijî civakê wê, karibê wê werênê ser ziman bê. Mijarên xwe hanîna ser ziman bi zimanê kurdî ku wê çawa wê ji aliyê van rejiman ve wê dijberîyekê wê bi xwe re wê bide çêkirin wê tenê wê weke nîşanak û birhanek wê nûqteyê bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, dema ku em bahsa pergale şer a imraliyê û rewşa dilgirtina birêz ocalan weke serokê gelê kurd wê şîrovebikê wê di wê temenê de wê bi wan herdû argûmanan wê temenê wê were afirandin û wê bi wê re wê were hanîn li ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyên wê yên din bê ku mirov wê di serî de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ji aliyê argûmana netewî ve derfetên xwe hanîna ser ziman û pênasekirina wê ku ew wê çawa wê bi wê rengê wê bi tûndî wê ji holê wê were rakirin û wê bi olî wê bi tememî wê di wê temenê de wê bi heman rengê ew wê were ji holê rakirin û wê çawa wê ev herdû argûman wê weke argûmanên bi wan tekoşîn danê û xwebi wan azadkirinê ku wê werina derxistin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, di wê rengê de wê, di çerçoveya paqijkirina navê wê ji dîrokê û ankû navê civake kurd ji dîrokê ku wê di wê temenê de wê di nava ti argûmanê netewî û olî de wê newê hiştin ku ew bê ser ziman û pênasekirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di wê temenê de wê karibê wê kifşbikê û wê bènê ser ziman bê.

Lê ev herdû argûman wê di wê temenê de wê çawa wê bi wan wê pêşîya civakê wê werê girtin û wê weke argûmanên ku wê bèn kirin pozisyona çekna bi wan li hebûna civakê hêrîşkirinê de wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di serî de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê dema ku wê di wê temenê de wê, li wê pozisyona birêz ocalan a civakî û netewî lê dihizirin wê di awayekê de wê rewşa Zerdeşt ku ew dema ku wê hizrên xwe wê werênê ser ziman û wê çawa wê rastî bertekên dijber wê were wê di wê temenê de wê werênê berbîra min. Ji xwe wê piştê wê di encama wê de wê ew wê weke ku wê were qatilkirin. Di wê temenê çerçoveyê de wê, piştî wî Manî jî wê bi awayekê ku wê weke ku wê di heman rengê de wê bi awayekê hovane wê çawa wê were qatilkirin bê.

Ev dîrok wê di wê temenê de wê bi awayekê wê ji gelek aliyên ve wê weke ku ew hê li bendî me û baş dahûr û fahmkirinaa wê bê.

Di mijare hebûna netewî a civake kurd de wê, di wê temenê de wê çawa wê li hemberî wê argûmanên têgîna netewiyê wê werina bikarhanîn wê di pêvajoya *raferandûman serxwebûnê* a li başûrê kurdistanê ku wê were kirin de jî wê di wê temenê de wê gotin wê di bin lêvan de wê li hemberî kurdan wê werina bikarhanin de wê werina bilêvkirin. Gotinên weke 'ew aşîr in', 'ew ne xwediyê netewîyek pêşketîya na', 'wan pêvajoya netewiyê temem nekiriya' û hwd re wê di wê temenê de wê bi wê re wê werênina ser ziman. Di dewama wê de wê ji xwe wê hewce nekê ku wê mirov wê werênê ser ziman ku wê çawa wê rêxistinên hov bi awayekê konseptî weke bi navê DAÎŞê wê werina pêşxistin û wê bèn dayîn hêrîşkirin li ser kurdan. Di wê temenê de afirandina rêxistinekê bi nav û têgîna olê û dana wê ya hêrîşkirinê li ser

hebûna civakê wê di wê nûqteyê de wê were çî wateyê? Di aslê xwe de wê ev nûqte wê hinek wateyên wê yên ku mirov wê di serî de wê ji wê derxê wê hebin. Yek wê, di wateya pêşî de wê çawa wê, xatekê wê di nava civakê kurd û wê têgîna olî de wê, bi sînorkişandinê re wê, were çêkirin bê. Di wê temenê de ku ew nikaribin bi wê li têgîna maf û azadiyê û xwe bi wê pêşxistina di çerçoveya têgînek civakî û netewî weke ku ew bi wê bigihijina mafên xwe yên netewî bahsa wê nekin. Yanî gotina netewî û olî ji temenekê ku ew bi wê salixbikin û werênina ser ziman derxin. Ji xwe wê di wê temenê de wê, dema ku wê bahsa raperina Şêx Saîd wê bikin wê ber vê yekê wê bi israri wê çawa wê ji rewşa civakî û netewî dûr wê pênase bikin wê bi gotinên weke 'wî dixwest ku ew şeriatê werênê' re wê bixwezn ku wê di mejiyan de wê bicih bikin. Wê çawa wê bi wê rengê hem w di dîmenekê kriminalizekiirnê de wê werênina ser ziman û wê ji çerçoveyek olî a civakî û netewî dûr wê werênina ser ziman wê di wê temenê de wê bi wê re wê bixwezin ku ew wê şîrovebikin û wê werênina ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê di wê temenê de wê werênê ser ziman bê. Lê di aslê xwe de ev hêz û rêveberîyên ku wê bi navê olê wê wan kiryarên qirêt û bêwijdanî wê li hemberî civakê wê pêşbixin jî wê dîroka wê civake ku ew bi wê rengê dikina bin pêvjaoya hêrîşkirinê de wê dîroka wê ya olî bixwe jî wê ya wan qat bi qat wê kevntir û kûrtir wê hebê. Dema ku wê mijar wê were civake kurd û hwd wê di çerçoveya têgîna netewî de jî û di ya olî de jî wê bêwijdanî wê di dîmenekê wijdanî de wê bê dayin nîşandin. Di wê temenê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê di dewama wê de wê biwê re wê şîrovebikin û wê werênina ser ziman bê. Weki din jî wê jî mirov dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, mijare ol û têgîna netewiyê wê di wê temenê de wê, weke du têgînên ku wê bi wê re wê nebûna xwe ya netewî bi derûnî, ramiyarî û hwd re wê, çêbikê wê di wê demê de wê were dîtin bê. Di wê temenê de wê di wê temenê de wê çawa wê bê xwediyê rewşek civakî wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, çawa wê bi israri wê di wan herdû argûmanan de wê navê civakê kurd wê nehêlin ku ew were ser ziman wê di wê temenê de wê, hebûna wê beremberê wê di bin pêvajoyên hêrîşan û hwd de wê bidina hiştin jî wê weke aliyekê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di çerçoveya têgîna netewî de wê çawa wê di nava sînoran de wê were tafisandin wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di awayekê de ku wê çendî

wê ne xwediyê pêşketinek netewî jî bin wê rewşên dewletên ku wê, werina avakirin û wê, kurdistan wê di nava wan de wê, were qatkirin wê, di wê temenê de wê ew sînorê wê weke aliyekê ku wê li ser wê çerçoveyê de wê çawa wê li wan wê were lê hizirkirin bê. Di nava sînorê xwe de wê pêvajoyên hêrîşên saddam ên li başûrê kurdistanê û komkujiyên weke bi gazên kimyewî li helebçê wê hê jî wê, di wijdanê mirov de wê zindî bin. Bi heman rengê wê rewşa bakûr rojhilat û rojava jî wê di wê temenê de wê, karibê wê werênê ser ziman bê. Tirkiya ev 50 sale ku wê li hemberî kurdan wê şerê ji holê rakirina hebûna civake kurd wê bide û wê ew wê jî wê li ser têgîna tirkîyatîyê û qaso netewîtiya ku ew di wê temenê de wê bahsa wê bikin re wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê di awayekê de wê, ev wê, weke şêwayên hizirkirinê ên di çerçoveya mijarê de bin. Minaq pêvajoya şer a imraliyê bixwe jî wê di wê çerçoveyê de wê ji aliyekê ve wê dikarê wê fahmbikê. Wê li ser wê temenê wê imrali wê çawa wê, bi restên netewî ku wê weke çekna kujar wê li hemberî civakê wê werina bikarhanîn wê di wê temenê de wê bi wan re wê ew temenê wê were afirandin. Wê bi wê re wê, wê bixwezî ku ew wê werênina ser ziman.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare netewî wê di wê çerçoveyê de wê di aslê xwe de wê çawa wê were fahmkirin ji aliyê kurdan ve wê, ew jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê mijarê de wê hilde li dest bê. Di nava paraznemeyên birêz ocalan de wê weke li dijî dewletbûnê ku wê gotinên wê werina ser ziman wê di wê temenê de wê weke ku ew ji netewîya civakî û hwd wê were faragaet kirin wê were fahmkirin. Aliyekê wan bi gotinkirinan wê di wê temenê de bê ku wê çawa wê bi kirdeyî wê, balê bikişênê li ser wê rewşa civake kurd di nava cendereya têgîna netewîyê de wê bi wê rengê wê were hiştin jî wê bi xwe re wê werênê ser ziman **bê**. Ev jî wê di awayekê de wê weke aliyna ku wê di aslê xwe de wê şaş wê werina fahmkirin bin. Yan jî bi encamên wê têgîna netewîyê ku wê heta wê demê wê çawa wê komkuji wê werina hanîn li serê civakê wê êdî wê bi wê re wê di heviyekiyekê de wê di mejiyê mirovan de wê di wê temenê de wê, di renekê de wê, bibê û wê bicih bibê.

Di awayekê de wê hebûna civakî ku wê di wê temenê de wê, fahmbikê wê di wê temenê de wê çawa wê, di renekê de wê karibê ew were fahmkirin wê di wê temenê de wê, mijare têgîna netewî û hebûna civakê wê li ser çerçoveyek çawa wê karibê baûtirin were fahmkirin wê ew jî wê

weke mijarek ku ew di wê çerçoveyê de wê pêwîstîya wê hebê ku ew were hildan li dest bê. Di awayekê de wê li ser wê temenê wê, mijare civakî a civake kurd wê çawa wê, weke temenê pêşxistinên wan netewiyên ku wan dewletên weke tirkiya, iran, sûrî û îraqê û hwd ku wê ji xwe re wê biikina temen û wê di wê temenê de wê werênina ser ziman wê were dîtin. Di wê rengê de wê, di rengên nivîsandinê dîrokê de wê, di awayekê qatilkirina dîrokê a di nivîsandinê de wê wê bi wê re wê di awayek de wê were kirin. Wê di wê çerçoveyê de wê ew wê çawsa wê, ji rastiya wê dûr wê weke ku ew dixwezîn wê werênina ser ziman wê di wê temenê de wê werênina ser ziman. Minaq wê, nîjadperestekê aqil kin ê tirk wê dema ku wê kurd wê bahsa maf û azadiya xwe ya netewî wê bikin û ankû wê bahsa perwerdeya bi zimanê kurdî wê bikin wê weke 'karê şaytên' û ankû 'xwestekên şaytên' ku wê werina pênasekirin wê bi wê re wê karibin wê bikin. Di wê temenê de wê ev wê, çawa wê argûmanên olî û netewî wê di zikhev de wê li hemberî civakê wê weke dû çekên bi wan jenosidkirinê wê di awayekê de wê werina bikarhanîn wê di aslê xwe de wê, di awayekê de wê were dîtin. Di awayekê de wê ol û netewî wê têgînên wan wê di temenê de wê were bikarhanîn. Lê mijare olê wê di wê çerçoveyê de wê dema ku mirov wê hilde li dest wê çawa wê di dîmenekê de wê were dîtin ku wê were bikarhanîn wê bi rehetî wê bi wê re wê di awayekê de wê were dîtin. Minaq wê, mijare olê wê di wê çerçoveyê de wê weke amûrekê jenosidkirinê li kurdistanê wê di her pêvajoyên wê yên dîrokê de jî wê di awayekê wê de wê ji demên osmaniyan û pê de wê di awayekê de wê weke ku wê hin bi hin wê çawa wê bi awayekê objektîv wê were dîtin ku wê were bikarhanîn wê bi wê re wê were dîtin.

Di mijare bikarhanîna olê di rewşa jenosidkirina civakê de wê, di demên dawî de wê di destpêka avabûna rojava de wê bi rêxistinên weke yên di bin navê olê de wê werina avakirin ên weke DAÎŞê ku wê çawa wê werina avakirin û wê bi wê re wê di awayekê de wê, were bikarhanîn wê were dîtin. Ji devê DAÎŞîyan wê gotinên weke 'kuştina kurdan helal a', 'Mêrên wan bikujin û jin û malên wan ji we re halal in' û hwd ku wê werina ser ziman wê di wê temenê de wê ev gotin wê di wê temenê de wê çawa wê weke amûrekê jenosidkirinê wê ol wê were bikarhanîn wê dîmenekê wê yê vekirî bê.

Ev gotin wê li ser navê rejimên herêmê ên ku ew civake kurd û kurdistan di nava wan de hatîya qatkirin li çaran wê biheta gotin ba. Wê di wê temenê de wê ew wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê

fahmbikê. Lê aliyê din jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare olê wê, di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, weke amûra bi xwe ve girêdanê û 'dana iteatkirinê' ku wê werina bikarhanîn jî wê bi wê re wê li ser wê temenê desthilatî wê were dîtin ku wê were bikarhanîn.

Weki din wê di çerçoveya wê têtîna netewa serdest de wê, çawa wê xwe weke oldar û 'yê xwediyê olê' wê bide dîyarkirin wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di wê temenê de wê karibê wê werênê ser ziman bê. Weke ku ew tenê ji wê olê bê û ankû ji wî û pê de wê ti kesek wê nexwediyê wê mafê bê ku ew gotinê bibêjê wê di temenekê nîjadî a olî de wê, li ser wê temenê wê ew hêst û têtîna wê bê afirandin û wê di wê temenê de wê çerçoveyek netewî de wê were hanîn li ser ziman. Di mijare nivîsandinên li ser olê û ankû bi navê olê jî wê di wê temenê de wê weke ku me li jor hanî ser ziman ku wê çawa wê yekalî û wê navê civake kurd wê ji wê paqij bikin. Wê di wê temenê de wê di pirtûk û rewşên ansiklopedîkî û hwd de wê di hemû nivîsandinên xwe de wê tenê wê navê wê netewa serdest were bikarhanîn û wê bi navê wê were wê were ser ziman. Wê dîroka demên berê jî wê di wê temenê de wê li ser nivîsandinê re wê bi gûharandinan û hwd re wê, di awayekê de wê were dewşirmekirin.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê werê hanîn li ser ziman bê. Minaq wê eyûbî wê kurd bin û wê, weke desthilatîyek ku wê xilafet jî wê di demên wan de wê di destê wan de bê. Lê çendî ku wê navê wan wê were ser ziman wê, yan wê qirpendinê wê di navê wan de wê were kirin ku ew were ser ziman û yan jî ku ew hat hanîn ser ziman wê bi wê itinaya ku ew navê kurdî ti carî bi navê wan re newê bikarhanîn wê di wê temenê de wê, bixwezin ku ew wê werênina ser ziman. Di demên dawî de wê, wê dema ku wê dîroka eyûbîyan wê hinekî wê were nivîsandin ku ew êdî kurd in û wê ev wê were pênasekirin wê vê demê wê di nivîsandinê de wê, serî li rêyên din ên weke ku ew navê têtîna xilafetiyê bi navê wan re newê ser ziman û tenê weke 'rêveberîyek olê' were ser ziman û ankû ew tenê bi navê kesekê weke salahadinê eyûbî û ankû 'xanadana wî' re ku wê, di dîmenekê de wê çawa wê pênasabikin û wê werênina ser ziman wê bi wê re wê bixwezin ku ew wê carê rengê nivîsandinê bi wê re pêşbixin. Wê têtînen ku wê weke yên bina temenê hêstên şênaziyê civakê kurd re wê çawa wê, nehêlin ku ew werina ser ziman û pêşîya wan bigrin wê li ser wê temenê re wê bê kirin. Weke ku wê îran wê bikê wê, bi hêncetên 'li

dijî navê xwûdê rabûya´ bi dervekirinên wê ku wê bikê wê çawa wê di pêjn û têgiha ´dijolî´ de wê were pênasekin wê bikevina nava hewldana wê de wê, di dewama wê de wê kesên weke Ardogan wê, dema ku wê hertina bajarên kurdan ên weke amedeê wê gotina ´zindikiyê´, ´dijolîyê´ û hwd wê, di wê temenê de wê ji kurdan re wê bikarbênê ku ew bi wê rengê wê rengê dijolî re wê karibê wê bide pênasekin. Ev wê weke regekê politikayên wan ên ku ew di temenê şerkirina bi hebûna civakê ku ew pêşdixin jî bin.

Ji demên piştî eyûbîyan û pê de wê di aslê xwe de wê li kurdistanê wê berjêrî wê bi temenê windakirina pozisyona re wê, destpê bikê. Di wê temenê de ev şerên ku wê di wê demê de wê li herêmê wê bibin wê di wê çerçoveyê de wê weke şerna ku wê rewşa ramiyarî a serwerî û hegomenikî a herêmê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de em dema ku em bahsa rewşa eyûbîyan bikin em dibê ku em bi şûnpêyên wan re ku em bi şadadî û merwanîyan re wê karibin werênina ser ziman wê weke şewayna desthilatdarî ên herêmî ku mirov wê, weke ya eyûbîyan wê nikaribê wan di temenekê xanadanî de karibê şîrove bikê bin. Ev wê di wê temenê de wê weke desthilatîyên herêmî ku wê sînorên dewletî ên demê jî wê di awayekê de wê pirr zêde wê derbas bikin bin. Ber vê yekê mirov dikarê wan di wê temenê de wan werênê ser ziman.

Bi gotinên weke bi yê rengê ên bi xanadanî şîrovekirin wê hinek nêht û nîyetên ku wê di temenê wan de wê hebin wê karibê bi wan re mirov şîrove bikê bê. Ev rengên şîroveyê wê çawa wê, weke di regekê ku ew tenê weke rêveberîyna malbatî û ankû mîrgehna piçûk bin ku wan bidina nîşandin wê bi wê armancê bê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, dema ku wê mejiyek wê bi gotina ´xanadana eyûbîyan´ wê werênê ser ziman wê ew wê çerçoveya wê ya serdestî û desthilatî a ji misê, sûrî, tunis, yemen, libya û gelek deverên din herêmên qafqasya û hwd re wê werênina ser ziman wê di serî de wê mereq dikim.

Ev rewş wê bo şadadîyan jî wê wusa bê. Her wusa wê, bo merwanîyan jî wê wusa bê. Ya merwanîyan wê bi xosletên wê re wê bi zêdeyî wê li bakûrê kurdistanê wê giştîya wê serwer bê û wê, di awayekê de wê li ser dewama şûnpêya şadadîyan û hwd re wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman. Wê dema ku wê mihemedê kûrê şadadî wê temenê dewleta şadadîya li giştîya herêmê wê biavêjê wê di heman demê de wê, di wê demê de wê badê kûrê dostik jî wê ya merwanîyan wê ji aliyekê ve wê

biavêjê. Ev wê weke demek nû a ku wê di wê temenê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê, çerçoveya desthilatîyê a birdozikî ku mirov wê bi têtîgînên wan ên olî re li berçav bigirê wê di wê temenê de wê çawa wê, pêşkevin û wê derkevina li pêş wê karibê wê di wê temenê de wê biwê rengê wê fahmbikê. Xanadan wê hinekî wê li ser temenekê malbatî wê xwediyê şêwa û rewşek demezrendinê bê. Lê ev rewşên weke ya şadadiyan, merwaniyan û piştîre ya eyûbîyan wê di rengê de wê li ser temenê dewletî û têtîgînek olî a weke di rengê bîrdozî de ku wê bi wê re wê, tevbigerihin û wê salixbikin û wê werênina ser ziman wê bibê. Bi gotinên weke yên xanadanê ve hanîna wê ya li ser ziman wê, di zane min de wê bi wê têtîgîn û çerçoveya ku wê çawa wê ji wûcana wê ya civakî û olî wê were dûrkin û wê di wê temenê de wê dervî wê bê kirin çerçoveya şîroveyekê de wê hinekî jî wê weke ku wê bi wê ve wê girêdayî bê. Wê di serî de wê ev wê weke aliyekê wê yê giringbê ku mirov wê di wê temenê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê ku wê li wê, pergalek bi rengê mîrgehî wê li herêmên din ên kurdistanê hema bêja wê hemûyan wê hebê. Lê wê dervî wê jî ew wê bi serê xwe wê tevnegerihin û wê, di çerçoveya wê têtîgîna giştî de wê karibin tevbigerihin. Yên ku ew wusa tevdigeriyan jî wê di awayekê de wê, bi rexnekirinên li ser rewşên civakî û hwd re wê, li wan wê biheta kirin û ev jî wê rewşek giran ba ji wan re. Ber vê yekê wan ne xwest ku ew di temenê de bi ti awayê bibina mihatabê ti şîroveyên weke li wan ku wê werina wateya rexneyê û ankû rengê wê yê ku mirov wê di wê temenê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Kengî wê rengê mirgehên herêmê wê di wê de wê, were dîtin ku ew wê bi serê xwe wê bidest wê tevgerîn wê bi wan re wê hin bi hin wê xwe di awayekê de wê li ser esasê herêman wê bide dîyarkirin? Kengî ku wê ew wûcana xwe ya giştî a bi desthilatîya herêmê re wê, winda bikin û ankû wê piştî rûxandina desthilatîya eyûbîyan bi hêrişan ku wê ji aliyê osmaniyan ve wê were kirin de wê êdî wê bibê. Ev wê di wê temenê de wê di nava kurdan de wê şerê wê yê li hemberî eyûbîyan wê weke şerê li hemberî xilafetê wê were dîtin û wê di wê temenê de wê, ti carî wê hebûna osmanî wê newê herê kirin. Wê hertimî wê li hemberî wê raperîn, serêhildan, berxwedan û hwd wê, bibin û ev wê, di ti demên wê de wê kêmanebin.

Di wê temenê de wê, çendî ku wê di awayekê de wê bê serdest jî lê wê hebûna osmanî wê di awayekê de wê, ti carî wê weke di temenekê makul de wê ji aliyê xalkên herêmê ên weke kurd, arab û faris ve jî wê newê herê kirin. Di wê temenê de wê ne tenê ev hêstên bi rengê hêrîşên wan ên li jîyane wê bi tenê wê di wê de wê weyn wê bileyizê. Wê bi wê re wê hinek aliyên din jî wê di wê temenê de wê, weke bi hêstîyarî wê bi wan re wê hebê. Di serî de wê, osmanî wê ne ji herêmê û nirxên herêmê wê hertimî wê were dîtin. Di wê temenê de wê dijberîyek di mejîyan de wê li hemberî wê bê dest nîşandin.

Wekî din wê şerên wê yên li hemberî sefewîyan weke bi kurd û farisan re bê, li hemberî eyûbîyan weke li sûrîya roja me bê, li misrê bê, li deverên din ên weke tunis, yemen û heta libya û hwd wê di wê temenê de wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Di wan teman de wê kengî ku wê osmanî wê, encamê di temenê şikandina xilafet û desthilatîyên eyûbîyan de wê bidest bixê wê êdî wê di wê temenê de wê berê xwe bide rojava û ankû herêmên ewropa. Di wê temenê de wê, heta wê demê wê ewropî wê ber sedemên rewşa xaçîyan û seferên wan wê bi nerînek baş wê li hêrîşên osmaniyan ên li desthilatîyên eyûbîyan wê binerin. Lê dema ku ew berê xwe da li wan wê êdî wê rewş wê bigûharê.

Di awayekê de wê, heta roja me jî wê dema ku wê bahsa şerên osmaniyan ên li hemberî desthilatîyên eyûbîyan wê bêkirin wê, çawa wê di nava gotinê de wê navê eyûbîyan wê di wê temenê de wê newê ser ziman wê, li rêyên wê were lêgerîn. Minaq wê dema ku wê bahsa sefere yavuz selim a li misrê wê bê kirin wê bi gotinên sefere wî ya li misrê û hwd wê were kirin. Wê di wê temenê de wê gotinên weke ku wê, misir heta wê demê wê desthilatîya wê ya eyûbîyan bê wê newê hanîn ser ziman. Heman rengê wê di demên ku wê bahsa şerê rîdanya û gaza jî wê were kirin wê di wê temenê de wê bahsa wê newê kirin. Ev şer wê li dijî desthilatîyên wan herêman ên eyûbîyan wê werina kirin bin. Wê di wê temenê de wê ev wê di serî dewê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Sedemên ku wê, di wê temenê de wê di demên hemdem de jî wê, ji gotinên ku wê di wan de wê navê eyûbîyan wê derbas bibê ku e bi şerê wan ên bi eyûbîyan re bi lêv nekin wê têkiliya wê bi rewşên bikarhanîna olê li dijî civakê, û xwe di çerçoveya wê, qalib û qalikê olî de weke di dewama wê de bidina nîşandin ku ew li ser wê re karibin xwe bidina herêkirin û hwd ve wê girêdayî bê.

Di demên hemdem de jî wê têkiliyek wê bilêvnekirinê wê bi rewşên weke ya bi karhanîna olê di rewşa şerên xwe yên li herêmê de ku wê bikin ve wê girêdayî bê. Wekî din jî wê civake kurd wê bi zêdeyî wê rêjeya wê bilind wê ber ku wê ji wê olê bê û ew di wê temenê de wê, çawa wê, li şûna ku wê bikarbênin û wê bi lêvbikin û bi wê re wê hildina hemberî xwe wê vajî wê biêvnekin û weke bi wê hildina li cem xwe û wê di nava xwe de wê çawa wê bilalênin di bin pêvajoyên bişavtinê ku wê li ser temenê gotinê olî û netewî û hwd re wê were meşandin re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ji aliyekê din ve jî wê di demên hemdem de wê, di wê temenê de wê, çawa ku weke ku me li jor hanî ser ziman wê li hemberî raperînen kurdan ên civakî wê weke 'li dijî desthilatîyek olî' wê were kirin wê were pênasekirin bibê. Di wê temenê de wê ev alî jî wê di wê temenê de wê çawa wê ol wê bi wê rengê wê weke rewşa bédengkirinê û bêhelwest hiştinê wê were kirin wê bi wê ve wê girêdayî bê. Di dewama wê de wê ev alî wê di demên osmaniyan de wê, di wê temenê de wê bi zêdeyî wê di gotinê de wê were bilêvnekin. Wê yên li dijî wê weke yên 'qayrî-mislim' ku wê werina bi navnekirin wê di wê temenê de wê weke dijolî wê werina pênasekirin. Ev rewş wê, di awayekê de wê, êdî wê bi wê li xoşa wan neçê ku ew bênina ser ziman ku wan şerên mazin li hemberî eyûbîyan kirina û bi wan komkuji û tevkujiyên mazin hanîna li serê wan û civakên wan.

Ji wê aliyê ve wê ev rewş wê di demên hemdem de jî wê di wê temenê de wê, di çerçoveya têgîna 'ji heman olê' bûnê ku wê li hemberî civakê wê were bikarhanîn wê hê jî wê weke argûmanek ku wê çawa wê di nava hev de wê bê halandin û ankû bişavtin û hwd wê bi wê temenê wê were bikarbênin. Gotinên weke 'em birayê hev ên olî na' ku wê were hanîn li ser ziman wê li ser wê temenê wê di awayekê de wê were hanîn li ser ziman. Wê di wê temenê de wê, di nava wê têgînê de wê, bertekên civakî wê çawa wê werina şikandin û wê werina tafisandin wê li ser wê re wê, çawa wê were bişûn xistin wê di wê temenê de wê, were bikarhanîn. Li ser wê temenê wê di demên hemdem de wê, dema ku wê birêz ocalan wê were dilgirtin û bi awayekê hov wê ser 23 salan re wê bi tenê wê li girtîgeha imraliyê wê were girtin wê, di wê temenê de wê desthilatîyên ku wê werina ser desthilatê ku ew bi wan derbeyê li kurdan bixin wê desthilatîyên weke yên T. Ardogan ku wê qaşo weke 'yên olî' bin wê di wê temenê de wê werina pênasekirin. Di wê çerçoveyê de derxistina zêdetirî literatur û gotina olî wê hinekî jî wê bi şerê dewletê ê bi civake

kurd ve girêdayî bê. Wê di wê temenê de wê di qadên ramyariyê de wê gotinên weke 'ew dij ol in', 'ew zerdeştî na', 'ew 'zindik in' û hwd ku wê ji devê T. Ardogan wê li civake kurd wê werina serifendin wê di wê temenê de wê xwediyê hinek wateyê bin.

Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê ev wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê di dema ku wê di nava cihane hemdem û demokratik de wê aligir û temenê ji şerê xwe re wê bi awayekê nebînê wê êdî wê di wê temenê de wê mijare olê wê di wê temenê de wê weke temenekê şer ê di wê temenê de wê derxina li pêş.

Ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê pêvajoyên şerên rejimê ên li dijê civake kurd wê di wê temenê de wê xwediyê pêvajoyek demdirêj a bi hebûba civake kurd re bin. Wê pêvajoyên komkujiyê bin.

Bi imraliyê re çi dil dihê girtin?

Di çerçoveya fahmkirina argûman têgîna netewtiyê û ya olê ku wê çawa wê weke du argûmanên ku wê temenê şerê wan ê bi şerê bi civakê wê biafirênin re bin ku mirov wê werênê ser ziman wê hê gelek aliyên ku em dikarin werênina ser ziman wê di dewama wê de wê hebin bin. Lê li vir di serî de wê aliyekê din wê, mijarê dixwezin wê di dewama wê de wê werênima ser ziman. Di çerçoveya pirsê ku wê li imraliyê çi dihê dilgirtin û hwd bê. Wê ev pirs wê di xwe de wê aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di serî de wê fahmbikê ê teybet bê wê hebê.

Di dewama herikina hanina me ya ser ziman de emê dem bi dem cih bidina mijare têgîna ol û netewtiyê ku ew çawa di wê temenê de ew li dijî civakê ew di wê temenê de ew dihên bikarhanîn. Ber ku ev alî wê dema ku wê werina ser ziman wê di zane min de wê hinek encamên wê hebin. BI teybetî aliyên weke şerê osmanîyan bi deesthilatîyên eyûbîyan re bê û komkujiyên mazin ku ew dihênina li serê civakên eyûbîyan bê. Wê aliyê wê bi serê xwe wê pêwîst bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ev alî wê weke aliyekê ku ew bi israri dixwezin ku ew pêşîya wê bigirin ku ew wê newênina ser ziman. Ber ku ew ev alî wê di awayekê de wê weke aliyekê bi tememî şikeştinên mazin wê karibê bi xwe re di wê têgîna olî a ku ew weke birdoziyek şer bikardihênin de wê kaeribê bide şikandin. Ber vê yekê jî bê wê pêwîst ku ew were hanîn ser ziman. Bo ku wê, demê ji hinek aliyên ve jî bê ku mirov wê karibê pêşîya şerên rejimê

ê li hemberî civakên herê mêmê bigirê bê. Lê ev alî wê bi serê xwe wê weke mijare kûr bê û wê, wê aliyê wê weke ku wê pêwst bê ku ew bi serê xwe weke mijarekê wê pêwîst bê ku ew were hildan li dest. Ber vê yekê emê di wê temenê de wê tenê wê bi hinek aliyên bi kurtasî ku em bi serekeyî wê werênina ser ziman re wê bi kinasî wê werênina ser ziman û wê derbas bibin.

Minaq wê dema ku wê bahsa eyûbîyan ku wê were kirin wê gotinên weke 'xanadana eyûbîyan' ku wê were bi lêvkirin wê bi wê gotinê re wê armanc wê di serî de wê ew bê ku wê çawa wê aliyên ku ew dikevina çerçoveya şerê osmaniyan ê li dijî eyûbîyan weke 'şarê marcîdabîk', şerê gazayê', 'şarê qahireyê', 'şerê ridanya' û hwd ku ew ji berçav dîr bikin. Weke ku ew şer ne li hemberî eyûbîyan bûna bidina nîşandin bin. Bi wê armancê ku ew karibin xwe di wê temenê de karibin bikina desthilatdar bin. Di aslê xwe de wê, dema ku wê ev alî wê werê ditin wê li hemberî mekkê wê seferên osmaniyan di dema yavuz selim de jî wê werina eşkerekirin û wê ev wê, karibin bertekên dijber di nava cihane islamê de ew werina afirandin. Bo ku ev nebin wê gotinên şerên li dijî eyûbîyan wê ji literatura xwe ya hanîna ser ziman wê derxin.

Ev wê weke aliyekê wê bê. Lê aliyên din wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, mijare sereketiyê wê di wê temenê de wê wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê derkeve li pêş bê. Di wê temenê de wê ti kes û hêzên ku ew li dijî navendek xilafetî a olî şerkirina wê newê herê kirin. Ew wê di wê demê de wê dizanîn. Ber vê yekê xwe ji wê hanna ser ziman di veciniqênin.

Di mijare sereketiyê de wê aliyana ku wê di wê temenê de wê heta roja ku wê werina ser ziman wê hebin. Di wê çerçoveyê de wê mijare têgîna şerê rejimê ê bi kurdan re wê dikarê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê wereênê ser ziman. Ev wê di serî dew wê weke alliyekê wê yê giring ku wê karibê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di wê mijarê de wê heta demên pişt re wê di mijare olî de wê, gotinên weke li dijî desthilatîya olî şerkirinê u wê bikarbênin wê dema ku ew yên li dijî eyûbîyan û xilafetîya wan werênina ser ziman wê ev gotinên wan wê vala derkevin.

Şer û hêrîşên osmanî ên li hemberê xilafetê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi ti gotinkirin û lêvkirinên wê ên ku ew di wê temenê de wê werina kirin wê newina ser ziman. Wê di wê temenê de wê, bi tememî wê vajî wê dîmenekê wê werênina ser ziman. Heta ku wê weke ku ew 'bo islamê şer dikin' û ankû gotinên weke hêza islamî ku wê bi wê

rengê wê di wê temenê de wê bilêvbikin. Ev gotin wê li ser wê temenê wê dîmenekê sernûxûmandinê jî wê bi wan re wê di rengê de wê hebê.

Lê em di wê temenê de wê mijare şerê osmaniyan ên li hemberî civakê, olî û heta ku xilafetê jî wê dikarin wê ji mijarek din û xabatek din re wê bihêlin. Li vir em di serî de wê mijare rewşa imraliyê ku wê çî wê di wê de wê weke ku wê vêşarî bê wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe di dewama wê de wê bide dîyarkirin bê.

Em di wê temenê de wê hinekê li ser wê bisekin in. Di çerçoveya pîrsa li imraliyê çî dilgirtî ya? Ev wê di aslê xwe de wê, dema ku em di çerçoveya wîna civakî de wê, li wê bihizirin wê di wê temenê de wê wîna civakê wê, were dilgirtin bê. Di destpêka doza birêz ocalan a li dadgeha ewropa de wê, bi milyonan imzayên ku wê ji nava civake kurd wê werina berhevkerin û ku wê di wan de wê were gotin ku 'ew wîna min a' wê werênê ser ziman wê, di wê temenê de wê ew wê bi wê re wê, were ser ziman. Di wê temenê de wê, wînda civakekê wê bi wê rengê wê di wê de wê weke dilgirtî bê. Ev wê weke aliyekê wê bê. Aliyê din jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, mijare serokatîya civakî ku ew bi wê re pêşde herê wê, di wê de wê girtî bê. Bi mantiqê ku em şivan ji kerî bigirin wê ew bê serî bimênê wê, ew girtina li imraliyê wê were kirin. Di wê temenê de wê bi wê mantiqê wê nêzîkatîyek û wê weke helwestek û dijberîyek li hebûna civakê bê. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman wê sazîya serokatîyê a ku wê bi demê re wê, di demên hemdem de wê biafirê û wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku ew bi wê re wê çawa wê ew wê dil were girtin bê. Di wê temenê de wê, pêşîya têkiliya wê ya bi civakê û xwe hanêna wê ya li ser ziman jî wê di wê temen de wê wateyek wê hebê. Wê di wê temenê de wê bi politikayên jenosida civakê û birina wan politikayan li serî ve jî wê girêday bê.

Di aslê xwe de wê dema ku em di dewama mijare hizirkirina li pîrsa çî li imraliyê dihê dilgirtin ku em li wê dihizirin wê di dewama desthilatîya eyûbîyan û heta roja me de wê, têgînek serokatî wê hezar salî wê weke ku wê di wê temenê de wê, were dilgirtin bê. Wê di wê temenê de wê bi isrârî ji kurdan dûr û weke kurd hanîna ser ziman a selahadin bixwe jî wê di wê rengê de wê bibê xwediyê rengê fahmkirinê.

Di wê rewşê de wê dema ku em rewşa demên eyûbîyan a desthilatî wê li wê dihizirin û wê fahmdikin wê di aslê xwe de wê hinekî wê weke ku wê hinek mijarên ku wê bi pergale imraliyê re wê hebin wê derkevina li ser rû.

Di wê temenê de wê mijare eyûbîyan û desthilatîya wan wê bo roja me wê çi wateya wê hebê? Ku mirov ji aliyê wê pirsê ve wê li wê binerê û wê bikê ku wê fahmbikê wê, çerçoveya desthilatî û hegomonikî a kurdistanî wê, çerçoveya wê bi xwe re wê di çerçoveya giştîya herêmê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê fahmbikê bê.

Rasta ku mirov rewşa birêz ocalan bi serê xwe bi teybetî û di çerçoveya demê de wê fahmbikê. Lê em nikarin ji wê pêvajoya dîrokî wê, cihê wê li wê bihizirin û wê werênina ser ziman. Hele encamên wê yên weke bi dilgirtina li imraliyê wê di carî wê derfetê nede me ku em di wê temenê de cihê li lê bihizirin bê.

Di wê temenê de wê di xate dîrokê de hemû kevirên wê li dûv hev di rayixin û dihênina berçav wê di wê çerçoveyê de wê dîmenekê berfireh wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin bê. Di wê temenê de wê hebûna giştî a serwerî û desthilatî, felsefeyî, û civakî wê di wê temenê de wê weke ku wê bi wê rewşê re wê weke ku wê dil dihê girtin wê di awa û dîmenekê de wê were dîtin.

Ji wê aliyê ve em ku em empatiyekê li ser gotina şibandina birêz Ocalan li saahadin re wê bikin wê di wê temenê de wê ji dema selahadin û heta wê demê wê çi wê bibê wê bi wê re wê weke pirsekê wê xwe bide dîyarkirin ku mirov wê bikê. Di wê navberê de wê pêvajoyek şer û rûxandinê ku wê bi osmaniyên re wê heta roja me wê were karibê wê binxatbikê û wê werênê ser ziman ji dema eyûbîyan û li ser wê temenê û heta roja me li civake eyûbîyan wê were **kirin**. Ji selahadin û dema wî û heta ocalan û dema wî wê, di wê dema navber de wê hemû wê weke pêvajoyên şer ên li hemberî civakê li herêmê ku wê li ser wê esasê wê, werê kirin û meşandin bê. Di wê temenê de wê di kirdeya wê şibandinê de ku em bi fahmkirina xwe re wê bikin em xwe bigihênina fahmkirinekê wê bi eyûbîyan re ji holê rakirina desthilatîyaya giştî a kurdistanî ku wê di wê demê de wê weke ku wê jinûve wê bi wê re wê bivejê wê di têgînekê de wê karibê xwe li hişê me jî bide bê. Li ser wê temenê wê demê wê ew selahadinê roja me bê ku ew di imraliyê de dil dihê girtin bê? Di wê temenê de wê, di wê têgînê de wê weke rengekê şer di dewama pêvajoyên hêrişên li eyûbîyan ku wê di wê

Li kurdistanî û giştîya herêmê wê hê dîroka eyûbîyan wê bi awayekê rêkûpêk wê layiqî wê ne hatibê nivîsandin. Di aslê xwe de wê, dîroka eyûbîyan wê di wê temenê de wê xwediyê rewşek çawa bê wê dema ku mirov wê fahmdikê wê di wê temenê de wê, her kifşkirinên ku wê bi wê

re wê werina kirin wê karibin bibina temenê jinûve nivîsandina dîroka herêmê ku ew heta nûha bi olî û ankû teemen û bi têngînîn ´netewî´ ku ew hatina nivîsandin jî bê. Di demên heta roja me de wê çî pêvajoyên wê çawa wê derbas bibê wê di wê temenê de wê karibê wê fahmikê ku wê pêvajoyên piştî eyûbîyan wê heta roja me wê çawa wê weke pêvajoyên şer bin wê karibê wê ni rehetî wê kifşbikê. Piştî eyûbîyan wê herêm wê di awayekê de wê rûyê aramiyê wê di awayekê de wê weke ku wê êdî wê nebînê. Wê heta roja me wê bi pêvajoyên şerên ku ew li herêmê wê li hemberî civakkên herêmê wê werê meşandin re wê derbas bibê. Di wê temenê de wê dîroka osmanî wê weke dîrokek şer a ku wê di wê temenê de wê karibê wê, bi wê rengê wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê komare tirk ku wê weke piştî wê avabibê jî wê weke wê, di şopa wê de wê weke wê bikê û dijminatîyên li xalkên herêmê ku osmaniyan pêşxistibû û bi wê komkuji hanîbûn serê xalkên herêmê wê weke mireteyekê wê dewrbigirê û wê ew wê êdî wê bide domandin.

Di wê çerçoveyê de wê, dema ku em bahsa pîrsgirêka kurd wê dikin û pêvajoyên wê yên şer dikin wê di wê rewşê de wê dema komarê wê tene wê li ser wê temenê û wê çerçoveya fahmkirinê wê weke demên wê yên piştî wê biafirênin. Lê demên berî wê, ku wê mirov li wan binerê wê çawa wê, karibê wê werênê ser ziman wê karibê wê were hanîn li ser ziman.

Minaq wê komar wê weke ku wê were ragihandin wê li dora salên 1923´an wê ava bibê. Lê şerên wê yên li koçgirî û herêmên din ên kurdistanê ên weke agirî û hwd wê berî wê demê wê weke pêvajoyên şerên li hemberî civakê bin. Minaq wê, di demên dawî ên osmanî de wê, raparînên weke yên şêx ubeydullahê nehrî ku wê bide kirin û wê pêşengîya wê bikê wê were dîtin. Piştî wê di dewama wê de wê ev wê bîn domandin.

Yanî wê di wê temenê de wê were dîtin ku wê di wê temenê de wê, pîrsgirêk wê ne tenê wê bi komarê re wê destpêbikê. Dema komarê wê zêdetirî wê ew wê pêvajoya pîrsgirêkê û afirandina wê bi şer û xwûntir bikê. Wê di wê temenê de wê, minaq komkujiyên weke yên zilanê û dersimê ku wê heta roja me wê were ji wan wê bahskirin wê bi ibrekê wê bahsa wê were kirin. Gotinek ku wê li ser navê sabihe gokçe ku wê were gotin û ew çendî wê rast bê ez wê bi tememî nizanîm lê ku wê bibêjê ´li dersimê yên sax mana bo ku ew jî ji birçîbûnê bimirin, min kerfîyên wan ên sawalan jî bombardiman kir´ re wê bi navê re wê were hanîn li ser ziman. Li vir wê tenê wê derûnîya ku wê bi gotinê re wê were ser ziman

ku mirov wê li wê binerê jî wê çendî û wê pêvajoyek bi xwûn û hov wê li ser serê civakê wê di destpêka komarê de wê li hemberî kurdan wê heta demên wê yên dawî wê were meşandin wê karibê bi wê re wê, pênamebikê.

Di wê temenê de wê dema ku mirov wê li derûnîya wê gotinê binerê wê, bi awayekê wê, rewşa imraliyê û hewldana di wir de fatîsandina wîna civakê wê fahmkirina wê, ji mirov re wê pîr hesan wê were.

Kurd wê, di gelek pêvajoyên zor ên bi wê rengê de wê derbas bibin. Di wê temenê de wê, imrali wê pêvajoyek ji wan pêvajoyên hov û bi xwûn bê. Wê weke xelesa wê ya dawî a roja me bê Di wê temenê de wê, imrali wê dema ku em wê weke pêvajoyekê û pergalekê wê fahmbikin wê demên berî wê, li ser pêvajoyên şer ên li hemberî civakê li herêmê ku ew hatina pêşxistin re ku mirov wê fahmdikê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê zêdetirî wê baştir wê weke ku wê were fahmkirin. Wê di wê temenê de wê zihniyeta wê baştirin wê bi wê re wê were dîtîn. Ber ku ew zihniyet wê xwe bi kiryarên xwe yên demên bûhûrî û yên îro re ku we dide nîşandin wê di demên pêş de jî wê çawa wê tevbigirihê wê bi wê re wê karibê wê pêşbibîbînê û wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Imrali wê weke rewşek dilgirtî ku ew hatî danîn li ser serê kurdan û di mejiyê kurdan de. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê, were dîtîn ku wê hemû nirxên civakî û mirovati wê bi wijdanê re wê dênina li aliyekê û wê bi wê re wê êdî wê nêzîkatî wê li kurdan wê were kirin. Di wê temenê de wê imrali wê li ser wê rastteqînîyê wê her kesekê re wê weke neynikek baş ku wê karibê xwe di her demê de wê bi wê re rasttir bibînê û fahmbikê. Wê di wê temenê de wê rengê mirovati û wijdanê mirov jî wê di nêzkatîya mirov re wê bi zanîna mirov û ast û pîvane wê re wê karibê bide dîyarkirin bê.

• **Abdusamet Yigit, kurdistan, cizira bota, kanuna 2022'an**